

ouders met een licht verstandelijke beperving en hun informeel sociaal netwerk

EEN ONDERZOEK NAAR HET OPBOUWEN, ONDERHOUDEN, VERSTERKEN EN BENUTTEN VAN HET
INFORMEEL SOCIAAL NETWERK VAN DE CLIËNTEN VAN HET OUDER-KIND PROJECT TILBURG

Amarant

HBO Afstudeeronderzoek

Noortje Groenendaal – 2075866

Academie voor Sociale Studies

's-Hertogenbosch, Avans Hogeschool

Praktijkbegeleider: Deirdre Kapetijn

Docentbegeleider: Henriette van Balkom

Eerste beoordelaar: Arne van de Voort

Tweede beoordelaar: Sofie van der Vleuten

Onderzoeksgroep: 5016-404

Inleverdatum: 29 mei 2017

Ouders met een licht verstandelijke beperking en hun informeel sociaal netwerk

Een onderzoek naar het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk van cliënten van het Ouder-Kind Project Tilburg

Auteur:

Noortje Groenendaal
2075866
ntjgroen@student.avans.nl

Docentbegeleider:

Henriette van Balkom
hm.vanbalkom@avans.nl

Avans Hogeschool 's Hertogenbosch
Academie Sociale Studies, Maatschappelijk Werk en Dienstverlening
Hervenplein 2
5232 JE 's-Hertogenbosch

Praktijkbegeleider/opdrachtgever:

Ouder-Kind Project Tilburg, Amarant
Deirdre Kapteijn
d.kapteijn@amarant.nl

Amarant
Bredaseweg 570
5036 NB Tilburg

Inleverdatum:

29 mei 2017

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport van Noortje Groenendaal. Toen ik in december ging zoeken naar een afstudeerplek liet ik Henriette van Balkom weten dat ik graag bij het Ouder-Kind Project zou willen afstuderen. Deze doelgroep heeft mij altijd gefascineerd. Ze vallen vaak tussen wal en schip, maar ik vind dat zij ook een plekje verdienen in deze samenleving. Ik wil er graag aan bijdragen dat ze zich als burger en mens optimaal kunnen ontwikkelen. Henriette was direct enthousiast en heeft mij in contact gebracht met Deirdre Kapteijn van het Ouder-Kind Project Tilburg. Na een verkennend gesprek en goedkeuring van de manager Jan van Kollenburg, mocht ik mijn afstudeeronderzoek bij het Ouder-Kind Project Tilburg gaan uitvoeren. Na verschillende gesprekken werd het onderwerp van mijn onderzoek helder. Ik ging onderzoek doen naar wat de cliënten van het Ouder-Kind Project nodig hebben bij het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk.

Ik kan met zekerheid zeggen dat dit een enorm leerzame, inspirerende, maar ook drukke en stressvolle afstudeerperiode is geweest. Een periode waarin ik hard gewerkt heb en trots mag zijn op mezelf. Ik moest in dit proces verschillende paden bewandelen. Schrijven, toch weer schrappen, toch weer bijschrijven en weer inkorten. Dit proces was lastig en had ik nooit gekund zonder de personen die mij hierin gesteund en geholpen hebben. Ik wil daarom graag de volgende personen bedanken.

Allereerst wil ik graag Deirdre Kapteijn van het Ouder-Kind Project Tilburg bedanken. Ze heeft alle tijd genomen tijdens contactmomenten, ik kon altijd bellen en ze heeft me veel nuttige feedback gegeven. Het resultaat van mijn onderzoek kwam dit ten goede.

Tevens wil ik Jan van Kollenburg bedanken, hij heeft me de kans gegeven mijn afstudeeronderzoek bij het Ouder-Kind Project uit te voeren.

Ook de gezinsbegeleiders die critical friend wilde zijn wil ik graag bedanken voor hun kritische blik!

Vervolgens wil ik graag mijn onderzoeksgroep, onder begeleiding van Henriette van Balkom bedanken. Allereerst wil ik Henriette bedanken, ze legde het contact tussen Deirdre en mij. Ik wil Henriette en mijn medestudenten bedanken voor hun steun. Op de groepsapp of telefonisch kon ik hen altijd bereiken als ik vastliep. Daarnaast wil ik hen bedanken voor de vele feedback en emotionele steun. Mijn perfectionisme maakte dat ik soms twijfelde aan mezelf. Zij gaven mij de bevestiging, dit gaf mij zelfvertrouwen.

Grote dank gaat ook uit naar Marianne Knoops en mijn moeder Lieke Groenendaal. Zij hebben de tijd genomen om aandachtig mijn stuk door te lezen, kritisch te zijn op spelling, taal, overbodigheden en samenhang. Dank voor jullie flexibiliteit om op enig moment mijn verslag na te kijken. Door hun kritische oog heb ik mijn onderzoek sterker kunnen maken!

Mijn naaste omgeving wil ik ook bedanken. Met name: mijn ouders, mijn vriend Luc, mijn zusjes en mijn vrienden en vriendinnen. Ik weet dat ik de afgelopen maanden soms niet erg gezellig was en vooral gestrest. Dit reageerde ik soms op hen af, zij boden dan een luisterend oor en spraken mij goede moed en zelfvertrouwen in. Ze gaven me steun en ik kon op de juiste momenten bij hen terecht.

Tot slot wil ik graag de respondenten, cliënten van het Ouder-Kind Project Tilburg, bedanken. Hun inspirerende verhalen en openheid hebben er mede voor gezorgd dat dit onderzoek geslaagd is. Ik hoop dat zij deze handvaten fijn vinden om hun informeel netwerk op te bouwen, te onderhouden, te versterken en te benutten.

Ik wil u heel veel plezier wensen bij het lezen van mijn onderzoeksrapport!

Noortje Groenendaal
Sint-Michielsgestel, 26 mei 2017

Samenvatting

Door de transitie van de verzorgingsstaat naar de participatiesamenleving moesten de burgers, hulpverleners en welzijnsorganisaties een omslag maken in hun denken en handelen (Kluft, 2012). In de hulpverlening dient de cliënt het zoveel mogelijk op eigen kracht te doen, in samenwerking met zijn sociaal netwerk (Sprinkhuizen & Scholte, 2012). De hulpverlening hoort hen hiertoe te stimuleren, door aandacht te besteden aan het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk. Dit wordt echter niet voldoende gedaan (Bartelink & Verheijden, 2015). Zo werd bij het Ouder-Kind Project (OKP) Tilburg, van Amarant ook gesignaleerd dat de hulpverlening onvoldoende aandacht besteed aan het informeel sociaal netwerk van de cliënt, doordat men niet weet hoe men hiernaar moet handelen (D. Kapteijn, persoonlijke communicatie, 10 maart 2017). D. Kapteijn heeft onderzoek gedaan naar wat de gezinsbegeleiders nodig hebben voor het stimuleren en inzetten van het informeel sociaal netwerk. Om een zo compleet mogelijk beeld te krijgen is het ook belangrijk om te weten wat de cliënten van het OKP Tilburg hiervoor nodig hebben, zodat het handelen van de gezinsbegeleiders van het OKP Tilburg hierop afgestemd kan worden. Hierdoor luidt de probleemstelling in dit onderzoek:

Wat hebben de cliënten van het Ouder-Kind project (OKP) Tilburg nodig om hun informeel sociaal netwerk op te bouwen, te onderhouden, te versterken en te benutten?

Dit om de volgende doelstelling te bereiken:

De cliënten van het Ouder-Kind project (OKP) Tilburg hebben handvaten om hun informeel sociaal netwerk op te kunnen bouwen, te onderhouden, te versterken en te benutten.

Door middel van literatuuronderzoek heeft de onderzoeker zich verkend over het onderwerp. Hieruit kwam naar voren dat ouders/mensen met een licht verstandelijke beperking (LVB) moeilijkheden ervaren in het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk, door beperkte sociale vaardigheden, praktische factoren en omgevingsfactoren (Brettschneider & Wilken, 2007; De Jong et al., 2014; Smit & Van Gennep, 2002). Het literatuuronderzoek is de basis geweest voor de vragenlijst van het interview.

Er zijn acht respondenten (cliënten) geïnterviewd. Er is in de interviews gevraagd naar hoe de respondenten op dit moment omgaan met het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk. Wat hun knelpunten hierin zijn en wat ze helpend zouden vinden om het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk beter toe te kunnen passen. Tevens is gevraagd wat voor rol de gezinsbegeleider hierin zou kunnen spelen. Er kwam uit dat ze praktische factoren als oppas nodig hebben en ze vinden dat de omgeving meer initiatief moet nemen. Daarnaast zijn er een paar sociale vaardigheden die men nodig heeft voor hun persoonlijke ontwikkeling. Namelijk: niet meer bang zijn om op nieuwe mensen af te stappen, leren een eerste praatje te maken, meer persoonlijke dingen over zichzelf durven te vertellen aan vrienden en familie, meer zelfvertrouwen om het netwerk om hulp te vragen en leren hoe ze het netwerk om hulp kunnen vragen. De respondenten vinden het helpend wanneer men ondersteund wordt in het aanleren van deze sociale vaardigheden door de gezinsbegeleiders en dat men door hen gestimuleerd wordt in het opbouwen en benutten van hun sociaal netwerk. Zij benoemden dat er nu in het hulpverleningsproces weinig aandacht besteed wordt aan het sociaal netwerk. Het meest opvallende was dat de literatuur meer moeilijkheden in de sociale vaardigheden benoemden dan de respondenten en dat sommige respondenten het idee hadden zelf niets aan de situatie te kunnen veranderen. Dit waren de overeenkomsten, maar er werden ook knelpunten of helpende punten door maar één respondent benoemd.

Hieruit zijn de deelconclusie en eindconclusie geformuleerd. Kortom, er moet aandacht besteed worden aan de praktische factoren, de omgevingsfactoren en de sociale vaardigheden/persoonlijke ontwikkeling waarin de respondenten aangeven meer in nodig te hebben. Alleen er moet ook maatwerk geboden worden.

Uit de conclusie zijn verschillende aanbevelingen voor vervolgonderzoek geformuleerd. Daarnaast zijn er aanbevelingen voor de praktijk van het OKP Tilburg geformuleerd in het geven van maatwerk, stimuleren van de cliënten in het benutten en opbouwen van hun sociaal netwerk, maar ook andere handvaten zijn hierin meegenomen. De onderzoeker heeft hiervoor als beroepsproduct een handvatenkaart voor de cliënt ontwikkeld, die door de gezinsbegeleider uitgevoerd kan worden. Hierop staan verschillende opdrachten en tips voor het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk. Deze zijn aangepast op wat de respondenten aangaven nodig te hebben. Tevens is hier een opdracht bij, waardoor er maatwerk geboden kan worden.

Inhoudsopgave

Inleiding.....	6
Hoofdstuk 1 Beschrijving beroepspraktijk en doelgroep	7
§ 1.1 Ouder-Kind project Amarant	7
§ 1.2 Doelgroep ouders met een licht verstandelijke beperking.....	7
Hoofdstuk 2 Probleemanalyse	8
§ 2.1. Aanleiding van het onderzoek.....	8
§ 2.2 De transitie.....	9
§ 2.3 Verandering werken met het sociaal netwerk in omslag naar de praktijk.....	9
§ 2.4 De Tilburgse aanpak op de transitie en het sociaal netwerk.....	10
§ 2.5 Hoe Amarant omgaat met de transitie en het sociaal netwerk	11
§ 2.6 Hoe het OKP Tilburg omgaat met het sociaal netwerk.....	12
§ 2.7 Samenvattend.....	12
Hoofdstuk 3 Probleemomschrijving en begripsafbakening	12
§ 3.1 Doelstelling, probleemstelling en deelvragen	13
§ 3.2 Begripsafbakening	13
Hoofdstuk 4 Het onderzoeksontwerp.....	14
§ 4.1 Het onderzoekstype	14
§ 4.2 De dataverzameling- en analysemethoden.....	14
Hoofdstuk 5 Operationalisatie	16
Hoofdstuk 6 Resultaten literatuuronderzoek.....	17
§ 6.1 Informeel sociaal netwerk van ouders met een LVB.....	17
§ 6.2 Opbouwen van een informeel sociaal netwerk	18
§ 6.3 Onderhouden van het informeel sociaal netwerk.....	18
§ 6.4 Versterken van het informeel sociaal netwerk.....	19
§ 6.5 Benutten van het informeel sociaal netwerk	19
§ 6.5 Van knelpunten naar bevorderen	20
Hoofdstuk 7 Resultaten interview	21
§ 7.1. Huidige situatie	21
§ 7.2 Knelpunten	23
§ 7.3 Helpend.....	24
§ 7.4. Rol gezinsbegeleider	26
Hoofdstuk 8 Conclusie.....	26
§ 8.1 Deelconclusies.....	27

§ 8.2 Eindconclusie	29
Hoofdstuk 9 Discussie	30
§ 9.1. Betrouwbaarheid en interne validiteit	30
§ 9.3 Bruikbaarheid.....	32
Hoofdstuk 10 Aanbevelingen.....	32
§ 10.1 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek.....	32
§ 10.2 Aanbevelingen voor de praktijk van het OKP Tilburg.....	32
Hoofdstuk 11 Beroepsproduct	33
§ 11.1 Meerwaarde afstudeerproject inclusief beroepsproduct	33
§ 11.2 Overdracht beroepsproduct aan de praktijk.....	33
§ 11.3 Verhouding feedback op het beroepsproduct vanuit de praktijk.....	34
Hoofdstuk 12 Kritische reflectie	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
§ 12.1 Tijdens het gehele onderzoeksproces	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
§ 12.2 Reflectie op de verschillende fasen van het onderzoek.....	Fout! Bladwijzer niet gedefinieerd.
Literatuurlijst	35
Bijlage 1 Operationalisatieschema's literatuuronderzoek en interview.....	41
Bijlage 2 De interviewvragen	48
Bijlage 3 Voorbeeld ondersteunend middel interview.....	53
Bijlage 4 Tabellen analyse interview	54
Bijlage 5 Collages ideaal beeld respondenten	61
Bijlage 6 Beroepsproduct.....	65
Bijlage 7 Feedback bruikbaarheid en kwaliteit beroepsproduct	70

Inleiding

Dit is het onderzoeksrapport van Noortje Groenendaal, studente Maatschappelijk Werk en Dienstverlening aan Avans Hogeschool te 's-Hertogenbosch. Dit onderzoek is onderdeel van het afstudeertraject. Het onderzoek heeft plaatsgevonden bij het Ouder-Kinder Project (OKP) Tilburg, afdeling van de welzijnsorganisatie Amarant. Het onderzoek richt zich op wat de cliënten van het OKP Tilburg nodig hebben voor het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk. Dit uit zich concreet in de volgende probleemstelling:

Wat hebben de cliënten van het Ouder-Kind project (OKP) Tilburg nodig om hun informeel sociaal netwerk op te bouwen, te onderhouden, te versterken en te benutten?

Er is hier vanaf januari onderzoek naar gedaan en alle fasen van de onderzoekscyclus van Verhoeven (2011) doorlopen, deze zijn in dit onderzoeksrapport opgenomen. De student zal in dit onderzoeksrapport aangeduid worden met de term 'onderzoeker'.

In hoofdstuk 1 wordt er een beschrijving weergegeven van de beroepspraktijk en de doelgroep die dit onderzoek betreft.

Vervolgens wordt in hoofdstuk 2 de aanleiding van het onderzoek toegelicht en wordt het probleem uiteengezet op micro-, meso- en macroniveau in de probleemanalyse.

Hierna volgen het onderzoeksdoel, de probleemstelling, de deelvragen en de begripsafbakening in hoofdstuk 3. Deze zijn voortgekomen uit de probleemanalyse.

Daarop volgend wordt in hoofdstuk 4 het onderzoeksontwerp beschreven. Hierin komen het onderzoekstype, de dataverzamelmethode en de analysemethoden aan bod.

In hoofdstuk 5 staat de operationalisatie centraal. Hier wordt uitleg gegeven hoe de belangrijkste begrippen uit het onderzoek zijn ontwikkeld tot meetinstrumenten.

Hierna volgen de resultaten. In hoofdstuk 6 worden de resultaten van de eerste deelvraag door middel van literatuuronderzoek weergegeven. Vervolgens worden in hoofdstuk 7 de resultaten van deelvraag 2 t/m 5 weergegeven, deze data zijn verzameld middels interviews met cliënten van het OKP Tilburg.

Na de resultaten volgen de deelconclusies en de eindconclusie op de deelvragen en de probleemstelling, deze zijn te vinden in hoofdstuk 8.

Daarna wordt in hoofdstuk 9 het gehele onderzoeksproces kritisch onder de loep genomen aan de hand van de kwaliteitscriteria betrouwbaarheid, interne validiteit en bruikbaarheid. Oftewel, de discussie.

Aan de hand van de eindconclusie zijn aanbevelingen gedaan voor vervolgonderzoek en voor de praktijk van het OKP Tilburg, deze zijn te vinden in hoofdstuk 10.

Vier aanbevelingen zijn uitgewerkt in één beroepsproduct, dat bestaat uit meerdere onderdelen. In hoofdstuk 11 onderbouwt de onderzoeker haar visie op de meerwaarde van dit beroepsproduct en tevens van het onderzoeksrapport voor de praktijk van het OKP Tilburg. Daarnaast verantwoordt de onderzoeker de overdracht van het beroepsproduct naar de praktijk en verhoudt ze zich tot de verkregen feedback over de bruikbaarheid en de kwaliteit van het beroepsproduct in dit hoofdstuk. Tot slot staat de student stil bij haar leerproces gedurende deze onderzoeksperiode. Ze reflecteert kritisch op haar onderzoekende houding en vaardigheden.

Na de literatuurlijst volgen er 7 bijlagen: .

Bijlage 1 geeft de operationalisatieschema's van het literatuuronderzoek en het interview weer.

De uitgewerkte interviewvragenlijst is te vinden in bijlage 2.

Tijdens het interview is er gebruik gemaakt van ondersteunende middelen, een voorbeeld hiervan is te vinden in bijlage 3.

Alle interviews zijn geanalyseerd en hierna in tabellen verwerkt. Alle tabellen met de resultaten van alle respondenten zijn te vinden in bijlage 4.

In bijlage 5 zijn de collages te vinden van de respondenten. Uitleg hierover volgt verder in het onderzoeksrapport.

Er zijn foto's gemaakt van het beroepsproduct, deze zijn te vinden in bijlage 6. Geïnteresseerden kunnen het beroepsproduct opvragen.

Tot slot is in bijlage 7 de feedback van D. Kapteijn en andere gezinsbegeleiders op de bruikbaarheid en kwaliteit van het beroepsproduct beschreven.

Hoofdstuk 1 Beschrijving beroepspraktijk en doelgroep

In dit hoofdstuk wordt stilgestaan bij de organisatie en doelgroep waar dit onderzoek zich op richt.

§ 1.1 Ouder-Kind project Amarant

Dit praktijkonderzoek heeft plaatsgevonden bij het Ouder-Kind Project (OKP) Tilburg van Amarant. Amarant biedt hulp, ondersteuning en behandeling aan mensen met een verstandelijke beperking in iedere levensfase en op alle leefgebieden. Amarant wil haar cliënten stimuleren om te groeien (Amarant, z.j.). Volgens Valster, De Jong en Van Schilt (2012) biedt het OKP de volgende ondersteuning aan: "De gezinsbegeleiding die vanuit het Ouder-Kind project (OKP) geboden wordt, is in principe vrijwillige, laagdrempelige, langdurige en praktische pedagogische begeleiding aan ouders met een verstandelijke beperking en hun kinderen" (p. 5). In de meeste gevallen hebben de ouders een licht verstandelijke beperking (LVB). De gezinsbegeleiders van het OKP werken ambulant, de ouders wonen zelfstandig in de wijk. Sommige cliënten wonen in 'La Scala', een appartementencomplex van Amarant, waar intensievere hulpverleningsvormen aan hen worden aangeboden. De gezinsbegeleiders bieden begeleiding en ondersteuning aan de ouders, zodat de ouders en de kinderen zich optimaal kunnen ontwikkelen en mee kunnen draaien in de maatschappij (Valster et al., 2012). Het doel van de begeleiding van het OKP is het bevorderen van de zelfredzaamheid van de ouders bij de opvoeding van hun kind. De (opvoed)competenties van de ouders worden vergroot, waardoor ze met hun beperkingen zo zelfstandig mogelijk kunnen functioneren in de maatschappij (Amarant Groep, z.j.)¹. Dit door ondersteuning te bieden op de volgende leefgebieden: opvoeding, gezondheid en veiligheid, wonen en huishouding, werk en dagbesteding, sociaal netwerk, activiteiten in de samenleving en financiën en inkomen. Elk gezin beslist samen met de gezinsbegeleiding op welke leefgebieden begeleiding geboden wordt. De zorg die het OKP dan biedt is op indicatie, de duur van de indicatie is afhankelijk van de zorgvraag (Valster et al., 2012). Verder hanteert het OKP vier uitgangspunten in de begeleiding, Valster et al. (2012):

1. "Uitgaan van en aansluiten bij eigen kracht en mogelijkheden van cliënten.
2. Recht doen aan zowel ouders als kinderen.
3. Vraaggericht werken vanuit de dialogische visie Amarant.
4. Methodisch werken volgens principes van competentiegericht hulpverlenen" (p. 5).

Het OKP heeft een cliëntprofiel waar hun doelgroep aan moet voldoen. Allereerst moet(en) de ouder(s) een verstandelijke beperking hebben. Ten tweede heeft het gezin een eigen woning of woont men in 'La Scala'. Tevens moeten de kinderen tussen de 0-18 jaar en thuiswonend zijn. Ook moet(en) de ouder(s) structurele begeleiding nodig hebben bij de opvoeding. Daarbij is het belangrijk dat ze open staan voor het begeleidingstraject. Tot slot moet(en) de ouder(s) in staat zijn, met eventuele begeleiding, zelfstandig te kunnen wonen (Valster et al., 2012).

§ 1.2 Doelgroep ouders met een licht verstandelijke beperking

Bij het OKP, wiens cliënten dit onderzoek betreft, gaat het specifiek om ouders met een LVB. In de DSM-V (Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders 5) en de AAIDD (American Association on Intellectual and Developmental Disabilities) zijn de volgende criteria beschreven, zodat men kan beoordelen wanneer er sprake is van een verstandelijke beperking. Allereerst ligt het IQ bij mensen met een LVB tussen de 50 en 70. Ten tweede zijn er beperkingen in het functioneren op minstens twee levensgebieden (Trigt, 2015). Hermsens, Keukens en Van der Meer (2016) voegen hieraan toe dat in de DSM-V en de AAIDD beschreven staat dat je niet voldoet aan de normen die horen bij de leeftijd. De problemen op de levensgebieden zijn volgens Trigt (2015) op: ". . . communicatie, zelfverzorging, zelfstandig kunnen wonen, sociale en relationele vaardigheden, zelfstandig beslissingen nemen, functionele intellectuele vaardigheden, werk, ontspanning, gezondheid en veiligheid" (p. 2). Het laatste criterium is dat deze beperkingen op hebben moeten treden voor het achttiende levensjaar (Trigt, 2015).

Bij ouders met een LVB brengt hun beperking extra belemmeringen met zich mee, waardoor men vaak tekortschiet in het ouderschap (De Jong, Stremmelaar & Looij, 2014). Concrete taken als, eten koken, schoonmaken en boodschappen doen kunnen de ouders vaak zelfstandig of met enige hulp. Echter heb je voor opvoeding ook abstracte kennis, sociale en emotionele vaardigheden nodig. Hier gaat de beperking een grotere rol spelen, wat het opvoeden bemoeilijkt (Verdonk, 2011). Kalthoff (2015) geeft verschillende voorbeelden van problemen waar ouders met een LVB tegenaan lopen in de opvoeding, van een slecht zelfbeeld, missende opvoedvaardigheden tot het niet adequaat inschatten van de situatie. Echter benoemen De Vries, Willems, Isarin & Reinders (2005) dat ouders met een LVB goed genoeg ouderschap kunnen bieden, doordat ze ook beschermde factoren hebben,

¹ Bron is afkomstig van intranet (niet publiekelijk toegankelijk) van Amarant Groep.

bijvoorbeeld een goede jeugd of goed sociaal. Winnicott (in De Vries et al., 2005) beschrijft dat de term 'goed genoeg ouderschap' wil zeggen dat de kinderen door de ouders voldoende ondersteund worden in hun ontwikkeling. Om het te verduidelijken hebben De Vries et al. (2005) eraan toegevoegd dat er geen aanwijzingen zijn voor verwaarlozing of kindermishandeling, er geen uithuisplaatsing plaatsvindt en de Raad van de Kinderbescherming zich niet met het gezin bemoeit. Wanneer er continuïteit en beschikbaarheid van professionele hulpverlening is, kunnen de beschermde factoren en het goed genoeg ouderschap groeien. Nu worden er veel beperkingen van deze doelgroep benoemd, maar ze hebben volgens onderzoek van Dorst (in MEE Zuid-Holland Noord, 2015) ook positieve kenmerken, zoals: vriendelijk, behulpzaam, enthousiast, altijd in voor leuke dingen, eerlijk, bereid zijn hard te werken, trots op eigen resultaten en het is makkelijk contact met ze te leggen. Het is dan ook goed dat het OKP deze doelgroep begeleidt, want volgens het Europees Verdrag van de Rechten van de Mens (EVRM) geldt het volgende: "8. 1. Een ieder heeft recht op respect voor zijn privé leven, zijn familie- en gezinsleven . . ." (Europees Hof voor de Rechten van de Mens, 2010, p. 11). De gezinsbegeleiders van het OKP proberen de ouders te stimuleren naar het doel: Zelfredzaamheid in de samenleving en opvoeding, waardoor men toekomt aan deze rechten. Hierdoor hoeft er minder inbreuk gemaakt te worden op artikel 8.1 en kan men, door de begeleiding van het OKP, hun kind een opvoeding van goed genoeg geven. Wat tevens belangrijk is volgens het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK) (Unicef, 2009).

Hoofdstuk 2 Probleemanalyse

Deze probleemanalyse is gemaakt met behulp van de 6-W formule van Verhoeven (2011), op zowel micro-, meso-, als macroniveau. Hiermee wordt het praktijkprobleem helder gemaakt.

§ 2.1. Aanleiding van het onderzoek

Het sociaal netwerk is in de huidige maatschappij een belangrijk begrip. Filosofen en auteurs zeggen veel over een sociaal netwerk om je heen. Zo benoemt Nussbaum in De Brabander (2013): "We kunnen ons geen goed leven voorstellen zonder een gemeenschappelijk leven met anderen" (p. 197). Tevens benoemt Scheffers (2014): "Daarnaast zijn mensen ook sociale wezens met een gevoelsmatige behoefte aan verbondenheid met anderen. Mensen zoeken naar zekerheid en zoeken daarbij steun bij anderen; ze willen erbij horen" (p. 18).

Sinds de verschuiving van de verzorgingsstaat naar de participatiesamenleving zijn er veel veranderingen gaande in maatschappij, die invloed hebben op de burger en de hulpverlening. In de huidige samenleving is het belangrijk dat iedere burger zelfredzaam is en problemen zoveel mogelijk met eigen kracht en in samenwerking met zijn sociaal netwerk aanpakt. In de verzorgingsstaat, werden de problemen door de Rijksoverheid/hulpverlening voor de burger 'opgelost' (Sprinkhuizen & Scholte, 2012). Door de verandering moesten de burgers, hulpverleners en welzijnsorganisaties een omslag maken in hun denken en handelen (Kluft, 2012). De burgers moeten nu gestimuleerd worden het meer zelf te doen (Sprinkhuizen & Scholte, 2012). Bij het stimuleren van de eigen kracht, empowerment, hoort ook het stimuleren van het sociaal netwerk van de cliënt. Dit omdat het sociaal netwerk kan bijdragen aan het stimuleren en onderhouden van het empowerment van de cliënt (Scheffers, 2014). Er is geen eenduidige begrip voor empowerment. Volgens Scheffers (2014) wil empowerment zeggen dat je burgers/cliënten hun vaardigheden en kennis laat ontdekken en ontwikkelen, waardoor ze weer eigen regie over het leven kunnen nemen en mee kunnen doen in de samenleving. Voor ouders met een LVB is een sociaal netwerk belangrijk, omdat het een kwetsbare doelgroep is. Kalthoff (2015) benoemt dat een ondersteunend sociaal netwerk de belangrijkste beschermfactor is voor het opgroeien van kinderen van ouders met een LVB. Echter hebben ouders met een LVB vaak een beperkt en instabiel sociaal netwerk, waardoor ze vaak terugvallen op de hulpverlening. Volgens Joha (2004) komt dit doordat deze doelgroep moeite heeft met het leggen en onderhouden van sociale contacten.

Gezinsbegeleiders van het OKP Tilburg benadrukken in verkennend onderzoek van D. Kapteijn (persoonlijke communicatie, januari 2017) hoe essentieel de ondersteuning van het sociaal netwerk van de cliënt is, alleen dat het nog niet voldoende zichtbaar is in hun handelen. Men vindt dat ze het sociaal netwerk van de cliënten meer mogen stimuleren en inzetten. Uit een eerder onderzoek bij het OKP Tilburg blijkt dat gezinsbegeleiders vinden dat ze meer uit mogen gaan van de cliënten en ze op bepaalde leefgebieden meer aan het sociaal netwerk van de cliënt over kunnen laten (Fokker, 2015). Bartelink en Verheijden (2015) benoemen dat het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het sociaal netwerk een belangrijk uitgangspunt is in de hulpverlening, maar dat er vanuit de hulpverleners nog veel vragen zijn hoe ze dit concreet kunnen doen, waardoor het niet voldoende ingezet wordt. Nu wordt er bij het OKP Tilburg door D. Kapteijn een onderzoek gedaan

naar hoe de gezinsbegeleiders bij het OKP Tilburg voldoende toegerust kunnen worden, zodat ze het sociaal netwerk van de cliënt optimaal kunnen inzetten.

Om dit hele probleem vanuit het OKP Tilburg in kaart te brengen, moet de kant van de cliënt eveneens belicht worden. Volgens Sprinkhuizen en Scholte (2012) is het van belang om als burger een sociaal netwerk te hebben, te onderhouden, te versterken en te benutten, om te participeren in deze samenleving. Wanneer de gezinsbegeleiders van het OKP Tilburg weten wat de cliënten hiervoor nodig hebben kan het probleem vollediger worden aangepakt.

In 2015 is er bij het OKP Tilburg door drie studenten onderzoek gedaan naar de vraag: Wat is een ondersteunend sociaal netwerk volgens de cliënten, het informeel sociaal netwerk en de gezinsbegeleiders? Het informeel sociaal netwerk bestaat uit familie, vrienden, kennissen, burens en vrijwilligers. Het formele netwerk zijn de professionals, zoals de hulpverlening of de huisarts (Scholten & Van Dijk, 2012). Cliënten gaven in het onderzoek aan dat ze het soms als moeilijk ervaren hun sociaal netwerk om hulp te vragen, omdat ze hen niet willen belasten. Daarbij gaven cliënten aan dat ze vinden dat op sommige leefgebieden hun sociaal netwerk wel ondersteuning kan bieden, maar dat de gezinsbegeleiders deze taak nu op zich nemen (Scherwen, 2015). Het informeel netwerk geeft in het onderzoek aan dat ze op leefgebieden wel ondersteuning kunnen en willen bieden, maar dat de cliënt het niet aan hen vraagt (Cohen, 2015). Alle partijen benoemen dus meer gebruik te willen maken van het informeel sociaal netwerk (Cohen, 2015; Fokker, 2015; Scherwen, 2015). Nu wordt er nog steeds niets mee gedaan, zoals is gebleken uit gesprekken (D. Kapteijn, persoonlijke communicatie, januari 2017), waardoor onderzocht moet worden wat de cliënten nodig hebben om dit te bewerkstelligen.

§ 2.2 De transitie

Allereerst trad in 2007 de Wet maatschappelijke ondersteuning (Wmo) in werking, hiermee zijn de eerste stappen in de transitie van de verzorgingsstaat naar de participatiesamenleving gezet. Het doel van de Wmo is: 'Meedoen'. De Wmo stimuleert burgers zolang mogelijk zelfstandig te kunnen participeren in de samenleving met behulp van zijn sociaal netwerk (Sprinkhuizen & Scholte, 2012). De gemeentelijke overheden zijn er vanaf 2007 al verantwoordelijk voor de burgers hierin te stimuleren, niet meer de Rijksoverheid (Van Houten, Tuynman & Gilsing, 2008). Dit omdat de gemeentelijke overheden beter weten wat voor zorg hun burgers nodig hebben. Met behulp van negen prestatievelden werd er vorm gegeven aan de Wmo. De Wmo had hierin een compensatieplicht voor mensen met een verstandelijke beperking (Overvoorde, 2013). Nadat alle stappen gezet waren en de transitie na 7 jaren was afgerond, is sinds 1 januari 2015 de gemeentelijke overheid verantwoordelijk voor alle zorg in het sociale domein (Movisie, 2015). De laatste stap was het verdwijnen van Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ), deze ging over naar de nieuwe Wmo, Wet langdurige zorg (WLZ), Zorgverzekeringswet (Zvw) en de Jeugdwet (Movisie, 2016). Alle mensen met een verstandelijke beperking die onder de AWBZ vielen, moesten mee in deze overgang. Tevens kwamen er veranderingen in de Wmo. De oude Wmo had de compensatieplicht, bij de nieuwe Wmo was er sprake van maatwerk: hoeveel kan de burger met een verstandelijke beperking zelf bijdragen in zijn participatie? Mede verdwenen de negen prestatievelden en kwam er een begripsomschrijving van 'maatschappelijke ondersteuning', waarin beschreven werd wat onder de verantwoordelijkheid van de gemeentelijke overheden viel (Movisie, 2015). Kortgezegd gaat het om:

1. Bevorderen van de samenhang, de toegang tot diensten, sociaal netwerk en het beschermen van de leefomgeving van o.a. mensen met een verstandelijke beperking.
2. Ondersteunen in zelfredzaamheid en participatie van o.a. mensen met een verstandelijke beperking, dit zoveel mogelijk in hun eigen omgeving.
3. Beschermde wonen en opvang verzorgen (Movisie, 2015).

Een andere ontwikkeling die van toepassing is op ouders met een verstandelijke beperking, is de transitie van de Jeugdzorg en de nieuwe Jeugdwet. Met de Jeugdwet wil men de opvoedcapaciteiten van de ouders zoveel mogelijk stimuleren. Dit doet de ouder zoveel mogelijk op eigen kracht en met behulp van het sociaal netwerk. Wanneer nodig, wordt er ambulante zorg via de gemeente ingeschakeld. Er worden pas drastischere stappen gezet als resultaat hierbij uitblijft (Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport & Ministerie van Veiligheid en Justitie, 2013).

§ 2.3 Verandering werken met het sociaal netwerk in omslag naar de praktijk

Uit onderzoek in zes Nederlandse gemeenten van Bredewold, Kampen, Verplanke, Tonkens en Duyvendak (2016) en uit onderzoek van Klop (2014) is gebleken dat professionals vinden dat cliënten op eigen benen moeten staan en moeten steunen op hun informeel sociaal netwerk. Echter blijkt dat professionals verschillende redenen hebben om het sociaal netwerk van de cliënt niet te benutten. Hoe zit dit bij mensen/ouders met een LVB?

Uit verschillende literatuur (Brettschneider & Wilken, 2007; Kalthoff, 2015; Koolen, 2013; Smit & Van Gennep, 2002) blijkt dat ouders/mensen met een LVB moeite hebben met het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun sociaal netwerk, door onder andere het ontbreken van sociale vaardigheden en gebrek in het nemen van initiatief. Volgens Smit en Van Gennep (2002) stimuleren begeleiders de cliënt in de meeste gevallen niet om te werken aan het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van sociale contacten. Terwijl dit hoort bij het competentieprofiel van de Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland (VGN) (VGN, 2015). Het is belangrijk om hier aandacht aan te besteden om te zorgen voor een stabiel netwerk waar de cliënt op terug kan vallen (Admriaal, 2016). Professionals denken vaak dat mensen met een verstandelijke beperking minder goed in staat zijn een sociaal netwerk op te bouwen en te onderhouden. Daarbij zijn ze bang dat het sociaal netwerk de cliënt niet de juiste ondersteuning kan bieden. Ze proberen de problemen vaak zelf voor deze doelgroep op te lossen, hierdoor hebben ze zichzelf door deze werkwijze te belangrijk gemaakt. Terwijl deze doelgroep niet onderschat moet worden (Smit en Van Gennep, 2002). Dit komt volgens Hooghiemstra en Verharen (2012) doordat hulpverleners een groot verantwoordelijkheidsgevoel hebben. Verdonkschot, Witte, De Reichrath, Buntinx en Curfs (2009) verklaren dat dit komt doordat het sociaal netwerk van een cliënt met een verstandelijke beperking vaak bestaat uit mensen met een verstandelijke beperking. Door deze werkwijze zal de cliënt zich afhankelijk op gaan stellen naar de hulpverlener en neemt de behoefte voor het hebben van een eigen sociaal netwerk af (Brettschneider & Wilken, 2007). Terwijl een sociaal netwerk juist een beschermende factor is voor goed genoeg ouderschap (Kalthoff, 2015). Koolen (2013) benoemt doordat de hulpverlener zichzelf te belangrijk maakt raakt de cliënt gewend aan de zorg, oftewel hospitaliseert. Wat uiteindelijk resulteert in aangeleerde hulpeloosheid als gevolg. Bij aangeleerde hulpeloosheid denkt de cliënt dat men de situatie niet zelf op kan lossen, door bijvoorbeeld eigen persoonlijke gebreken. Hierdoor wordt de persoon passief, waardoor men de ander, in veel gevallen de hulpverlener, het laat oplossen (Zimbardo, Johnson & McClan, 2013). Scherwen (2015) benoemt in haar onderzoek ook dat cliënten aangeven dat de hulpverlener hen overal bij helpt, dus ze hierdoor niet meer iemand in hun sociaal netwerk om hulp vragen. Een verklaring voor deze afhankelijkheid is volgens Hendrix (2001) en Kapteijn (2013) dat door de geïndividualiseerde samenleving van voor de transitie, ieder mens afhankelijker is geworden van specialistische zorg, waardoor men niet meer gewend is de omgeving om hulp te vragen. Bredewold et al. (2016) voegen hier bij cliënten in het algemeen nog aan toe dat ze onafhankelijk willen zijn van hun netwerk en hun netwerk niet willen belasten. Daarbij denken ze dat de relatie hierdoor ongelijkwaardig wordt. Kortom, doordat mensen met een verstandelijke beperking zich nu afhankelijk voelen van de hulpverlener, omdat de hulpverlener er moeite mee heeft om de verantwoordelijkheid los te laten, heeft de cliënt geen zelfregie en wordt de cliënt niet gestimuleerd tot het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van zijn informeel sociaal netwerk (Smit & Van Gennep, 2002). Een duurzame oplossing, zelfstandigheid, blijft vervolgens uit. Terwijl hier in de huidige samenleving wel naar gestreefd wordt (Sprinkhuizen & Scholte, 2012). Oftewel: Stimuleer de cliënt en zijn netwerk.

Naast de gevolgen van aangeleerde hulpeloosheid en het niet bevorderen van sociale contacten, zijn er meer gevolgen. Wanneer een cliënt weinig sociale contacten heeft, omdat de hulpverlener deze niet bevordert en de cliënt niet goed in staat is sociale contacten te leggen, kan de cliënt in een sociaal isolement komen en zich eenzaam gaan voelen (Steyaert, 2012). Hierdoor is er bij ouders met een LVB meer kans op kindermishandeling (Lamont en Bromfiels, 2009). Ouders met een LVB hebben een instabiel en beperkt sociaal netwerk volgens Kalthof (2015). Het is belangrijk om bij deze groep aandacht te besteden aan het stimuleren, uitbouwen, versterken en inzetten van het sociaal netwerk. Van Riet (2010) meent dat een sociaal netwerk je op de been kan houden en steun kan bieden in tijden van stress. Scheffers (2014) voegt hieraan toe dat je als mens behoefte hebt aan aansluiting. Daarnaast benoemen Smit en Van Gennep (2002) dat de kwaliteit van leven achteruit kan gaan wanneer een sociaal netwerk niet aanwezig is. Bij ouders met een LVB wordt het sociaal netwerk gezien als een steunpilaar. Wanneer hier geen gebruik van gemaakt wordt kan dit een risicofactor zijn in het niet tot stand kunnen brengen van goed genoeg ouderschap (Kalthoff, 2015). Daarbij, wanneer bij deze doelgroep niet het sociaal netwerk ingezet wordt, zal men afhankelijk blijven van de hulpverlener terwijl deze doelgroep ook zelfstandig wil zijn (Smit & Van Gennep, 2002).

§ 2.4 De Tilburgse aanpak op de transitie en het sociaal netwerk

Zoals eerder is vermeld, zijn de gemeentelijke overheden vanaf 2015 verantwoordelijk voor de hele zorg in het sociaal domein (Movisie, 2015). Dit onderzoek focust zich op Amarant in Tilburg. Op welke wijze deelt de gemeente Tilburg de nieuwe zorg in? In de zorgpiramide van Tilburg is weergegeven dat de grootste strook de eigen kracht en het sociaal netwerk bevat. Daarna komt de frontlijn van lichte ondersteuning en later de intensieve ondersteuning. Bij alle gebieden in de piramide moet aangestuurd worden op de eigen kracht en de inzet van het sociaal netwerk, zodat waar mogelijk de

cliënt zo snel mogelijk, zonder professionele hulp, weer verder kan (De Tilburgse aanpak, 2014). Daarom is ook één van de uitgangspunten: "dichtbij, in de wijk, met oog voor eigenheid, aansluitend op wat de inwoner zelf kan of met hulp van het eigen netwerk" (De Tilburgse Aanpak, 2014, p. 7).

§ 2.5 Hoe Amarant omgaat met de transitie en het sociaal netwerk

Bij Amarant vindt men het belangrijk te kijken vanuit het cliëntperspectief. De resultaten die men behaalt in hun zorg en ondersteuning moeten zichtbaar zijn in de aspecten: meedoen, zelf doen en de kwaliteit van leven. Amarant wil de zorgvraag van de cliënt aanpakken door het inzetten van professionals, de eigen kracht en het sociaal netwerk van de cliënt. Doordat de professional de problemen van de cliënt in dialoog met hen en het sociaal netwerk aanpakt, wil men werken naar afname van problemen, toename van zelfstandigheid en participatie en mogelijk minder professionele hulp vanuit Amarant (Amarant Groep, 2013)². Zoals te lezen was in §2.2 en §2.4 sluit dit aan bij wat de Tilburgse Aanpak en de Rijksoverheid vraagt. Amarant Groep (2013)³ heeft in het jaardocument van 2013 echter beschreven dat het proces van de transitie moeizamer omgezet wordt dan gedacht, omdat professionals van Amarant Groep gewend zijn aan het werken vanuit het oude gedachtengoed. In 2013 wilden ze hier meer tijd in steken. Hier is toen de methode 'Familiezorg' voor ingevoerd, dit is een vorm van sociale netwerkstrategie. Met als doel de zorg tussen de familieleden en het sociaal netwerk van de cliënt te verdelen, waardoor de participatie en hierdoor de zelfredzaamheid van de cliënt toeneemt. Amarant Groep (2016)⁴ geeft in een reorganisatieplan aan dat de werkwijze nog niet helemaal gehanteerd wordt. Ze willen de relatie tussen de cliënt en zijn sociaal netwerk meer centraal stellen. Om dit te realiseren moeten de professionals zich blijven ontwikkelen om 'zorgen voor' naar 'zorgen dat' meer tot uiting te laten komen in hun handelen. Tot slot blijkt uit de actuele stand van zaken, dat Amarant bezig is om de zelfredzaamheid en het sociaal netwerk van de cliënt meer als uitgangspunt te nemen. Echter is het nog wel de uitdaging oprecht te luisteren en aandacht te hebben voor de cliënt om de transformatie te bewerkstelligen. Hiervoor moet Amarant nieuwe zorgconcepten blijven ontwikkelen en de methode 'Familiezorg' meer in de praktijk brengen (J. van Kuijk, persoonlijke communicatie, 21 februari 2017).

§ 2.5.1 Amarant en andere welzijnsorganisaties met deze doelgroep in Tilburg

In de gemeente Tilburg zijn meer welzijnsorganisaties die begeleiding en ondersteuning bieden aan ouders met een (licht) verstandelijke beperking, zoals MEE. MEE wil in de begeleiding tevens bereiken dat de ouders 'meedoen'. Dit o.a. door het sociaal netwerk van de cliënt erbij te betrekken, omdat zij het 'meedoen' van de cliënt mogelijk maken (MEE NL, z.j.). MEE is een koploper in het versterken van het sociaal netwerk, MEE heeft hier in 2014 de kennisalliantie 'Sociale Netwerkwerk Versterking' voor opgericht. Trainers trainen alle medewerkers van MEE hierin door middel van diverse trainingen (Stichting de Meent Groep, 2015). MEE NL (2016) geeft in een rapportage aan dat men elke dag bezig is met het inzetten van het sociaal netwerk van de cliënt en het stimuleren en verbeteren van de werkwijze van de professional hierin. Men wil wel de positie en de regie van de cliënt en zijn netwerk nog sterker maken, zodat ze nog onafhankelijker kunnen participeren.

Een andere welzijnsorganisatie voor deze doelgroep is ASVZ (ASVZ, z.j.). ASVZ heeft tevens als uitgangspunt de cliënt met zijn sociaal netwerk centraal te stellen. In het jaarplan van 2017 van ASVZ staat vermeld dat er in hun organisatie nog wel te vaak voor de cliënt gepraat wordt, terwijl ze de cliënt en het sociaal netwerk meer het woord willen geven (ASVZ, 2016).

Prisma, ook een welzijnsorganisatie, heeft geen specifiek project voor ouders met een verstandelijke beperking, maar bieden de ondersteuning wel aan. Ook hier staat de eigen kracht en de samenwerking met het sociaal netwerk voorop, zodat ze de ondersteuning geleidelijk af kunnen bouwen (Prisma, z.j.). Er is geen informatie te vinden of ze dit voldoende in de praktijk brengen.

Tot slot is er sinds december 2012 een project gestart in Tilburg en Waalwijk, waar verschillende organisaties samenwerken aan het project: 'Babyroute' een goede start. Dit is een project voor zwangere vrouwen en hun partners met een LVB. De begeleiding kan voor of na de geboorte van start gaan. Zestien organisaties werken mee aan dit project, waaronder: Amarant, MEE, ASVZ, Prisma, Kompaan en de Bocht en de William Schrikker Groep. Het project wil de ouders ondersteunen in het uitoefenen van goed genoeg ouderschap. Dit project wil tevens dat de ouders 'meedoen' en het sociaal netwerk betrokken wordt bij de ondersteuning van het ouderschap (Babyroute, 2012). Hoe dit project en de inzet van het sociaal netwerk nu verloopt is niet bekend.

Er zijn in de gemeente Tilburg dus veel organisaties die ondersteuning en begeleiding bieden aan ouders met een (licht) verstandelijke beperking. Bij sommige organisaties is wel en bij andere niet bekend hoe het inzetten van het sociaal netwerk nu verloopt.

² Bron is afkomstig van intranet (niet publiekelijk toegankelijk) van Amarant Groep.

³ Bron is afkomstig van intranet (niet publiekelijk toegankelijk) van Amarant Groep.

⁴ Bron is afkomstig van intranet (niet publiekelijk toegankelijk) van Amarant Groep.

§ 2.6 Hoe het OKP Tilburg omgaat met het sociaal netwerk

Het OKP Tilburg werkt sinds augustus 2016 aan de hand van een zorgprogramma, wat bestaat uit zorgpaden. Allereerst het zorgpad 'Informatief' (3 tot 6 maanden), hier consulteert de gezinsbegeleider de cliënt. Dan het zorgpad 'proactief' (3 tot 9 maanden), hier wordt de zwangerschap van de cliënt begeleid en het ouderschap voorbereid. Vervolgens het zorgpad 'intensief' (maximaal 3 maanden), hierbij gaat de gezinsbegeleider stabiliseren. Hier staat grip krijgen op de problemen, de gezinssituatie stabiliseren en het waarborgen van de veiligheid centraal. Het volgende zorgpad is 'perspectief' (12 maanden), waar ontwikkelen centraal staat. Hier worden de zelfredzaamheid en zelfregie opgebouwd en hersteld en de benodigde vaardigheden getraind. Tot slot het zorgpad 'behoud' (12 maanden), met ondersteunen als uitgangspunt. Als ontwikkeling niet mogelijk is probeert de gezinsbegeleider zelfregie op zoveel mogelijk domeinen te onderhouden bij de cliënt. De complexere zorgpaden intensief, perspectief en behoud komen het meeste voor bij het OKP Tilburg, bij al deze paden moet het sociaal netwerk van de cliënt ingezet worden door middel van sociale netwerkstrategieën en familiezin (Amarant Groep, 2016)⁵.

D. Kapteijn (persoonlijke communicatie, 10 maart 2017) vertelde in een verkennend interview dat ze voor haar onderzoek ontdekt heeft dat de gezinsbegeleiders van het OKP Tilburg het inzetten van het informeel sociaal netwerk belangrijk vinden, maar dat het nog niet voldoende terugkomt in hun handelen. De gezinsbegeleiders geven aan hierin niet geschoold te zijn, waardoor ze niet weten hoe ze dit aan moeten pakken. De gezinsbegeleiders hebben door middel van een kenniswerkplaats een gezamenlijke visie gelegd, waarin ze allen het belang van het sociaal netwerk onderschrijven. Tevens hebben ze kennis opgedaan over wat het benutten van het sociaal netwerk inhoudt. Tijdens deze kenniswerkplaatsen is er gebrainstormd over hoe dit in de praktijk gebracht zou kunnen worden, echter is er nog geen duidelijke structuur voor hoe de gezinsbegeleiders dit kunnen omzetten naar de praktijk. In haar onderzoek tracht D. Kapteijn hier vorm aan te geven, zodat er van visie en kennis, naar handelingsalternatieven en nieuwe vaardigheden gegaan kan worden. Op dit moment worden er netwerklijsten gemaakt. Dit zijn lijsten met namen van personen uit het formeel en informeel sociaal netwerk van de cliënt. Er wordt sporadisch kennis gemaakt met de netwerkliden door ze bijvoorbeeld te vragen bij een planbespreking. Netwerkliden worden niet structureel betrokken bij de hulpverlening. Tevens geeft D. Kapteijn aan dat de cliënten wisselend reageren op het inzetten van het sociaal netwerk. Er zijn cliënten die open zijn naar hun sociaal netwerk over hun hulpverleningsproces, maar er zijn ook cliënten die de hulpverlening en hun sociaal netwerk gescheiden houden. Volgens D. Kapteijn zijn de volgende signalen zichtbaar waaruit blijkt dat cliënten moeite hebben met het benutten van hun sociaal netwerk: ze zijn bang het netwerk te belasten, ze vinden het eng om aan hun netwerk hun problemen bekend te maken, ze weten niet hoe ze de ander om hulp moeten vragen. Tot slot schaamte, cliënten zijn bang dat hun netwerk denkt dat zij zelf hun problemen niet aan kunnen pakken. Er moet volgens D. Kapteijn maatwerk geboden worden in hoe het sociaal netwerk van iedere cliënt gestimuleerd en ingezet kan worden. Deze verandering moet in de praktijk gebracht worden. Wanneer de gezinsbegeleider niets doet, dan ziet de cliënt hier ook niet de noodzaak van in, waardoor het gebruik van het sociaal netwerk uitblijft.

§ 2.7 Samenvattend

Uit deze analyse blijkt dat Amarant, Tilburg en de Rijksoverheid willen dat de regie meer bij de cliënt en zijn netwerk gelegd wordt. Om dit bij deze doelgroep vorm te geven is het volgens Smit en Van Gennep (2002) van belang dat de hulpverleners meer vertrouwen tonen in de cliënt en de cliënt meer ondersteunen het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun sociaal netwerk. Dit is namelijk moeilijk voor deze doelgroep. D. Kapteijn is met een onderzoek bezig naar wat gezinsbegeleiders nodig hebben voor het inzetten en stimuleren van het sociaal netwerk. In dit onderzoek zal de onderzoeker gaan kijken wat de cliënten van het OKP Tilburg nodig hebben voor het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk.

Hoofdstuk 3 Probleemomschrijving en begripsafbakening

Na de probleemanalyse en aanleiding, wordt er een keuze gemaakt voor de praktijkdefiniëring (Van der Donk & Van Lanen, 2014). Volgens Verhoeven (2011) wordt dit de probleemomschrijving genoemd, dit bestaat uit de doelstelling en probleemstelling. De probleemstelling is de centrale vraag die in het onderzoek beantwoord wordt. De term probleemstelling wordt in dit onderzoek aangehouden. In dit hoofdstuk wordt ook een begripsafbakening van de belangrijkste begrippen uit de doelstelling, probleemstelling en deelvragen beschreven, om het onderzoek af te bakenen (Verhoeven, 2011).

⁵ Bron is afkomstig van intranet (niet publiekelijk toegankelijk) van Amarant Groep.

§ 3.1 Doelstelling, probleemstelling en deelvragen

De doelstelling en de centrale vraag vormen de kapstok van het praktijkonderzoek. Met het onderzoeksdoel wordt richting gegeven aan wat het praktijkonderzoek op moet leveren (Van der Donk & Van Lanen, 2014). N.a.v. de probleemanalyse is het volgende onderzoeksdoel geformuleerd:

De cliënten van het Ouder-Kind project (OKP) Tilburg hebben handvaten om hun informeel sociaal netwerk op te kunnen bouwen, te onderhouden, te versterken en te benutten.

Tussen de probleemstelling en doelstelling bestaat een samenhang (Verhoeven, 2011). Uit de probleemanalyse is de volgende onderzoeksvraag tot stand gekomen:

Wat hebben de cliënten van het Ouder-Kind project (OKP) Tilburg nodig om hun informeel sociaal netwerk op te bouwen, te onderhouden, te versterken en te benutten?

In de deelvragen wordt de probleemstelling opgesplitst en komt naar voren welke specifieke kennis er nodig is om de probleemstelling te beantwoorden (Verhoeven, 2011). Voor deze probleemstelling zijn de volgende deelvragen geformuleerd:

1. Wat is er in de literatuur bekend over het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk bij ouders met een licht verstandelijke beperking (LVB)?
2. Hoe gaan de cliënten van het OKP Tilburg nu om met het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk?
3. Wat zijn de knelpunten bij de cliënten van het OKP Tilburg met betrekking tot het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk?
4. Wat zou helpend zijn voor de cliënten van het OKP Tilburg om hun informeel sociaal netwerk optimaal op te bouwen, te onderhouden, te versterken en te benutten?
5. Wat kunnen de gezinsbegeleiders van het OKP Tilburg volgens de cliënten doen om hen te ondersteunen bij het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk?

§ 3.2 Begripsafbakening

Licht verstandelijke beperking: mensen met een IQ tussen de 50 en 70 (Hermesen et al., 2016). Voor meer uitleg zie § 1.2.

Cliënten: dit zijn de burgers die verandering ondergaan met behulp van welzijnsorganisaties (Brinkman, 2009). In dit onderzoek zijn de cliënten de ouders met een LVB van het OKP Tilburg.

Ouder-Kind Project (OKP) Tilburg: het betreft twee teams OKP gezinsbegeleiders: Het Zuiderkwartier/La Scala en Reeshof.

Informeel sociaal netwerk: Baars (geciteerd in Scheffers, 2014): "Het begrip sociaal netwerk verwijst . . . naar sociale integratie, dat wordt gedefinieerd als het ingebed zijn in een geheel van mensen met wie rechtstreeks min of meer duurzame banden worden onderhouden voor vervulling van de dagelijkse levensbehoefte" (p. 85). Het informeel sociaal netwerk bestaat uit familie, vrienden, kennissen, burens en vrijwilligers (Scholten & Van Dijk, 2012). Dit onderzoek richt zich specifiek op het informeel sociaal netwerk, zodat de cliënten hun leven zoveel mogelijk zelf vorm kunnen geven, met zo min mogelijk betaalde zorg (formeel netwerk). Wanneer in dit onderzoek gesproken wordt over 'sociaal netwerk', wordt dus 'informeel sociaal netwerk' bedoeld.

Handvaten: met handvaten wordt in dit onderzoek bedoeld dat de cliënten de middelen hebben gekregen om hun basisvaardigheden en praktische factoren (bijvoorbeeld oppas) te verbeteren, zodat ze het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk beter in de praktijk toe kunnen passen.

Gezinsbegeleiders: de hulpverleners van het OKP Tilburg worden gezinsbegeleiders genoemd, zij begeleiden de ouders met een LVB. Hulpverleners zijn professionals die mensen helpen te veranderen (Brinkman, 2009).

Opbouwen, onderhouden, versterken en benutten: er is gekozen voor deze vier activiteiten met betrekking tot het informeel sociaal netwerk, omdat de hulpverlener volgens het competentieprofiel van VGN de cliënt moet helpen zijn informeel sociaal netwerk op te bouwen, te onderhouden, te versterken en te benutten (VGN, 2015). Om het netwerk te benutten, moet er een netwerk zijn opgebouwd, onderhouden en mogelijk versterkt worden.

Opbouwen: in dit onderzoek wordt hieronder het aangaan van nieuwe relaties verstaan. Zoals Hofman en Van de Lustgraaf (2008) het beschrijven is opbouwen, het aangaan van nieuwe contacten.

Onderhouden: in dit onderzoek wordt hier geduid op dat de cliënt in contact blijft met zijn informeel sociaal netwerk, om te zorgen dat het contact niet verwatert. Bij onderhouden zijn de netwerkleden

al vrienden of familie die men vaak ziet, waarmee het contact goed loopt. Steyeart en Kwekkeboom (2012) benoemen dat je contacten bij onderhouden voor langere tijd aangaat en zorgt dat deze niet in verval komen.

Versterken: in dit onderzoek wordt hier geduid op het uitdiepen van de relatie met de huidige netwerkleiden waarmee oppervlakkig contact is, ruzie is of het contact verwaterd is. Het netwerk wordt vergroot en relaties worden sterker, waardoor deze netwerkleiden ook benut kunnen worden. Zoals Smit en Van Gennep (2002) aangeven gaat het om de volgende activiteiten: reanimeren, deblokkeren en intensiveren. Deze begrippen komen in het literatuuronderzoek aan bod.

Benutten: het netwerklid biedt de cliënt steun op verschillende leefgebieden, bijvoorbeeld opvoeding. Het sociaal netwerk wordt ingezet, waardoor de cliënt onafhankelijker kan zijn. Admiraal (2016) geeft aan dat de zelfstandigheid van de cliënt vergroot, als het netwerk ondersteuning biedt.

Hoofdstuk 4 Het onderzoeksontwerp

In dit hoofdstuk wordt stil gestaan bij het onderzoekstype, de dataverzamelmethode en de analysemethoden, zodat het helder is hoe de probleemstelling beantwoord is.

§ 4.1 Het onderzoekstype

Elke onderzoeksvraag heeft een specifieke manier van onderzoeken, waardoor het belangrijk is de onderzoeksvorm helder te hebben (Van der Donk & Van Lanen, 2014). De probleemstelling van dit onderzoek is een beschrijvende onderzoeksvraag. Het doel van deze onderzoeksvorm is het in kaart brengen van een beschrijving van een praktijkthema (Van der Donk & Van Lanen, 2014). In dit onderzoek is een beschrijving gegeven van wat de cliënten van het OKP Tilburg nodig hebben voor het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk.

In dit praktijkgerichte onderzoek is gebruik gemaakt van kwalitatief onderzoek. Bij kwalitatief onderzoek is de onderzoeker geïnteresseerd naar de belevingswereld van de doelgroep op de probleemsituatie (Verhoeven, 2011). Daarbij wil de onderzoeker bij kwalitatief onderzoek komen tot nieuwe inzichten (Baarda, 2009). Er is hier voor gekozen, omdat de onderzoeker geïnteresseerd is in wat de cliënten van het OKP Tilburg nodig hebben om hun informeel sociaal netwerk op te bouwen, te onderhouden, te versterken en te benutten. Door de ideeën van de cliënten is de onderzoeker gekomen tot nieuwe inzichten, die omgezet kunnen worden naar de praktijk. Zonder de beleving van de cliënten is het moeilijk verandering aan deze situatie te brengen. Snellen (2010) benoemt dat de zelfregie bij de cliënten gelegd moet worden, om de stap te zetten naar het inzetten van het informeel sociaal netwerk van de cliënt. Dat is wat hier met kwalitatief onderzoek bereikt is, doordat het woord aan de cliënt gegeven is, hebben zij kunnen benoemen wat zij hiervoor nodig hebben.

§ 4.2 De dataverzameling- en analysemethoden

In de praktijk worden verschillende dataverzamelmethode gecombineerd om de probleemstelling te beantwoorden (Van der Donk & Van Lanen, 2014). In dit onderzoek is gebruik gemaakt van twee dataverzamelmethode: literatuuronderzoek en interviews. De eerste deelvraag is beantwoord met literatuuronderzoek en deelvraag 2 t/m 5 door middel van interviews. Er is gekozen voor twee dataverzamelmethode om de validiteit en de betrouwbaarheid te vergroten. Je krijgt zo een breder beeld en je kunt de gegevens naast elkaar controleren (Van der Donk & Van Lanen, 2014).

§ 4.2.1 Literatuuronderzoek

Voor deelvraag 1 zijn data verzameld middels literatuuronderzoek. Door literatuur te zoeken over hoe ouders met een LVB omgaan met het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk is er een basiskennis gelegd. Volgens Verhoeven (2011) is het goed om te kijken wat er bekend is van het onderzoeksonderwerp in de literatuur. Plooi (2011) voegt hieraan toe dat literatuuronderzoek de basis vormt van je onderzoek. Tevens is er gekozen voor literatuuronderzoek om de basis te leggen voor het meetinstrument van het interview (zie hiervoor § 4.2.2). Volgens Van der Donk en Van Lanen (2014) is literatuuronderzoek een goed middel om te gebruiken bij het ontwikkelen van het meetinstrument.

Er is literatuuronderzoek uitgevoerd volgens de methode van Van der Donk en Van Lanen (2014). Dat betreft eerst een operationalisatie waarin de belangrijkste thema's, ook wel kernbegrippen genoemd, vanuit de probleemstelling, doelstelling en de probleemanalyse in kaart gebracht worden. Om het specifieker te maken wordt dit opgesplitst in sub thema's, waardoor zo de kijkpunten helder worden (Van der Donk & Van Lanen, 2014). Per sub thema is betrouwbare literatuur eerst letterlijk overgenomen en hierna samengevat. Er is per sub thema gezocht naar meerdere bronnen, door

verschillende zoektermen te gebruiken. Oftewel brontriangulatie, wat de validiteit en betrouwbaarheid vergroot. Per sub thema is een inleiding, kern en samenvatting, om overzicht te creëren (Van der Donk & Van Lanen, 2014). Er is gebruik gemaakt van vakliteratuur en onderzoeksrapporten via diverse kanalen, zoals, Kaluga, Google Scholar, Movisie en de bibliotheek op Avans Hogeschool. Daarnaast is er gebruik gemaakt van secundaire en grijze literatuur, oftewel: "Literatuur waarin door andere auteurs over al behandelde onderwerpen wordt gerapporteerd . . ." (Verhoeven, 2011, p. 152). En grijze literatuur: "Boeken, rapporten en verslagen die niet in gangbare boekcollecties zijn opgenomen" (Verhoeven, 2011, p. 152).

§ 4.2.2 Interview

Een interview is een vraaggesprek waarbij de beleving van de respondent voorop staat (Verhoeven, 2011). In dit onderzoek staat de beleving van de cliënten van het OKP Tilburg centraal. Daarom is er gekozen voor interviews met de cliënten van het OKP Tilburg. Volgens Verhoeven (2011) heb je een ongestructureerd, half gestructureerd en gestructureerd interview, echter is deze driedeling niet strikt. In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een half gestructureerd interview, maar er zijn elementen van een gestructureerd interview in te herkennen. Bij een half-gestructureerd interview wordt er gebruik gemaakt van een vragenlijst, maar is er ook ruimte voor inbreng van de respondent (Verhoeven, 2011). Er is voor dit interview een vragenlijst gemaakt, met vooral open vragen in de taal van de respondent. De interviewvragen stellen in de taal van de respondent wordt aangeraden wanneer je mensen met een verstandelijke beperking interviewt (Schuurman, Speet en Kersten, 2004). Bij een aantal open vragen zijn voorbeelden benoemd om het voor de respondent concreet te maken. Allereerst, omdat Hermsen et al. (2016) benoemen dat mensen met een verstandelijke beperking een achterstand hebben in hun cognitieve ontwikkeling, waardoor ze geen abstract denkvermogen hebben en ze hoofd- en bijzaken niet kunnen onderscheiden. D. Kapteijn (persoonlijke communicatie, 13 maart 2017) benoemde daarbij dat deze doelgroep bij open vragen vaak niet weet wat ze moeten antwoorden. Door voorbeelden aan te reiken kon dit worden voorkomen. Schuurman et al. (2004) bevestigen dit. Het is wel nodig om door te vragen, eigen inbreng naar voren te laten komen, door bijvoorbeeld ook om andere voorbeelden te vragen. Het is daarom geen gestructureerd interview, omdat hier de respondent minder tot geen eigen inbreng heeft (Van der Donk & Van Lanen, 2014).

Het interview is één op één gehouden, omdat mensen met een verstandelijke beperking erg beïnvloedbaar zijn (Hermsen et al., 2016). Deze beïnvloeding kan de betrouwbaarheid aantasten (Van der Donk & Van Lanen, 2014). Er werd naar gestreefd het interview maximaal 45 minuten te laten duren, omdat mensen met een verstandelijke beperking een lage concentratieboog hebben (Van Gennep, 2007). Het interview heeft plaatsgevonden bij de respondenten thuis, omdat ze aangaven hier meer rust te ervaren. De plaats van het interview heeft invloed op de concentratie (Van der Donk & Van Lanen, 2014).

D. Kapteijn (persoonlijke communicatie, 24 februari 2017) benoemde dat cliënten het spannend vinden deel te nemen aan een interview, waardoor ze niet snel toestemming geven. Verhoeven (2011) bevestigt de angst voor een interview. Hier is op ingespeeld door een mail te sturen naar alle gezinsbegeleiders van het OKP Tilburg met uitleg over het onderzoek. Met hierin de vraag of de gezinsbegeleiders, in belang van het onderzoek, wilden vragen of er cliënten waren die interesse hadden om deel te nemen. Cliënten mochten zelf bepalen of de onderzoeker contact met hen op mocht opnemen voor het maken van een afspraak of dat de gezinsbegeleider als tussenpersoon zou fungeren, om veiligheid te creëren bij de respondenten. Wanneer de respondenten de persoon kennen die het interview voorstelt geeft men eerder toestemming (Verhoeven, 2011).

Het meetinstrument, de vragenlijst, is ontwikkeld, door eerst de belangrijkste begrippen te operationaliseren (zie § 4.2.1). Deze is met behulp van literatuuronderzoek en inbreng van gezinsbegeleiders tot stand gekomen. Drie gezinsbegeleiders hebben feedback gegeven op de uiteindelijke vragenlijst, om in te schatten of de vragenlijst geschikt zou zijn voor deze doelgroep. Zij worden critical friends genoemd. Het onderzoek krijgt meer draagvlak doordat er vanuit meerdere perspectieven naar gekeken wordt. Dit vergroot de validiteit en betrouwbaarheid (Van der Donk & Van Lanen, 2014). Volgens Verhoeven (2011) is het daarnaast goed om literatuuronderzoek te gebruiken bij het ontwikkelen van het meetinstrument.

Er is tevens voor gekozen de respondenten op het einde van het interview een collage te laten maken, waarin ze hun ideale beeld opschreven, tekenden of opplakten met plaatjes. Deze muzische activiteiten lokken nieuwe belevingen uit (Behrend, 2012). "Dat . . . noemen we de appelwaarden van een activiteit of middel" (Behrend, 2012, p. 41). Waardoor men bijvoorbeeld tot anderen helpende punten kan komen. Door materiaal kunnen er nieuwe belevingen worden uitgelokt, volgens Behrend (2012) is dit een sensopathische appel. En de plaatjes kunnen een positieve herinnering oproepen, wat de beleving kan versterken, een thematisch appel genoemd (Behrend, 2012).

Er is een proefinterview gehouden met een cliënt van het OKP Tilburg, om te kijken of de vragenlijst goed was afgestemd op de doelgroep en er vragen overbodig waren. Verhoeven (2011) benoemt dat door het houden van een proefinterview hiaten en overbodige zaken inzichtelijk worden. Daarbij verhoogt de betrouwbaarheid van de vragenlijst bij het houden van een proefinterview. Op basis van de ervaring en feedback uit het proefinterview is de vragenlijst aangepast.

Tijdens elk interview is de opbouw: inleiding, kern, slot, van Van der Donk en Van Lanen (2014) aangehouden. Verder zijn alle onduidelijke begrippen als informeel sociaal netwerk, opbouwen, onderhouden, versterken en benutten voorafgaand en nogmaals wanneer de vraag aan bod kwam toegelicht aan de respondent, om miscommunicatie over het begrip te voorkomen.

Om de betrouwbaarheid te vergroten zijn alle interviews, met toestemming van de respondenten, opgenomen en verbatim uitgewerkt (Van der Donk en Van Lanen, 2014). De verbatim tekst is geanalyseerd doormiddel van: "Analysemethode 8 De data terugbrengen tot betekenisvolle fragmenten" (Van der Donk en Van Lanen, 2014, p. 253). En: "Analysemethode 9 De data analyseren aan de hand van categorieën" (Van der Donk & Van Lanen, 2014, p. 255). De sub-thema's uit de operationalisatie zijn gebruikt als categorieën. Vervolgens is aan de hand van de stappen van analysemethode 8 de betekenisvolle tekst uit het interview gehaald, door elke categorie een kleur te geven. Al deze betekenisvolle fragmenten zijn in een apart bestand onder de categorie geplaatst (Van der Donk en Van Lanen, 2014). Al deze informatie is uiteindelijk in tabellen geplaatst, om de data te vergelijken. Drie critical friends hebben naar de resultaten gekeken, om de betrouwbaarheid te vergroten (Van der Donk en Van Lanen).

§ 4.2.3 Populatie en steekproef

De populatie is de groep personen waarover de onderzoeker uitspraak doet (Verhoeven, 2011). De populatie van dit onderzoek zijn alle cliënten van het OKP Tilburg. Het is niet mogelijk alle mensen te interviewen, omdat dit een te grote groep is. Hierdoor wordt een steekproef van een deel van de populatie genomen (Verhoeven, 2011). Er werd gestreefd naar 10 respondenten, dit zijn er 8 geworden. Hier zal verder op ingegaan worden in de discussie (hoofdstuk 9). Het is een voorwaarde dat de steekproef willekeurig is (Verhoeven, 2011). Zoals te lezen was in § 4.2.2 is dit gebeurd. Tevens moeten de respondenten generaliseerbaar zijn aan de populatie (Verhoeven, 2011). Dit is in dit onderzoek het geval, omdat de respondenten allemaal ondersteuning krijgen van het OKP Tilburg en ouders met een LVB zijn. Tot slot de steekproefomvang, in de steekproef moeten voldoende respondenten de populatie vertegenwoordigen (Verhoeven, 2011). Door de 8 respondenten was de steekproefomvang niet groot. Hier wordt in hoofdstuk 9 verder op ingegaan.

Hoofdstuk 5 Operationalisatie

Om data voor het onderzoek te verzamelen zijn er instrumenten nodig. Voor elke dataverzamelmethode is een apart instrument nodig (Van der Donk & Van Lanen, 2014). Dit gebeurt via een operationalisatie, van de belangrijkste begrippen uit de deelvragen worden meetbare instrumenten gemaakt (Verhoeven, 2011). In dit onderzoek is gebruik gemaakt van literatuuronderzoek en interviews. Hiervoor is een kijkkader voor het zoeken naar literatuur en een interviewleidraad nodig (Van der Donk & Van Lanen, 2014). Er is gebruik gemaakt van het stappenplan van Van der Donk en Van Lanen (2014, p 189) om een meetinstrument te ontwikkelen.

In de onderzoeksvraag komen een aantal begrippen naar voren, die in elke deelvraag terugkomen:

➤ **Opbouwen, onderhouden, versterken en benutten**

Deze begrippen omvatten activiteiten die aansluiten bij het informeel sociaal netwerk. De betekenis van deze begrippen wordt uitgelegd in de begripsafbakening in §3.2. Deze begrippen zijn de kapstok van het onderzoek. Om duidelijk deze kernbegrippen (thema's) te ontrafelen dienen de thema's verder opgesplitst te worden in sub-thema's (Van der Donk & Van Lanen, 2014). Voor dit onderzoek:

➤ **De huidige situatie, de knelpunten, wat helpend kan zijn om het beter te doen en wat de rol van de gezinsbegeleider hierin kan zijn.**

Bij het literatuuronderzoek zijn de sub thema's:

➤ **Theoretisch kader, knelpunten en ondersteuning door hulpverlener.**

Deze begrippen zijn terug te vinden in de deelvragen, over al deze sub-thema's dient de onderzoeker data te verzamelen, om deze deelvragen te kunnen beantwoorden. Waardoor deze als sub-thema's gekozen zijn. De belangrijkste thema's vanuit de deelvragen dienen terug te komen in de operationalisatie (Van der Donk & Van Lanen, 2014). Echter waren de sub-thema's nog vaag, want wat zijn bijvoorbeeld de knelpunten? Bij het literatuuronderzoek en het interview zijn de sub-thema's nog verder geoperationaliseerd in een extra sub-thema, zodat het voor de onderzoeker helder was uit welke elementen bijvoorbeeld knelpunten kunnen bestaan:

➤ **Praktische factoren:** Hieronder wordt bijvoorbeeld tijd, geld en oppas verstaan.

- **Omgevingsfactoren:** Hieronder wordt bijvoorbeeld tijdgebrek vanuit het netwerk verstaan.
- **Persoonlijke factoren/vaardigheden (knelpunten) en persoonlijke ontwikkeling (helpend/ rol gezinsbegeleider):** Wat vinden ze zelf moeilijk bij het inzetten van de vaardigheden of andere factoren en waarin zouden ze zich willen ontwikkelen.

Door deze sub-thema's en extra sub-thema's heeft de onderzoeker eerst kijkpunten voor het literatuuronderzoek beschreven. Het was nog niet duidelijk wat bijvoorbeeld de knelpunten precies konden zijn. Om een goede vragenlijst met voorbeelden te maken, moest dit eerst middels literatuuronderzoek worden onderzocht. Hierna is met dezelfde indeling de operationalisatie voor het interview gemaakt. Volgens Van der Donk en Van Lanen (2014) kan een literatuuronderzoek als basis dienen voor het meetinstrument van het interview. Tevens is aan gezinsbegeleiders van het OKP Tilburg (persoonlijke communicatie, maart 2017) gevraagd of zij nog knelpunten of helpende punten wisten die toegevoegd konden worden. Hier kwam als toevoegend punt dat niet in het literatuuronderzoek naar voren kwam: 'het missen van een oppas'. Dit knelpunt is nog toegevoegd. De uitwerking van operationalisatie schema's zijn te vinden in bijlage 1.

Zoals al is aangegeven in hoofdstuk 4 (het onderzoeksontwerp), is er een vragenlijst gemaakt met voorbeelden, voor uitleg wordt hiernaar terugverwezen. De volledig uitgewerkte interviewvragen en voorbeelden zijn te vinden in bijlage 2. Tijdens het interview zijn alle vragen apart afgedrukt, zodat de respondenten mee konden lezen. Het is volgens Schuurman et al. (2004) goed om bij een interview bij mensen met een verstandelijke beperking ondersteunende materialen te gebruiken, dit kan zorgen voor een verduidelijkend communicatiemiddel. Er wordt tevens aangeraden elke vraag op een apart blad te zetten. De doelgroep zal niet afgeleid worden door andere vragen en denken zodoende beter na over hun antwoord. Wanneer voorbeelden opgesomd worden is het belangrijk dat al deze voorbeelden op één vel staan, omdat de doelgroep anders niet verder na zal denken over de andere voorbeelden. Een voorbeeld van hoe een vraag op dit blad eruit zag is te vinden in bijlage 3. Dit is tevens getest in een proefinterview met een cliënt van het OKP Tilburg. Zij gaf aan dat dit communicatiemiddel helpend was (Cliënt P, persoonlijke communicatie, 31 maart 2017).

Hoofdstuk 6 Resultaten literatuuronderzoek

In dit hoofdstuk wordt deelvraag 1 weergegeven, middels literatuuronderzoek: *Wat is er in de literatuur bekend over het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk bij ouders met een licht verstandelijke beperking (LVB)?* In bijlage 1 is middels een operationalisatie bekeken wat onderzocht moest worden. Er is voor gekozen het bevorderen van het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk samen te pakken in één paragraaf, omdat bij veel interventies onderdelen samengepakt worden. In zoektermen is vooral: 'mensen met een (licht) verstandelijke beperking' teruggekomen, omdat er specifiek bijna niets te vinden was over hoe ouders met een LVB omgaan met hun informeel sociaal netwerk. De term 'mensen met een (licht) verstandelijke beperking' kan gebruikt worden, want volgens de literatuur vallen ouders met een LVB onder mensen met een verstandelijke beperking die in de rol van ouder zijn beland. Ze ervaren dezelfde problemen als mensen met een verstandelijke beperking (Goderie, Steketee & Plemer, 2005; De Jong et al., 2014).

§ 6.1 Informeel sociaal netwerk van ouders met een LVB

In § 3.4 is stil gestaan bij de betekenis van het begrip informeel sociaal netwerk. In deze paragraaf worden de structuur en de functies van het netwerk van deze doelgroep onder de loep genomen.

Wanneer je een informeel sociaal netwerk onder de loep legt wordt er gekeken naar de omvang, gevarieerdheid (homogeen netwerk, mensen met dezelfde kenmerken of heterogeen netwerk, gevarieerd netwerk), mate van contact, kwaliteit van contact en de bereikbaarheid (Van Gennep, 2007; Scheffers, 2014). Uit literatuur blijkt dat mensen met een verstandelijke beperking een klein sociaal netwerk hebben (Van Asselt-Goverts, 2016; Bigby, 2006; Lippold & Burns, 2009). Dit bestaat vooral uit familie en enkele vrienden, oftewel een homogeen netwerk (Joha, 2004; De Vries et al., 2005). Scheffers (2014) noemt dat mensen met een lage sociale economische status vaak een homogeen netwerk hebben. Een homogeen netwerk kan minder goed steun bieden dan een heterogeen netwerk. Mensen met een verstandelijke beperking hebben vaak een lage sociaal economische status (Van Nieuwenhuijzen, Orobio de Castro & Matthys, 2006).

Het informeel sociaal netwerk is voor ouders met een LVB belangrijk, omdat zij hen praktische en emotionele steun kunnen bieden in het ouderschap, wat een beschermende factor is voor goed genoeg ouderschap (Joha, 2004; Kalthoff, 2015). Daarbij is voor deze doelgroep een netwerk belangrijk, omdat ze zo het gevoel hebben erbij te horen (Smit & Van Gennep, 2002). Baartman (2010) en Scheffers (2014) benoemen dat een sociaal netwerk deze functies heeft.

§ 6.2 Opbouwen van een informeel sociaal netwerk

In deze paragraaf zal gekeken worden naar hoe ouders met een LVB hun informeel netwerk opbouwen en wat de knelpunten zijn. Wanneer het sociaal netwerk opgebouwd wordt, worden er contacten aangegaan met nieuwe, onbekende mensen. Dit door activiteiten te ondernemen (Redeker & Calis, 2015), of door toevallig iemand tegen het lijf te lopen (Van Gennep, 2007). Bij mensen met een verstandelijke beperking is het moeilijker om een sociaal netwerk op te bouwen (Smit & Van Gennep, 2002). Ouders met een LVB integreren vaak minder in de samenleving, waardoor ze geen nieuwe contacten opbouwen (De Vries et al., 2005). Wat zijn precies de knelpunten?

§ 6.2.1 Knelpunten

Allereerst is een knelpunt dat het een drempel voor deze doelgroep is om nieuwe contacten aan te gaan, omdat ze bang zijn niet begrepen of afgewezen te worden (Brettschneider & Wilken, 2007). De Beer (2011) en MEE Zuid-Holland Noord (2015) benadrukken dat mensen met een LVB kampen met een laag zelfbeeld, waardoor men moeite heeft nieuwe contacten te leggen.

Het ontbreken van sociale vaardigheden wordt ook in literatuur als knelpunt genoemd (Abbott en McConkey, 2006; Brettschneider & Wilken, 2007; Smit & Van Gennep, 2002). Volgens Joha (2004) en De Jong et al. (2014) geldt dit ook specifiek voor ouders met een LVB. Volgens Brettschneider en Wilken (2007) hebben ze geen inzicht hoe ze contacten aan moeten gaan. Waardoor ze volgens Smit en Van Gennep (2002) geen initiatief nemen contacten aan te gaan.

Smit en Van Gennep (2002) beschrijven ook dat weinig geld een rol speelt.

Daarnaast ervaart men het te druk te hebben voor het opbouwen van sociale contacten (Smit & Van Gennep, 2002). Volgens Joha (2004) kan dit bij ouders met een LVB komen door stress in de opvoedsituatie, ze nemen hierdoor geen initiatief om, om hulp te vragen. Ze vinden dat ze zelf voor hun kinderen moeten zorgen, waardoor ze geen tijd ervaren erop uit te gaan.

Tevens beschrijven Smit en Van Gennep (2002) dat deze doelgroep beperkte ervaring heeft in het leggen van sociale contacten, waardoor ze de stap uit onwetendheid niet durven te zetten.

Verder benoemen De Vries et al. (2005) dat ouders met een LVB het moeilijk vinden om een sociaal netwerk op te bouwen, omdat ze vaak worden afgewezen. Volgens Van Gennep (2007) wil niet iedereen contacten met deze doelgroep aangaan, uit bijvoorbeeld schaamte.

Kortom, deze doelgroep heeft vaak moeite met het opbouwen van nieuwe contacten en doet dit niet vaak. Dit komt door angst, een laag zelfbeeld, het ontbreken van sociale vaardigheden, het ervaren van te weinig tijd en geld, afwijzing van omgeving en gebrek aan ervaring.

§ 6.3 Onderhouden van het informeel sociaal netwerk

Vervolgens wordt er ingezoomd op het onderhouden van het informeel sociaal netwerk bij ouders met een LVB. Wanneer een cliënt contact heeft met zijn netwerkleden moet hij dit contact onderhouden, om te zorgen dat dit contact niet verwatert (Steyeaart & Kwekkeboom, 2012). Volgens Smit en Van Gennep (2002) moet je energie steken in elkaar door: activiteiten met elkaar te ondernemen, interesse in de ander te tonen, elkaar steun te bieden, afspraken na te komen, waardering over de ander uit te spreken, informatie over jezelf vrij te geven en materieel bij te dragen aan bijvoorbeeld een activiteit. Het is belangrijk dat dit wederkerig is. Mensen met een verstandelijke beperking hebben hier vaak moeite mee, waardoor het onderhouden van contacten lastig gaat (Van Gennep, 2007; Smit & Van Gennep, 2002). Waar liggen de knelpunten?

§ 6.3.1 Knelpunten

Allereerst benoemen Smit en Van Gennep (2002) dat de punten die aan het begin van § 6.3 benoemd zijn: afspraken nakomen, informatie geven over jezelf etc., zaken zijn waar deze doelgroep, door het ontbreken van sociale vaardigheden, moeite mee heeft. Vaak probeert het sociaal netwerk hier rekening mee te houden, door de lat tot wederkerigheid minder hoog te leggen, maar vaak verwateren hierdoor de contacten. Materieel bijdragen kan voor mensen met een verstandelijke beperking lastig kan zijn door weinig financiële middelen. Kröber, Verdonschot en Schuurman (2013) benoemen ook dat mensen met een verstandelijke beperking in Nederland het financieel vaak slecht hebben, waardoor ze er minder op uit gaan.

Smit en Van Gennep (2002) benoemen dat deze doelgroep ook ervaart dat men het te druk heeft om de contacten te onderhouden. De reden wordt in § 6.2.1 toegelicht.

Daarnaast tonen ze weinig initiatief, waardoor contacten vaak kort en moeizaam verlopen (Brysbaert, 2006; Joha 2004; De Jong et al., 2014; Lange-Frunt & Wajon, 2007; Smit en Van Gennep, 2002;). Volgens Brysbaert (2006) kan dit komen doordat deze doelgroep vaak afgewezen wordt. Volgens Brettschneider en Wilken (2007) en Vilans (2014) wordt deze doelgroep vaak afgewezen, omdat het

netwerk zich schaamt om contact met hen te hebben. Ze zijn bang voor de reactie van anderen. Door teleurstelling neemt de doelgroep vaak geen contact meer op.

Scheffers (2014) en Smit en Van Gennep (2002) benoemen dat wanneer de afstand te groot is om elkaar te bezoeken dit een knelpunt kan zijn om het contact te onderhouden. Deze doelgroep is in vervoersmogelijkheden en financiële mogelijkheden beperkt.

Samenvattend heeft deze doelgroep moeite met het onderhouden van sociale contacten door het gebrek aan sociale vaardigheden, waardoor de wederkerigheid in de relatie ontbreekt. Daarnaast spelen de afwijzing vanuit het netwerk en praktische zaken als tijd, geld en afstand een rol.

§ 6.4 Versterken van het informeel sociaal netwerk

Soms zijn contacten verwaterd, is er ruzie met een netwerklid of zijn er oppervlakkige contacten, waarmee het contact versterkt zou kunnen worden. Het versterken van het sociaal netwerk, wil zeggen het verdiepen van de bestaande relaties. Dit bestaat uit verschillende onderdelen, zoals in de begripsafbakening van §3.2 is toegelicht. Allereerst het onderdeel contacten reanimeren, hier komt men weer in contact met een oud netwerklid die men al een tijd niet gezien heeft. Hierna volgt het onderdeel deblokkeren, hier gaat het om opheffen van verstoringen in de relatie, zoals ruzies. Hieronder vallen ook praktische blokkades: tijd, afstand en geld. Als derde het onderdeel intensiveren, hier worden bestaande, oppervlakkige contacten uitgediept, door bijvoorbeeld meer activiteiten met elkaar te ondernemen (Smit & Van Gennep, 2002). Mensen met een verstandelijke beperking hebben moeite met het nemen van initiatief en wederkerigheid, door het ontbreken van sociale vaardigheden, terwijl dit nodig is om contacten te versterken (Smit & Van Gennep, 2002). Cardol, Speet en Rijken (2007) benoemen dat het hierdoor vaak bij oppervlakkige contacten blijft. Tevens laten ze contacten sneller verwateren uit angst weer teleurgesteld te worden, omdat ze vaak door hun netwerk worden afgewezen (Joha, 2004; De Vries et al., 2005). Waar zitten de knelpunten bij deze doelgroep bij versterken?

§ 6.4.1 Knelpunten

Smit en Van Gennep (2002) benoemen dat er praktische blokkades (ervaren het druk hebben, afstand en geld) of afwijzing van het netwerk een rol kunnen spelen. Zie voor uitleg § 6.3.2.

In relaties kunnen ruzies voorkomen, deze contacten kunnen gedeblokkeerd worden. Mensen met een LVB hebben een beperkt probleemoplossend vermogen (Claes et al, 2012; MEE Zuid-Holland Noord, 2015). Door de combinatie met beperkte sociale vaardigheden en moeite om op te komen voor zichzelf kunnen ze moeilijker ruzies oplossen (Mee Zuid-Holland Noord, 2015).

Om contacten te intensiveren of te reanimeren moet er initiatief genomen worden om iets af te spreken met de ander (Joha, 2004; De Jong et al., 2014; Smit & Van Gennep, 2002). Zie §6.3.1.

Wanneer je elkaar ondersteunt, praktisch of emotioneel, wordt een relatie sterker. Dit bevordert de onderlinge samenhang. Echter is de omgeving gewend niet veel van mensen met een verstandelijke beperking te vragen, omdat men denkt dat ze hier niet de juiste vaardigheden voor hebben. Hierdoor biedt deze doelgroep vaak geen hulp aan zijn netwerk (Smit & Van Gennep, 2002; Vilans, 2014).

Tot slot benoemen Kruijswijk et al. (2014) dat ze vaak niet weten wie betere vrienden kunnen worden, dus dat ze de situatie daarom willen laten zoals hij is.

Samenvattend, veel knelpunten van versterken komen overeen met onderhouden. Door het gebrek aan het nemen van initiatief en sociale vaardigheden heeft men moeite met het versterken van sociale contacten.

§ 6.5 Benutten van het informeel sociaal netwerk

Wanneer een cliënt zijn sociaal netwerk benut, door hen te vragen om hulp, heeft het sociaal netwerk een ondersteuningsfunctie (Redeker & Calis, 2015). Hierdoor neemt de zelfredzaamheid toe en is er minder professionele hulp nodig (Admiraal, 2016; Redeker & Calis, 2015). De meeste ouders met een LVB hebben hulp nodig bij de opvoeding en taken als het huishouden (Kalfhoff, 2015). Redeker en Calis (2015) geven aan dat het sociaal netwerk van deze doelgroep vaak bezorgd is om het gezin en daarom graag hulp biedt. Echter vindt deze doelgroep het vaak wel moeilijk om hulp te vragen en te accepteren. Vaak wanneer de ouders de hulp van hulpverlening geaccepteerd hebben, denkt men dat de hulpverlening hen helpt. De hulpverlening stimuleert de doelgroep verder niet naar het netwerk toe, waardoor de doelgroep vaak de stap niet meer zet om hun sociaal netwerk om hulp te vragen (Smit & Van Gennep, 2002). Hier is op ingegaan in § 2.3. Als er personen uit het netwerk betrokken worden bij het hulpverleningsproces is het vaak alleen de familie (Koolen, 2013).

§ 6.5.1 Knelpunten

Allereerst heb je voor het vragen om hulp sociale vaardigheden nodig, die zoals gezegd, bij deze doelgroep vaak ontbreken (MEE Noord-Holland Zuid, 2015). Smit en Van Gennep (2002) geven aan

dat deze doelgroep door het ontbreken van sociale vaardigheden het moeilijk vindt problemen van zichzelf vrij te geven en ze weten niet goed hoe ze hun netwerk om hulp kunnen vragen.

Van Asselt-Goverts et al. (2010) geven aan dat een knelpunt vanuit de cliënt kan zijn dat er een verschil in opvatting is in het advies van de begeleider en het netwerk, waardoor men niet weet welk advies men het beste kan opvolgen.

Van Gennep (2007) geeft aan dat het belangrijk is hoe vaak de persoon met de verstandelijke beperking de steun heeft gekregen van zijn sociaal netwerk, om nogmaals de steun te vragen. Men zal alleen de ondersteuning vragen als men verwacht de ondersteuning te krijgen. Wanneer deze doelgroep vaak wordt afgewezen, zal men het niet meer snel vragen. Volgens Embregts (2009) kan dit komen doordat het netwerk overvraagd wordt, waardoor ze afhaken.

MEE (welzijnsorganisatie gehandicaptenzorg) in Vilans (2014) en Wibaut, Calis en Van Gennep (2006) geven aan dat deze doelgroep hun netwerk vaak niet om hulp durven vragen. Tevens zijn ze bang dat de ander het te druk heeft (Vilans, 2014). Venema (2015) bevestigt dat de netwerkleden van deze doelgroep meestal weinig tijd hebben om hulp te bieden. Tevens geven Trappenburg (2015) en Vilans (2014) aan dat deze doelgroep hun netwerk niet lastig wil vallen.

Vilans (2014) en Smit en Van Gennep (2002) geven aan dat ze hun netwerk niet om hulp durven vragen, omdat ze bang zijn niets voor de ander terug te kunnen doen.

Een ander knelpunt is volgens Trappenburg (2015) dat deze doelgroep zich schaamt voor hun problemen. Ze zijn te trots om hulp te vragen aan hun sociaal netwerk, ze willen het zelf kunnen.

Tot slot wil deze doelgroep meestal niet om hulp vragen, omdat ze onafhankelijk willen zijn. Ze willen laten zien dat ze het zelf kunnen (Asselt-Goverts et al., 2010; De Jong et al., 2014).

Kortom, hulp vragen en accepteren is moeilijk voor deze doelgroep, terwijl ze de ondersteuning van hun netwerkleden wel kunnen gebruiken. Dit door veel knelpunten, zoals: afwijzing van de omgeving, onafhankelijk willen zijn, schaamte en niet weten hoe de ander om hulp te vragen.

§ 6.5 Van knelpunten naar bevorderen

Uit de literatuur is naar voren gekomen dat ouders/mensen met een (licht) verstandelijke beperking vaak moeite hebben met het opbouwen, onderhouden, versteken en benutten van hun informeel sociaal netwerk. Hoe kan nu bevorderd worden dat hen dit beter afaat? Het zou helpen als de knelpunten worden aangepakt. Volgens Jagt en Jagt (2004) moeten deze de hindernissen, de zwakke punten van de cliënt en zijn omgeving (bijvoorbeeld gebrek aan vaardigheden), worden aangepakt. Volgens Brun en Rap (2003) willen cliënten dat er aandacht wordt geschonken aan hun zwakke en sterke kanten. Het zou deze doelgroep dus helpen als de knelpunten worden opgelost, zoals bijvoorbeeld gebrek aan zelfvertrouwen. Het is ook goed te benadrukken wat wel goed gaat, hierdoor groeit het zelfvertrouwen en worden stappen ondernomen (Joosen en Van der Vaart, 2014).

Literatuur geeft wel aan dat het in veel gevallen moeilijk is deze competenties bij deze doelgroep te bevorderen. Mensen met een LVB hebben moeite om te reflecteren op hun eigen gedrag, waardoor ze veel knelpunten in de sociale vaardigheden, door gebrek aan inzicht, niet bij zichzelf zullen herkennen. Hierdoor schatten zij hun vaardigheden hoger in dan dat ze in werkelijkheid zijn. Het is lastig, maar wel nodig, hier bewustzijn bij hen in te creëren (MEE Zuid-Holland Noord, 2015). Daarbij denken ouders met een LVB weinig zelf aan de situatie te kunnen veranderen, door het ontbreken van sociale redzaamheid (Van Hove, 2003).

Helpende interventies zijn volgens Joha, Gerads, Nas, van Gendt en Kersten (2006) allereerst dat bij ouders met een LVB behoefte is aan oppas, zodat ze even ontlast worden en vrije tijd hebben. Dit wordt alleen niet letterlijk gelinkt aan tijd voor het sociaal netwerk.

Vervolgens is stimuleren vanuit de hulpverlening helpend. Het is belangrijk dat de hulpverlener deze doelgroep stimuleert hun informeel sociaal netwerk op te bouwen, te onderhouden, te versterken en te benutten (Van Asselt-Goverts, 2010; Brettschneider & Wilken, 2007; Smit en Van Gennep, 2002). Uit onderzoek is gebleken dat deze doelgroep door een klein duwtje hierin al meer activiteiten onderneemt (Brettschneider & Wilken, 2007). Het kan voor deze doelgroep helpend en drempelverlagend zijn als de begeleider mee gaat om bijvoorbeeld uit te leggen waarom men soms hulp nodig heeft (Brettschneider & Wilken; Smit & Van Gennep, 2002).

Redeker en Calis (2014) en Smit en Van Gennep (2002) benoemen dezelfde condities die je als begeleider kan gebruiken om het opbouwen van het netwerk van deze doelgroep te bevorderen:

1. Zorg ervoor dat de cliënt naar gewone activiteiten gaat, die niet alleen zijn voor mensen met een verstandelijke beperking.
2. Zorg dat de cliënt erop uit gaat, zodat hij mensen kan ontmoeten.
3. Probeer het leven van de cliënt te normaliseren, dus niet naar de huisarts gaan in de zorgorganisatie, maar in de samenleving.
4. Zorg dat de cliënt mensen kan ontvangen. Dit is hier mogelijk, omdat de cliënten zelfstandig wonen. Het is goed om de cliënt voor te bereiden op een bezoek.

5. Zorg dat de cliënt als individu activiteiten gaat ondernemen. Wanneer men in een groep beweegt zal het afwijkende gedrag eerder opvallen.
6. Ondersteun de cliënt in het ontwikkelen van zijn sociale vaardigheden.
7. Stimuleer de cliënt nieuwe contacten aan te gaan (Redeker & Calis, 2014; Smit & Van Gennep, 2002).

Sociale vaardigheden trainen is belangrijk voor ouders met een LVB (Joha, 2004; De Jong et al., 2014). Dit kan door middel van tips, voorbereiding, oefenen en het geven van feedback (Brettschneider & Wilken, 2007; Redeker & Calis, 2014; Smit & Van Gennep, 2002).

Verder zijn er speciale methoden en interventies ontwikkeld voor mensen met een verstandelijke beperking om hen te ondersteunen in het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk (Kruijswijk et al., 2014). Hieronder zullen enkele beschreven worden.

Kruijswijk et al. (2014) benoemen dat deze doelgroep soms niet weet wie betere vrienden kunnen worden of wie hen steun kan bieden. De begeleider kan dit helpen ontdekken door de 'Netwerkcirkel van Lensik' in te zetten. Tragelzorg (z.j.) heeft voor dit instrument een werkboek ontwikkeld. Via vier kwadranten (intimiteit, vrienden, bekenden en diensten) wordt het netwerk in kaart gebracht. Bij bekenden wordt gekeken wie er vrienden kunnen worden. Bij het bevorderen van de informele steun wordt gekeken wat het netwerk nu al voor de cliënt doet en wat hierin nog meer mogelijk is. Een andere optie voor het bevorderen van steun uit het informele netwerk is het organiseren van een 'Persoonlijke Toekomstige Planning', dit is een Eigen-Kracht-Conferentie. Op posters worden dromen van de cliënt geïnventariseerd en deze worden uiteindelijk omgezet naar een plan, waarin het sociaal netwerk ondersteuning biedt om deze dromen te realiseren (Kruijswijk et al., 2014).

Tevens benoemen Kruijswijk et al. (2014): De Maastrichtse Sociale Netwerk Analyse (MSNA) voor mensen met een verstandelijke beperking. Van Asselt-Goverts et al. (2012) benoemen dat door middel van een semigestructureerd interview het sociaal netwerk in kaart wordt gebracht. Hierbij wordt gebruik gemaakt van een genogram, een ecogram en netwerkkaarten. Het doel is om inzicht te krijgen in het sociaal netwerk en te kijken waar contacten versterkt kunnen worden.

Daarnaast is het helpend om het zelfvertrouwen van deze doelgroep te versterken en ze manieren te leren hoe ze contacten kunnen opbouwen en onderhouden. Dit zijn punten die in de cursus 'Die ken ik', gegeven door ervaringsdeskundigen, geleerd worden (Kruijswijk et al. (2014).

Kortom, de hulpverlener kan het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten bij deze doelgroep bevorderen. Door middel van verschillende interventies, het aanleren van sociale vaardigheden en bovenal door deze doelgroep te stimuleren.

Hoofdstuk 7 Resultaten interview

Met gegevens uit het literatuuronderzoek werd het meetinstrument voor interviews vormgegeven (bijlage 1 en 2). In dit hoofdstuk zijn de resultaten van deelvraag twee t/m vijf weergegeven. In de resultaten zijn citaten van de respondenten verwerkt, doordat de respondenten ouders met een LVB waren kan de zinsbouw van de citaten incorrect zijn. De resultaten zijn gebaseerd op acht respondenten, zeven moeders en één vader, allen afkomstig uit Tilburg. Alle respondenten hebben 1 tot maximaal 5 kinderen. In hoofdstuk 4, het onderzoeksontwerp, is beschreven hoe de analyse van de resultaten is aangepakt. Een aantal knelpunten, helpende punten en de helpende punten waar de gezinsbegeleider een rol kan spelen zijn maar door één respondent benoemd. De onderzoeker vindt de punten die door één respondent benoemd zijn ook belangrijk, omdat er naar ieder individu geluisterd moet worden. Deze punten zijn verwerkt in de tabellen van bijlage 4, die naast deze kerntekst bekeken dienen te worden. Doordat de tabellen te groot zijn, zijn ze niet in de kerntekst opgenomen. Het OKP Tilburg vond het overzichtelijker alleen de meest benoemde punten in de kerntekst op te nemen en de andere resultaten te lezen in de bijlage.

§ 7.1. Huidige situatie

Deze paragraaf gaat in op de resultaten van deelvraag 2: *Hoe gaan de cliënten van het OKP Tilburg nu om met het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk?*

§ 7.1.1 Opbouwen

Alle respondenten gaven aan dat ze zelden nieuwe mensen leren kennen, hooguit maandelijks. Wanneer men mensen leert kennen is dit vooral via: Werk (vijf), hobby's(vier), feestjes(vier), de buurt (twee) en via burens of vrienden (drie). In de meeste gevallen blijft het bij een praatje, soms wordt het een kennis of vriend. Een extra ontmoetingsplek die door vier respondenten benoemd werd is de school van de kinderen. Op de vraag: 'Stap je makkelijk op mensen af of wacht je tot ze naar jou toekomen?' werd door vijf respondenten benoemd dat ze wachten tot de ander naar hen toekomt, dit komt volgens hen allemaal doordat ze de kat uit de boom kijken. Twee respondenten

stappen zelf op de persoon af. Bij één respondent is het wisselend. Deze respondent gaf aan bij nerveusheid niet op deze persoon af te stappen. Bij vier respondenten is er een verschil of ze makkelijker in een groep of wanneer ze alleen met iemand zijn, om op een ander af te stappen. Drie respondenten gaven de voorkeur aan een groep, omdat ze dan niet het voortouw hoeven te nemen en dit hen een veiliger gevoel geeft. Eén respondent gaf de voorkeur aan één op één.

"Nou meestal loop ik dan wel met de groep mee en dan gaan zij wel praten." (respondent 2)

§ 7.1.2 Onderhouden

Aan het begin van het interview is bij elke respondent een lijst gemaakt van hun informeel sociaal netwerk. Alle respondenten gaven aan dat het verschillend is hoe vaak ze contact hebben met hun netwerkleiden. Ouders, broers en zussen zien zes van de acht respondenten wekelijks en ze hebben dagelijks app of telefonisch contact. Eén respondent heeft door ruzie geen contact meer met haar moeder en broer. Bij één respondent woont de familie in Cambodja, waardoor ze hen alleen telefonisch spreekt. Vier respondenten gaven aan hun vrienden eens per maand te zien en wekelijks app en belcontact te hebben. De andere vier respondenten spreken hun vrienden dagelijks en zien ze wekelijks. Overige familieleden zien alle respondenten alleen op feestjes. Verder gebruiken drie respondenten Facebook om contact te houden met hun netwerkleiden.

Wie neemt initiatief om het contact te onderhouden? Drie respondenten gaven aan dat het initiatief van beide kanten komt. Twee respondenten gaven aan dat alleen zij het contact opnemen met de ander. Eén respondent vond dit geen probleem, maar respondent 7 zei: "Waarom moet altijd alles maar van onze kant afkomen? Het is alleen maar geven, geven, geven, geven, maar andersom niet." Drie respondenten gaven aan dat dit per persoon verschillend is. Meestal nemen beiden initiatief. Alleen sommige netwerkleiden hebben het te druk, waardoor de respondenten het initiatief nemen.

§ 7.1.3 Versterken

Alle respondenten gaven aan burens of kennissen te hebben waar men wel eens een praatje mee maakt, maar dat dit geen vrienden zijn. Respondenten gaven aan dat als ze willen dat die persoon een betere vriend zou worden ze vaker met hen af zouden spreken. Zes respondenten gaven aan geen behoefte te hebben om deze contacten sterker te maken. Zo zei respondent 6: "Ik vind het belangrijker wat je hebt om dat te houden, als sterker te maken."

Wanneer het contact met een netwerk lid is verwaterd of men is door ruzie uit elkaar gegaan, dan kan dat versterkt worden. Vier respondenten zouden het leuk vinden om weer contact met deze netwerkleiden te krijgen. Wel zouden ze afwachten tot de ander het initiatief neemt, omdat ze bang zijn weer teleurgesteld te worden. Drie respondenten gaven aan dit niet te willen. Eén respondent staat hier bij vrienden wel voor open, maar bij familie niet.

§ 7.1.4 Benutten

Aan het begin van het interview is gekeken in hoeverre het informeel sociaal netwerk tot nu toe bekend is en betrokken wordt bij de hulpverlening. Alle respondenten gaven aan dat hun gezinsbegeleiders gemiddeld vier netwerkleiden van hen ontmoet hebben en er niet veel aandacht besteed wordt aan hun netwerk. Bij zes respondenten was dit een toevallige ontmoeting. Bij twee respondenten is hiervoor met (schoon)ouders, een afspraak voor een netwerkberaad geweest. Bij vier respondenten zitten netwerkleiden sporadisch bij gesprekken. Bij twee netwerkleiden zit de (ex)partner sporadisch bij gesprekken. Bij vier respondenten heeft het netwerk nog nooit bij gesprekken gezeten. Drie respondenten gaven aan dat netwerkleiden een enkele keer hebben geholpen bij een doel, maar allen gaven aan de doelen vooral met de begeleiding aan te pakken. Er werd gevraagd of de respondenten hun netwerkleiden wel eens om hulp vragen. Vijf respondenten gaven aan dat ze altijd eerst zelf naar een oplossing zoeken, omdat ze onafhankelijk willen zijn. De respondenten gaven aan dat ze het daardoor moeilijk vinden om, om hulp te vragen, waardoor men alleen om hulp vraagt wanneer men het echt niet zelf kan. Zo zei respondent 6:

"Ik wil graag onafhankelijk zijn. Ik wil niet dat de mensen alleen maar goed zijn om mij te helpen."

De andere drie respondenten vinden het ook lastig om hun netwerk om hulp te vragen, maar vragen wel wekelijks om hulp. De meerderheid (vijf) staat open om meer hulp aan hun netwerk te vragen. Wanneer men om hulp vraagt, vragen zeven van de acht aan onder andere de begeleiding om hulp. Eén van hen vraagt alleen de begeleiding om hulp. Wanneer er hulp wordt gevraagd aan het netwerk zijn dit bij zes respondenten vooral de broers, zussen en/of (schoon/stief)ouders. Aan vrienden en burens wordt door drie respondenten om hulp gevraagd. Drie respondenten benoemden hulp aan hun partner te vragen. Om het concreter te maken werd gevraagd wie men als eerst belt als men een probleem heeft. Vier respondenten bellen direct de begeleider, omdat ze volgens hen niet voor niets hulp hebben. Vier respondenten proberen het eerst bij vrienden of familie.

"Ik heb niet voor niets begeleiding. Dus ik leg problemen als eerste bij hun neer." (respondent 5)

Er is geïnventariseerd op welke leefgebieden van het OKP Tilburg de respondenten om hulp vragen aan hun sociaal netwerk. Bij opvoeding vragen de respondenten om advies. Bij gezondheid gaat het

Tabel 1: Op welke gebieden vraag je om hulp	1	2	3	4	5	6	7	8
Opvoeding	X	X	X	X	X	X		
Gezondheid	X			X	X	X	X	
Veiligheid								
Wonen en huishouden			X	X	X		X	
Werk en dagbesteding	X							
Onderhouden contacten met anderen								
Vrije tijd	X							
Financiën en inkomen								

om vervoer naar de dokter of oppassen op de kinderen als ze zelf ziek zijn. Bij wonen en huishouden zijn het klusjes in huis. Bij werk en dagbesteding en vrije tijd, gaat het ook om oppas, zodat de respondent tijd voor zichzelf heeft. Geen enkele respondent vraagt hulp bij het onderhouden van contacten en financiën en inkomen. Het onderhouden van de contacten moet je volgens hen zelf doen. Financiën zijn bij drie respondenten in beheer en bij vijf respondenten mag hun netwerk niet in hun financiën kijken. Veiligheid is ook niet benoemd.

Bij zeven respondenten bieden de netwerkleiden wel eens uit zichzelf hulp, dit ervaren ze als prettig.

§ 7.2 Knelpunten

In deze paragraaf staat deelvraag 3 centraal: *Wat zijn de knelpunten van de cliënten van het OKP Tilburg met betrekking tot het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk?*

§ 7.2.1 Opbouwen

Het spannend vinden om op iemand af te stappen (vier), niet weten hoe je een eerste praatje moet maken (zes), geen tijd hebben om nieuwe mensen te leren kennen (vijf), geen geld om erop uit te gaan (acht) en geen oppas (zeven) kwamen als meest benoemde knelpunten bij opbouwen van contacten naar voren. Alle respondenten die het spannend vinden om op een onbekende af te stappen gaven aan dat dit komt doordat ze niet weten hoe de ander gaat reageren op het eerste praatje. Twee respondenten gaven aan dat dit ook komt doordat ze weinig zelfvertrouwen hebben. De respondenten die het niet als spannend ervaren gaven aan dat het meer is dat ze niet weten wat ze moeten zeggen bij een eerste praatje, omdat je niet weet waar iemand zijn interesses liggen.

"Ik kan wel zomaar over een hond beginnen, maar je weet niet of iemand een hond heeft, dus dat vind ik dan moeilijk om ergens over te beginnen." (respondent 4)

Geen tijd en oppas worden ook als knelpunten ervaren, vijf respondenten linken dit aan elkaar. Men benoemde dat men geen tijd heeft, omdat men voor de kinderen moet zorgen. Bang zijn dat de ander me niet leuk vindt of geen zin heeft om te praten werd tweemaal als knelpunt benoemd.

§ 7.2.2 Onderhouden

Bij de voorgelegde knelpunten van onderhouden benoemden zes respondenten afstand als knelpunt. Hierdoor kan men minder vaak bij elkaar op bezoek, waardoor het contact sneller verwatert. Alle respondenten gaven aan geld als knelpunt te ervaren, hierdoor kunnen ze minder activiteiten ondernemen of reizen. Daarbij kunnen drie respondenten moeilijker geld krijgen voor activiteiten, doordat ze onder bewind staan. Moeite om iets over jezelf te vertellen werd door vier respondenten als knelpunt benoemd. Drie van de vier respondenten gaven aan dit niet te doen, omdat ze vinden dat ze niet over zichzelf hoeven te vertellen. Eén respondent gaf aan dit niet te doen uit zelfbescherming, zodat er niet over haar geroddeld wordt. Evenals bij opbouwen, werd oppas hier als knelpunt benoemd door zeven respondenten. Respondent 6: *"Niet ten nadele van J hoor, zij is mijn alles. Maar daardoor kan je niet soms even je tas pakken en met iemand iets uit gaan praten."* Te weinig tijd gaven drie respondenten aan als knelpunt te ervaren, vijf respondenten gaven aan dat je tijd voor vrienden moet maken. Juist vrienden hebben het bij vijf respondenten te druk. Ze vertelden dat dit komt doordat hun vrienden veel werken, kinderen en/of hun eigen problemen hebben. Drie respondenten gaven bij keuzemogelijkheid 'anders' als knelpunt aan dat hun vrienden en familie geen initiatief neemt. Ze gaven aan dat het hierdoor lastig is om het contact te onderhouden, omdat beide partijen moeten geven.

§ 7.2.3 Versterken

Bij versterken en onderhouden zijn overeenkomsten in de knelpunten. Afstand, geld, geen initiatief vanuit de ander en oppas werden door dezelfde respondenten als knelpunten ervaren. Men legde uit dat men met sommige netwerkleiden wel sterker contact wil, maar dat dit door de afstand en geen geld om te reizen niet mogelijk is. Tevens benoemde men dat ze het al moeilijk vinden om hun contacten die goed lopen te onderhouden, doordat ze vaak geen oppas hebben. Hierdoor gaven vijf respondenten aan te weinig tijd te hebben om contacten te reanimeren of te intensiveren. Ervaren

dat anderen het druk hebben werd door zes respondenten als lastig ervaren, om dezelfde reden als bij onderhouden. Het oplossen van ruzies in relaties die verstoord zijn gaven drie respondenten als knelpunt aan. De andere respondenten lossen ruzies op door er direct met die persoon over te praten of door even afstand te nemen. Drie respondenten gaven aan dat ze het bij bepaalde personen moeilijk vinden om ruzies op te lossen, dit komt dan doordat hun vriend/familie lid volgens hen de schuldige is en zij daarom het voortouw moeten nemen. Zo zei respondent 7: "Ligt eraan wie zijn schuld dat is. Als het mijn schuld echt niet is. Maar als de ander gewoon lekker zijn klep dicht houdt, nou dan houden ze toch lekker hun klep dicht."

Zes respondenten gaven aan dat veel andere voorbeelden niet van toepassing zijn, omdat ze niet open staan voor het versterken van hun netwerk. Het niet openstaan voor het versterken van het sociaal netwerk kan ook als knelpunt worden gezien. Wel werd door drie respondenten opgemerkt dat het een knelpunt is dat men niet wist met wie men het contact zou willen versterken.

Drie respondenten benoemden bij de antwoordmogelijkheid 'anders' dat ze door bepaalde burens en familieleden niet geaccepteerd worden. Dit kwam door hun afkomst, hun beperking en/of de keuze voor het ouderschap. Dit ervaren ze als lastig, waardoor ze niet meer open staan voor het contact.

"Gewoon simpel om hoe ik ben. Hij kan er niet mee omgaan dat ik beperkt ben." (respondent 6)

§ 7.2.4 Benutten

Zeven respondenten benoemden de volgende knelpunten waarom ze het netwerk niet om hulp vragen: 'Ze hebben het druk' en 'ik wil ze niet lastig vallen'. Dit koppelen ze aan elkaar. Doordat ze het druk hebben met hun eigen leven en problemen, willen de respondenten hen niet lastig vallen.

"Gewoon omdat ik ze niet tot last wil zijn of omdat ze ook dingen te doen hebben." (respondent 1)

Schaamte speelt bij vier respondenten een rol, ze koppelen dit aan het zelfstandig willen zijn. Ze vinden dat ze alles zelf moeten kunnen, wanneer dit hen niet lukt dan schamen ze zich. Tevens gaven drie respondenten aan dat ze niet goed weten hoe ze de ander om hulp moeten vragen: Wat moet je zeggen en wanneer moet je het vragen? Hierdoor stellen ze het uit, waardoor ze te laat zijn met bijvoorbeeld het vragen om op te passen. Bij drie respondenten heeft het netwerk ooit 'nee' gezegd toen men om hulp vroeg, waardoor ze dit netwerk lid niet meer snel om hulp willen vragen, omdat ze bang zijn opnieuw teleurgesteld te worden.

"Dan wil ik niet horen van: Het komt niet uit of doe volgende week maar. Ik vind het moeilijk om te horen dat ze dan op dat moment niet kunnen. Dan vraag ik het niet meer nee." (respondent 5)

Twee respondenten vertelden dat hun netwerk niet van hun problemen mag weten, dat mag alleen de begeleiding weten. Zes respondenten gaven aan dat ze open zijn over hun problemen naar hun netwerk toe, maar dit is volgens hen anders dan om hulp vragen. Je vertelt dan over je problemen, maar vraagt niet of de ander ze mee oplost.

§ 7.3 Helpend

Deelvraag vier staat in deze paragraaf centraal: *Wat zou helpend zijn voor de cliënten van het OKP Tilburg om hun informeel sociaal netwerk optimaal op te bouwen, te onderhouden, te versterken en te benutten?* Niet iedere respondent gaf aan iets met de knelpunten te willen doen. Een algemeen resultaat was dat vier respondenten aangaven geen persoonlijke knelpunten aan te willen pakken. Men gaf aan de situatie niet te kunnen veranderen, wanneer men hierin iets zou leren zou men het niet toepassen.

§ 7.3.1 Opbouwen

De vijf respondenten die aangaven tijd als knelpunt te ervaren, willen meer tijd vrijmaken om nieuwe mensen te leren kennen. Voor deze vijf respondenten is dit gekoppeld aan oppas. Wanneer ze een oppas zouden hebben, zouden ze wat meer tijd hebben om bijvoorbeeld naar een feestje te gaan om nieuwe mensen te leren kennen. Twee respondenten willen geen oppas, omdat ze vinden dat ze zelf voor hun kind moeten zorgen en ze willen niet dat anderen op hun kinderen passen. Respondent 3: "Ik hou er niet van als mensen op mijn kind passen. Ik ben bang, misschien gebeurt er dan iets."

Tevens is het voor zes respondenten helpend om meer geld te hebben, zodat ze vaker activiteiten kunnen ondernemen. Voor drie van de zes respondenten zou het helpend zijn om te leren hoe ze contact met iemand kunnen maken die ze nog niet kennen. De andere drie respondenten die dit wel als knelpunt ervaren, benoemden dat het niet in hun karakter zit dat ze de eerste stap zetten om een praatje te maken. Vier respondenten hadden aangegeven het spannend te vinden om op mensen af te stappen. Twee van deze vier respondenten gaven aan dat het voor hen helpend zou zijn als hun zelfvertrouwen hierin zou groeien.

§ 7.3.2 Onderhouden

Bij onderhouden willen drie van de zes respondenten die ervaren dat familieleden/vrienden te ver weg wonen, dat zij vaker naar deze personen toe zouden kunnen. Zeven respondenten gaven aan

dat meer geld zou helpen. Oppas is bij onderhouden hetzelfde als bij opbouwen, hiervoor wordt terugverwezen naar §7.3.1. Drie respondenten zouden extra tijd willen. Ze gaven aan dat wanneer ze beter leren plannen, ze tijd voor hun vrienden/familie kunnen maken.

"Vaak kan ik dat wel goed plannen, maar soms ben ik te enthousiast en dan ga ik teveel plannen op één dag en daar word ik chagrijnig van." (respondent 4)

Drie van de vijf respondenten (knelpunt drukte netwerk) zouden willen dat hun netwerk meer tijd heeft. Vijf respondenten gaven aan het niet realistisch te vinden om te denken dat hun netwerk het minder druk kon hebben. Vervolgens gaven twee van de vier respondenten aan dat ze willen leren meer over zichzelf te vertellen. Eén respondent gaf aan dat dit cultuurgebonden is en het daarom nooit meer over zichzelf zou vertellen. Tevens gaven drie respondenten bij de antwoordmogelijkheid 'anders' aan dat het zou helpen als hun netwerkliden meer initiatief zouden nemen.

§ 7.3.3 Versterken

Bij versterken benoemden zes respondenten veel elementen niet als helpend te ervaren, omdat ze geen contacten willen versterken. Dezelfde respondenten die geld en oppas hadden aangegeven bij opbouwen en onderhouden, zouden dat hier helpend vinden, zie §7.3.1 voor de toelichting. Eén respondent (respondent 8) gaf aan hier absoluut geen geld in te willen steken:

"Als ik een vriend, als een nog betere vriend zou willen, dan moet ik de jackpot winnen. Dan zijn het gouden vrienden, dan kruipen ze voor je. Dat is een pure geldkwestie, dat gaan we niet doen."

Vier van de zes respondenten gaven aan dat ze vinden dat hun burens/kennissen (zij zijn nog geen vrienden) het te druk hebben en het helpend zou zijn als zij meer tijd vrij kunnen maken. Drie respondenten benoemden, hieraan gekoppeld, bij de antwoordmogelijkheid 'anders': dat de ander meer initiatief moet nemen. Zij kunnen een vriendschap niet alleen herstellen of sterker maken. Drie van de zes respondenten gaven aan dat ze het contact zouden willen versterken als het netwerk lid dichterbij zou wonen, echter wonen bij deze drie respondenten deze netwerkliden allemaal in het buitenland. Het oplossen van ruzies zou maar voor één van de drie respondenten die hier moeite mee hebben helpen, omdat de anderen vonden dat het netwerk lid de eerste stap moest zetten.

§ 7.3.4 Benutten

Zes respondenten gaven aan dat het helpend zou zijn wanneer ze gestimuleerd zouden worden door hun gezinsbegeleider om meer hulp te vragen aan hun vrienden/familie. Het zou ook helpen als de gezinsbegeleider zegt dat ze hun netwerk niet lastig vallen. Ze gaven aan dat de gezinsbegeleider nu direct helpt, waardoor ze het niet meer aan vrienden/familie vragen. Sporadisch wordt door de gezinsbegeleider gevraagd of ze het aan iemand anders kunnen vragen. Door hier meer in gestimuleerd te worden, denken ze meer uit zichzelf hulp te vragen aan netwerkliden. Ze gaven aan dat ze denken dat dit ene duwtje in de rug voldoende is.

"Als er iets voorvalt en ik ook mijn zus of mijn broer kan vragen en hun zouden zeggen: Ga het nou eens aan je broer of je zus vragen, dan zou ik het wel doen." (respondent 5)

Tevens gaven drie respondenten aan dat ze willen leren hoe ze om hulp kunnen vragen: Wat vraag je, hoe vraag je het en op welk moment? Wanneer ze weten hoe dit kunnen doen, denken ze meer zelfvertrouwen te krijgen om de stap van het vragen om hulp te zetten. Daarbij gaven drie respondenten aan dat ze niet meer bang willen zijn om, om hulp te vragen. Men zou hier meer zelfvertrouwen in willen, wanneer ze dit hebben denken ze ook dat ze zichzelf minder zullen schamen.

"Ik moet bij mezelf denken: Als ik om hulp vraag, dan is het gewoon een terechte vraag om hulp, niet omdat ik faal, maar gewoon omdat ik het echt niet kan." (respondent 6)

Drie van de zeven respondenten die de drukte van hun netwerk als knelpunt aangaven, zouden willen dat het netwerk het minder druk heeft, want dan hebben ze het idee hun netwerkliden minder te belasten. Twee respondenten gaven hierbij ook aan dat hun netwerk 'ja' moet zeggen als zij hen om hulp vragen. De andere vier respondenten gaven aan dat het hen niet helpt als hun netwerk het minder druk heeft. Ze zouden het dan nog niet snel vragen, omdat ze onafhankelijk willen zijn. Twee respondenten gaven aan het fijn te vinden om samen met iemand om hulp te vragen.

§ 7.3.5 Collage ideaal beeld

Bij één respondent is door tijdsgebrek geen collage gemaakt. De collages zijn te vinden in bijlage 5, de overeenkomsten zullen beschreven worden. Drie respondenten gaven aan dat ze gelukkig willen zijn met hun netwerk. Ook tijd speelt een rol in drie collages; men wil meer tijd kunnen besteden aan vrienden en familie. Vervolgens is het voor vijf respondenten een wens om meer financiële ruimte te hebben. Vier van de zeven respondenten vonden het niet prettig om de collage te maken, ze vinden dat je niet in ideale beelden kan denken. Je moet tevreden zijn met wat je hebt, waardoor zij de situatie goed vinden zoals hij nu is. Tot slot is er nog een overeenkomst bij twee respondenten, allebei gaven zij aan dat ze meer zelfvertrouwen willen, ze denken dan onder andere ook meer om hulp te vragen. De collages kwamen overeen met de antwoorden op de vragen tijdens het interview.

§ 7.4. Rol gezinsbegeleider

Tot slot deelvraag vijf: *Wat kunnen de gezinsbegeleiders van het OKP Tilburg volgens de cliënten doen om hen te ondersteunen bij het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk?* In bijlage 4 is in de tabellen van helpend de 'X' rood gemaakt, als de gezinsbegeleider een rol kan spelen volgens de respondenten.

§ 7.4.1 Opbouwen

Twee respondenten gaven aan dat hun gezinsbegeleider bij opbouwen geen rol kan spelen, omdat ze hierin niets willen leren. De twee respondenten die zelfvertrouwen willen om op anderen af te stappen, willen hun onzekerheid met hun gezinsbegeleider bespreken en door hun gezinsbegeleider gestimuleerd worden contacten op te bouwen.

"Ik kan met haar praten over hoe ik me voel en wat die problemen met mij doen, maar daarna moet ik zelf de stap zetten." (respondent 5)

Bij leren hoe je contact moet maken zou het voor twee respondenten fijn zijn als hun gezinsbegeleider hen tips geeft hoe ze een eerste praatje kunnen maken en dit met hen oefent. Alle vijf de respondenten die een oppas willen, willen graag dat hun gezinsbegeleider hen hierin ondersteunt door: mee te denken waar ze een goede oppas kunnen vinden, hen meer te stimuleren hun vrienden/familie als oppas te vragen en te helpen meer hun kind aan een ander toe te vertrouwen. Twee respondenten benoemden bij 'geld' dat hun gezinsbegeleider hen kan helpen dat hun bewindvoerder soepeler wordt in het geven van geld voor activiteiten en reizen.

§ 7.4.2 Onderhouden

Oppas en geld, is hier hetzelfde als bij opbouwen (zie §7.4.1). De drie respondenten die aangaven graag te willen leren plannen, willen hierbij hulp van hun gezinsbegeleider. Dit in verschillende opzichten: dat de gezinsbegeleider hen leert 'nee' te zeggen tegen de ander, waardoor ze niet teveel inplannen. Een overzichtelijke planning maken. Doordat men een overzicht heeft denkt men beter een oppas te vinden en meer naar vrienden toe gaan. Zo zei respondent 1:

"Ik weet dat D daar wel meer druk op kan zetten bij mij. Want zelf zeg ik dan nog wel eens: Ja, doe maar. D is daarin een goede steun voor mij. Die zegt jij mag ook gewoon nee zeggen."

Twee respondenten willen gestimuleerd worden door hun gezinsbegeleider meer over zichzelf te vertellen. Daarbij zouden ze hierin willen leren hoe je iets persoonlijks over jezelf vertelt.

§ 7.4.3 Versterken

Bij versterken willen de respondenten alleen hulp van hun gezinsbegeleider bij: Geld (2) en oppas (7). Deze respondenten willen hierin dezelfde hulp van hun begeleider als bij opbouwen en onderhouden, zie hiervoor §7.4.1. Vier respondenten gaven wel aan dat ze willen dat burens of kennissen meer tijd hebben, maar hier kan hun gezinsbegeleider niets aan doen. Zo zei respondent 8: "Want als je ze dan bij wijze van naar de overkant stuurt. Dan is het misschien 5 minuten dat je er bent goed en naderhand laten ze je weer links liggen."

§ 7.4.4 Benutten

Zie §7.3.4 voor de toelichting van het stimuleren, hier kan volgens de respondenten alleen de gezinsbegeleider bij helpen. Drie respondenten gaven aan van hun gezinsbegeleider hulp te willen om niet meer bang te zijn en om meer zelfvertrouwen te krijgen om de ander om hulp te vragen. Ze zouden het prettig vinden te praten over deze angst. Eén respondent zou dit zelfvertrouwen krijgen door een gesprek waarin ze om hulp vraagt voor te bereiden in stappen en dit te oefenen: wie kan je om hulp vragen, hoe pak je dit aan? Eén respondent gaf aan dat wanneer het haar niet lukt ze het fijn zou vinden als haar gezinsbegeleider mee zou gaan om de ander om hulp te vragen. Eén andere respondent is niet bang om, om hulp te vragen, maar weet niet hoe ze dit het beste aan kan pakken en wil stapsgewijs leren hoe je om hulp vraagt. Dit ook door te oefenen.

"Ik denk dat we het eerst overleggen hoe ik het kan aanpakken, dat ik het dan probeer en lukt het niet dan kan ik alsnog zeggen: het lukt niet, dan kunnen we het samen doen." (respondent 2)

Hoofdstuk 8 Conclusie

Tijdens het onderzoek zijn er middels interviews en literatuuronderzoek data verzameld die in hoofdstuk 6 en 7 beschreven zijn. Met deze data worden in dit hoofdstuk de deelvragen en probleemstelling beantwoord. Alleen deelvraag 2 t/m 5 komen hier aan bod, deelvraag 1 zal namelijk in deze deelvragen terugkomen: *Wat is er in de literatuur bekend over het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk bij ouders met een licht verstandelijke*

beperking (LVB)? Kortgezegd is de conclusie van deelvraag 1 dat ouders/mensen met een (licht) verstandelijke beperking moeite hebben met het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk en dat de hulpverlening hier meer aandacht aan moet besteden (Bartelink & Verheijden, 2015; Joha, 2004; Smit & Van Gennep, 2002). Opvallend was dat er weinig specifieke literatuur te vinden was over hoe ouders met een LVB hiermee omgaan.

§ 8.1 Deelconclusies

Deelvraag 2: Hoe gaan de cliënten van het OKP Tilburg nu om met het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk?

De conclusie van **opbouwen** is dat de cliënten van het OKP Tilburg niet vaak nieuwe contacten opbouwen en hier weinig initiatief in nemen. Dit omdat de respondenten aangaven hooguit maandelijks nieuwe mensen te leren kennen en vijf respondenten aangaven niet uit zichzelf op mensen af te stappen. Dit komt overeen met de literatuur, De Vries et al. (2005) benoemen dat ouders met een LVB weinig integreren in de samenleving. Joha (2004) en Smit & Van Gennep (2002) benoemen dat ze weinig initiatief tonen in het aangaan van nieuwe contacten.

Het **onderhouden** van het netwerk loopt bij de respondenten goed, ze nemen initiatief in het onderhouden van de contacten. Echter vinden de respondenten dat zij meer initiatief nemen in het onderhouden van het contact dan hun netwerk. Uit de analyseresultaten kwam dat bij zes respondenten bij meerdere of één netwerklid alleen contact vanuit hun kant wordt opgenomen. Dit staat haaks op de literatuur, hier wordt aangegeven dat ouders en mensen met een LVB moeite hebben met het onderhouden van contacten en ze hierin weinig initiatief nemen (Joha, 2004; Smit & Van Gennep, 2002). Doordat dit haaks op elkaar staat is het de vraag of dit de realiteit of beleving van de respondenten is. Een verklaring hiervoor zou kunnen zijn dat de netwerkleiden het contact willen laten verwateren. Brettschneider en Wilken (2007) en Vilans (2014) geven aan dat het netwerk mensen met een verstandelijke beperking vaak afwijst uit schaamte.

Vervolgens kan bij **versterken** geconcludeerd worden dat de meerderheid van de cliënten van het OKP Tilburg niet openstaat voor het versterken van contacten, want zes respondenten hebben genoeg aan de contacten die ze nu hebben en willen geen contacten intensiveren. Drie respondenten staan niet open voor het reanimeren en deblokken van contacten. Ook al staan vijf respondenten hiervoor open, drie van de vijf willen hier geen initiatief in nemen, door angst voor teleurstelling door het netwerk. Het bang zijn voor teleurstellingen in het versterken van contacten en geen initiatief hierin nemen komt overeen met de literatuur (Joha, 2004; Smit & Van Gennep, 2002).

Bij **benutten** kan de conclusie getrokken worden dat dit nog lastig is voor de cliënten en het nog niet consistent gebeurt. De meerderheid (vijf) wil onafhankelijk zijn en vindt het moeilijk om hun netwerk om hulp te vragen, als ze hun informeel netwerk om hulp moeten vragen is het in de meeste gevallen de familie. Het moeite hebben met het vragen om hulp aan het informeel sociaal netwerk en onafhankelijk willen zijn komen overeen met de literatuur (De Jong et al., 2014; Smit & Van Gennep, 2002). De meerderheid (vijf van de acht) zou er wel voor open staan hun netwerk meer om hulp te vragen, maar doen het niet omdat de begeleiding de hulp al biedt. De literatuur bevestigt dat de hulpverlening vaak de regie neemt, waardoor de cliënt zijn netwerk niet meer om hulp vraagt (Van Asselt-Goverts et al., 2010; Smit & Van Gennep, 2002). Hierdoor kan geconcludeerd worden doordat de begeleiding nu hulp naar zich toetrekt, het benutten van het informeel netwerk uitblijft. Opvallend is dat alle respondenten aangaven dat de gezinsbegeleiders sporadisch aandacht besteden aan het informeel sociaal netwerk. Dit terwijl dit wel moet volgens het competentieprofiel van VGN (VGN, 2015). Dat hier weinig aandacht aan besteed wordt, wordt bevestigd in de literatuur (Bartelink & Verheijden, 2015). Tevens bevestigden gezinsbegeleiders dit in gesprekken met D. Kapteijn (persoonlijke communicatie, januari 2017). Er kan geconcludeerd worden dat er bij het OKP Tilburg weinig aandacht besteed wordt aan het informeel sociaal netwerk in het hulpverleningsproces.

Deelvraag 3: Wat zijn de knelpunten van de cliënten van het OKP Tilburg met betrekking tot het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk?

Tabel 2 Conclusie: knelpunten

<i>Opbouwen</i>	Spannend om op mensen af te stappen (gebrek zelfvertrouwen), niet weten hoe het eerste praatje te maken, geen tijd, geen geld voor activiteiten en geen oppas.
<i>Onderhouden</i>	Afstand, moeite hebben iets over jezelf te vertellen, ruzies oplossen, weinig tijd, geen geld voor reizen en activiteiten, geen oppas, vrienden/familie hebben het te druk en het netwerk neemt geen initiatief.
<i>Versterken</i>	Afstand, drukte netwerkleiden, weinig tijd vanuit henzelf, geen geld, geen oppas en moeite hebben met het oplossen van ruzies.
<i>Benutten</i>	Schaamte, de drukte van het netwerk, het netwerk niet lastig willen vallen, niet weten hoe je om hulp moet vragen, afwijzing van het netwerk, ze mogen niet van de problemen weten en onafhankelijk willen zijn.

In tabel 2 is schematisch de conclusie van de meest voorkomende knelpunten van de respondenten van het OKP Tilburg weergegeven. Deze punten zijn voortgekomen uit de interviews.

Praktische knelpunten, als oppas en omgevingsknelpunten, als weinig initiatief door het netwerk worden als meeste benoemd. Bijna al deze knelpunten komen overeen met de literatuur (Van Asselt-Goverts et al., 2010; Smit & Van Gennep, 2002; Vilans, 2014). Alleen benoemt de literatuur juist dat deze doelgroep geen initiatief neemt in het onderhouden van contacten (Joha, 2004; Smit en Van Gennep, 2002). De vraag is of het netwerk de contacten wil laten verwateren of dit de beleving is van cliënten. Literatuur benoemt dat het netwerk mensen met een verstandelijke beperking vaak afwijst uit schaamte (Brettschneider en Wilken, 2007; Vilans, 2014). Het knelpunt oppas komt ook niet in de literatuur naar voren, maar is bevestigd door gezinsbegeleiders (persoonlijke communicatie, maart 2017). Terwijl dit door 7 respondenten benoemd wordt, waardoor geconcludeerd kan worden dat dit een groot knelpunt is.

Tevens is een verschil dat de literatuur veel knelpunten in de sociale vaardigheden benoemt (Smit en Van Gennep, 2002; De Jong et al., 2014), maar dat de respondenten hier maar enkele knelpunten in ervaren. Wel werden een aantal knelpunten bij sociale vaardigheden door één respondent als lastig ervaren (bijlage 4). Toch blijft dit opvallend, dit wordt uiteengezet in § 8.1.1 'Opvallende punten'.

Kortom, er kan geconcludeerd worden dat praktische knelpunten en de knelpunten bij het netwerk als grootste knelpunten bij de cliënten van het OKP Tilburg ervaren worden en in mindere mate de sociale vaardigheden.

Deelvraag 4: Wat zou helpend zijn voor de cliënten van het OKP Tilburg om hun informeel sociaal netwerk optimaal op te bouwen, te onderhouden, te versterken en te benutten?

Tabel 3 Conclusie: helpend

<i>Opbouwen</i>	Meer stimulans tot zelfvertrouwen om op mensen af te stappen, leren contact te maken met nieuwe mensen, meer tijd, oppas en meer financiële middelen.
<i>Onderhouden</i>	Vaker naar netwerkleiden toe kunnen die ver weg wonen, leren plannen om meer tijd te hebben, leren meer over zichzelf te vertellen, meer financiële middelen, dat vrienden het minder druk hebben, oppas en meer initiatief vanuit het netwerk.
<i>Versterken</i>	Vaker naar vrienden/familie toe kunnen die verder weg wonen, meer financiële middelen, netwerk moet meer tijd hebben, oppas en meer initiatief vanuit netwerk.
<i>Benutten</i>	Leren hoe ik iemand om hulp vraag, eerst samen met iemand om hulp vragen, meer zelfvertrouwen in het vragen om hulp, geen afwijzing en meer tijd vanuit het netwerk, gestimuleerd worden door begeleider om netwerk om hulp te vragen.

In tabel 3 is schematisch de conclusie van de meest benoemde helpende punten van de respondenten van het OKP Tilburg weergegeven. Dit is voortgekomen uit de interviews.

Opvallend is dat alle respondenten wel knelpunten hadden waar men niets mee wil doen en dat vier respondenten zich op een aantal persoonlijke vlakken niet wil ontwikkelen. Ze vinden de situatie goed zoals hij nu is en zeggen niets aan de situatie te kunnen veranderen. Dit werd door deze respondenten ook als ideaalbeeld benoemd. Er lijkt hier weerstand tegen te zijn.

Opvallend is dat vooral praktische factoren: meer geld, meer tijd, oppas en een kortere afstand helpend zijn volgens de respondenten. En dat factoren die bij het netwerk liggen als helpend ervaren worden: netwerk moet het minder druk hebben, meer initiatief tonen en hen niet afwijzen. Jagt en Jagt (2004) noemen ook dat hindernissen bij de omgeving aangepakt moeten worden als dit ervaren wordt. Daarnaast noemen Joha et al. (2006) dat deze doelgroep behoefte heeft aan oppas, maar dit wordt niet gelinkt aan het sociaal leven van de doelgroep. Hierdoor kan geconcludeerd worden dat de cliënten van het OKP Tilburg deze praktische en omgevingsfactoren als helpend ervaren voor het optimaal opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk.

Respondenten vinden het moeilijk om aan hun netwerk meer hulp te vragen. Zes respondenten gaven aan dat ze meer stimulans willen van hun begeleiders om dit te doen. Bij opbouwen was het ook helpend om gestimuleerd te worden, maar dit was maar bij twee respondenten. Dit komt overeen met de literatuur, alleen hier wordt aangegeven dat stimuleren bij onderhouden en versterken ook belangrijk is (Van Asselt-Goverts, 2010; Brettschneider & Wilken, 2007; Smit en Van Gennep, 2002;). Geconcludeerd kan worden dat er kansen liggen als de gezinsbegeleiders de cliënten nadrukkelijker zouden stimuleren en doorverwijzen naar hun informeel sociaal netwerk.

Bij deelvraag 3 werd al benoemd dat het opvallend was dat de respondenten weinig sociale vaardigheden als knelpunt ervaren vergeleken met de literatuur. Hierdoor worden er ook maar een paar helpende punten bij de persoonlijke ontwikkeling in de sociale vaardigheden ervaren. Terwijl literatuur aangeeft dat het bevorderend is deze doelgroep meer sociale vaardigheden aan te leren (Redeker & Calis, 2014; Smit & Van Gennep, 2002). Hier wordt op ingegaan bij de 'opvallende punten' in § 8.1.1. Sommige helpende punten werden wel door één respondent benoemd (bijlage 4). Geconcludeerd kan worden dat er maar een paar sociale vaardigheden nodig zijn waar de

meerderheid van de respondenten zich in wil ontwikkelen (zie tabel 3). Alleen blijft het ook maatwerk, omdat iedere cliënt op een ander vlak ontwikkeling nodig heeft.

Deelvraag 5: Wat kunnen de gezinsbegeleiders van het OKP Tilburg volgens de cliënten doen om hen te ondersteunen bij het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk?

Tabel 4 Conclusie rol gezinsbegeleider

Opbouwen	Meer stimulans tot zelfvertrouwen om op mensen af te stappen, leren contact te maken met nieuwe mensen, meer financiële middelen en oppas.
Onderhouden	Leren plannen, leren over zichzelf te vertellen, meer financiële middelen en oppas.
Versterken	Oppas en meer financiële middelen
Benutten	Leren hoe je om hulp vraagt, meer zelfvertrouwen en gestimuleerd worden.

In tabel 4 is schematisch de conclusie weergegeven van wat voor rol de gezinsbegeleider volgens de respondenten hierin kan spelen. Dit is voortgekomen uit de interviews.

Opvallend is dat de gezinsbegeleiders volgens de respondenten geen rol kunnen spelen in de punten die ze vanuit het netwerk helpend vinden, zoals meer initiatief vanuit het netwerk. Terwijl in de literatuur benoemd wordt dat het goed kan zijn als een hulpverlener met de cliënt en het netwerk in gesprek gaat over de rol van het netwerk (Smit & Van Gennep, 2002). Alleen bij praktische factoren als oppas of geld en sociale vaardigheden kan de gezinsbegeleider een rol spelen.

Ook al was het opvallend dat er weinig helpende punten bij persoonlijke ontwikkeling in de sociale vaardigheden waren, bij al deze vaardigheden kan de gezinsbegeleider wel een rol spelen volgens respondenten. Ook hier werden door enkele respondenten nog andere helpende punten genoemd waar de gezinsbegeleider een rol in kan spelen (bijlage 4). Dit kan door: Stimulans, tips en het oefenen van een gesprek. Dit wordt nu nog weinig tot niet gedaan, in bijlage 4 is te zien waar de gezinsbegeleider soms al aandacht aan besteed. Literatuur vermeldt ook dat de hulpverlener sociale vaardigheden kan aanleren door middel van tips en voorbereiding (Van Asselt-Goverts, 2010; Brettschneider & Wilken, 2007; Smit en Van Gennep, 2002). Daarbij werd bij deelvraag 4 al beschreven dat de respondenten willen dat de gezinsbegeleider hen meer stimuleert, vooral in het benutten van het sociaal netwerk.

Dus kan geconcludeerd worden dat er kansen liggen als de gezinsbegeleiders van het OKP Tilburg een actieve rol gaan spelen in het ondersteunen en stimuleren bij het opbouwen, onderhouden en benutten van het informeel sociaal netwerk van hun cliënten. Bij versterken ervaren de respondenten dit minder, omdat ze hier geen initiatief in willen nemen. Terwijl in de literatuur wordt aangegeven dat het ook belangrijk is hier aandacht te besteden (Bartelink & Verheijden, 2015). Wel kan geconcludeerd worden dat hierin maatwerk nodig is, omdat elke cliënt iets anders nodig heeft.

§ 8.1.1 Opvallende punten

Opvallend bij deelvraag 3 t/m 5 is dat de knelpunten door de respondenten vooral bij de omgeving en praktische factoren gelegd worden en minder bij de persoonlijke vaardigheden van de respondenten zelf. Volgens MEE Zuid-Holland Noord (2015) hebben mensen met een LVB een beperkt reflectievermogen, waardoor ze niet inzien dat ze vaardigheden missen, terwijl zichtbaar is dat ze deze vaardigheden niet of onvoldoende beheersen.

Sommige respondenten die aangaven knelpunten op persoonlijk vlak te ervaren, gaven aan zich hier niet in te willen ontwikkelen. Dit kan vanuit de literatuur verklaard worden doordat deze doelgroep door een beperkte sociale zelfredzaamheid vaak weinig initiatief wil nemen, omdat ze denken onvermogen te hebben de situatie te kunnen veranderen (Van Hove, 2003).

§ 8.2 Eindconclusie

Door het beantwoorden van de deelvragen kan de eindconclusie op de probleemstelling beschreven worden: Wat hebben de cliënten van het Ouder-Kind project (OKP) Tilburg nodig om hun informeel sociaal netwerk op te bouwen, te onderhouden, te versterken en te benutten?

Volgens zes van de acht respondenten wordt niet regelmatig aandacht besteed aan het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk. Bartelink en Verheijden (2015) en Smit en Van Gennep (2002) concluderen ook dat het nog te weinig gebeurt en de hulpverlening hier meer aandacht aan moet besteden. Daarbij is het belangrijk om deze taken uit te voeren, omdat dit in het competentieprofiel van VGN (VGN, 2015) en in het beleid van Amarant Groep (2016)⁶ naar voren komt. Ook al waren vier respondenten tevreden met hoe de situatie nu is, iedere respondent gaf wel aan dat sommige factoren in het opbouwen, onderhouden, versterken en

⁶ Bron is afkomstig van intranet (niet publiekelijk toegankelijk) van Amarant Groep.

benutten van hun informeel sociaal netwerk helpend zouden zijn (zie tabel 3). Er waren een aantal overeenkomsten en verschillen in wat de respondenten hiervoor nodig hebben. Ook werden sommige helpende punten maar door één respondent benoemd (zie bijlage 4). D. Kapteijn (persoonlijke communicatie, 10 maart 2017) gaf in een verkennend interview aan dat er maatwerk nodig is. Hierdoor kan als eerste conclusie getrokken worden dat er kansen liggen als de gezinsbegeleiders van het OKP Tilburg meer aandacht besteden aan het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk van de cliënten, zodat de cliënten deze activiteiten beter aan kunnen pakken. Hier zullen een aantal interventies zijn die kunnen overlappen bij de cliënten, maar er is ook maatwerk nodig, omdat iedere cliënt uniek is.

Wenselijk voor cliënten van het OKP Tilburg is, dat de gezinsbegeleider hen stimuleert in het benutten en opbouwen van het informeel sociaal netwerk. Vooral in het benutten ziet men nu niet de noodzaak, omdat gezinsbegeleiders de problemen voor hen oplossen. Ze gaven aan dat ze vaak hulp aan hun begeleider vragen, omdat ze die niet voor niets hebben. Uit de resultaten blijkt dat zes respondenten stimulans nodig hebben om de stap te zetten hun netwerk meer te benutten. Dit komt overeen met wat er in de literatuur staat, maar hier wordt aangegeven dat onderhouden en versterken ook gestimuleerd moeten worden (Smit & Van Gennep, 2002; Bartelink & Verheijden, 2015).

Verder zijn er nog meer vaardigheden en factoren die veel cliënten van het OKP Tilburg nodig zullen hebben, omdat hierin overeenkomsten waren in de interviews. Hiervoor wordt naar tabel drie (helpend) en vier (rol gezinsbegeleider) verwezen. In tabel drie is te zien dat er veel praktische factoren en factoren vanuit het netwerk nodig zijn volgens de respondenten. Deze knelpunten komen bijna allen terug in de literatuur (Van Asselt-Goverts et al., 2010; Brettscheinder & Wilken, 2007; Joha et al., 2006; Smit en Van Gennep, 2002). Behalve dat de respondenten het nodig vinden dat het sociaal netwerk meer initiatief neemt, in de literatuur wordt vermeld dat deze doelgroep juist moeite heeft met het nemen van initiatief (Smit & Van Gennep, 2002). De vraag kan gesteld worden of dit de beleving is van de respondenten of omdat het netwerk het contact afwijst uit schaamte (Brettschneider & Wilken, 2007). Hierdoor staan zes respondenten minder open voor het versterken van sociale contacten, omdat ze niet teleurgesteld willen worden in dat zij alleen het initiatief nemen. De gezinsbegeleider kan hier volgens de respondenten geen invloed op het netwerk uitoefenen en kunnen bij de praktische factoren alleen ondersteunen bij het maken van een planning en oppas.

Het meest opvallende in het licht van de probleemstelling is dat de respondenten aangaven minder nodig te hebben qua sociale vaardigheden. Respondenten zijn van mening dat zij veel sociale vaardigheden al bezitten. Wanneer respondenten aangaven hier knelpunten in te ervaren, gaven een aantal respondenten aan hier niets in te willen leren, omdat ze naar hun idee niets aan de situatie kunnen veranderen. Terwijl in de literatuur naar voren komt dat bij de sociale vaardigheden juist de problemen liggen en aandacht aan besteed moet worden (De Jong et al., 2014; Smit & Van Gennep, 2002). Zie § 8.1.1. voor een mogelijke verklaring. De meest genoemde sociale vaardigheden die men nodig heeft zijn te vinden in tabel 3.

Er zijn dus overeenkomsten en verschillen tussen interviews met de cliënten en de literatuur. Er kan geconcludeerd worden dat de cliënten van het OKP Tilburg het volgende nodig hebben voor het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk: Verschillende praktische factoren, meer tijd en initiatief van hun sociaal netwerk, ondersteuning in een aantal sociale vaardigheden en stimulans. Tevens kan geconcludeerd worden dat de cliënten meer inzicht nodig hebben in de belangrijke rol van hun informeel sociaal netwerk in deze veranderende maatschappij, omdat men dit nu niet inzielt. De gezinsbegeleider kan bijdragen aan het creëren van dit inzicht, door dit met de cliënt te bespreken. De gezinsbegeleider speelt een belangrijke rol in dit proces, stimulerend, ondersteunend en inzicht gevend, zodat de cliënt ervaart dat hij/zij meer uit zijn/haar netwerk kan halen (zie tabel 4).

Hoofdstuk 9 Discussie

Na de resultaten en de conclusies volgt er nu een evaluatieve blik op het onderzoek. Dit aan de hand van de kwaliteitscriteria: betrouwbaarheid, (interne) validiteit en bruikbaarheid.

§ 9.1. Betrouwbaarheid en interne validiteit

Betrouwbaarheid en (interne) validiteit zijn samengepakt in een paragraaf, omdat sommige factoren de validiteit en betrouwbaarheid vergroten of aantasten. Ook zullen beide kwaliteitscriteria apart onder de loep genomen worden. Het onderzoek is betrouwbaar wanneer het vrij is van toevallige fouten (Verhoeven, 2011). Wanneer het onderzoek herhaald wordt komen er door een andere onderzoeker, op een andere plaats dezelfde resultaten uit (Van der Donk & Van Lanen, 2014). Het onderzoek is valide, wanneer het vrij is van systematische fouten, de onderzoeker onderzoekt wat zij wil onderzoeken (Van der Donk & Van Lanen, 2014; Verhoeven, 2011).

Allereerst is de betrouwbaarheid en validiteit vergroot door triangulatie toe te passen, dit kan door middel van methodische triangulatie, brontriangulatie en onderzoekertriangulatie (Van der Donk & Van Lanen, 2014). In dit onderzoek is gebruik gemaakt van methodische triangulatie, omdat er gebruik is gemaakt van twee verschillende dataverzamelmethode: literatuuronderzoek en interviews. Tevens is er gebruik gemaakt van brontriangulatie, er wordt gevarieerd met literatuur in het literatuuronderzoek (Van der Donk & Van Lanen, 2014).

Daarnaast is de betrouwbaarheid vergroot doordat er een standaard vragenlijst als meetinstrument is ontwikkeld (Swanborn, 2010). Wanneer er geen gebruik was gemaakt van een vragenlijst dan was de kans groot geweest dat de doelgroep geen antwoord kon geven, omdat ze moeite hebben met open vragen (Schoorman et al., 2004). Het is niet zo dat wanneer het onderzoek herhaald wordt met deze vragenlijst er dezelfde antwoorden uit zullen komen, dit zal later aan bod komen. Er is een proefinterview met een cliënt gehouden, om te kijken of er nog zaken in de vragenlijst ontbraken. Een proefinterview verhoogt de betrouwbaarheid van de vragenlijst (Verhoeven, 2011). De vragenlijst is alleen na het proefinterview aangepast. Doordat de vragenlijst gedurende de andere interviews niet meer aangepast is, vergroot dit de interne validiteit (Verhoeven, 2011).

Ook is er gebruik gemaakt van critical friends, het is goed om bij elke kernactiviteit medewerkers van de organisatie te betrekken, door hen te vragen om consult (Van der Donk & Van Lanen, 2011). Dit is op meerdere momenten in het onderzoek gedaan. De gezinsbegeleiders mochten ideeën geven voor voorbeelden en vragen en hen is gevraagd om feedback te geven op de vragenlijst. Vervolgens heeft één gezinsbegeleider de resultaten van het interview en het literatuuronderzoek doorgelezen en meegekeken naar de conclusies. Het is goed dat hier gebruik van gemaakt is, want Van der Donk en Van Lanen (2014) benoemen: "Hiermee voorkom je dat je onderzoek een soloactie wordt waarbij je niet buiten je eigen denkkaders treedt" (p. 51). Volgens Verhoeven (2011) wordt door het gebruik van critical friends de betrouwbaarheid vergroot. Van der Donk en Van Lanen (2014) noemen dat het tevens de validiteit vergroot, omdat er zo meerdere perspectieven verwerkt worden.

Door tijdgebrek en beperkte interesse vanuit de cliënten van het OKP Tilburg is de steekproef beperkt. Er zijn maar acht respondenten geïnterviewd. D. Kapteijn (Persoonlijke communicatie, 27 februari 2017) gaf aan dat deze doelgroep angstig is voor een interview. Dit kan van invloed zijn op de betrouwbaarheid van het onderzoek, omdat er geen nauwkeurige uitspraken gedaan kunnen worden (Verhoeven, 2011). Tevens kan dit de validiteit aantasten, omdat er maar naar de mening van een selecte groep respondenten gevraagd wordt (Van der Donk & Van Lanen, 2014).

Verder zijn er nog een paar elementen die de betrouwbaarheid hebben aangetast. Allereerst was de gezinsbegeleider bij vijf respondenten bij het interview aanwezig, omdat dit hen een veiliger gevoel gaf. De vraag is als het onderzoek herhaald wordt bij deze respondenten, zonder de begeleider erbij, of ze dan dezelfde antwoorden geven. De begeleiders konden enige invloed hebben op de antwoorden van de respondenten, waardoor de respondenten niet helemaal vrijuit reageerden. Bij vervolgonderzoek is het raadzaam om de veiligheid van de cliënt en de betrouwbaarheid te garanderen. Echter is dan wel het dilemma dat de respondenten misschien niet deel willen nemen aan het interview als hun gezinsbegeleider er niet bij mag zijn.

Wanneer er kritisch gekeken wordt naar de vraag over het maken van een collage over het ideaalbeeld door de respondenten, kan geconcludeerd worden dat dit niet voor iedere respondent passend was. Vier respondenten zagen hier niet het nut van in, omdat ze de situatie goed vinden zoals hij is. Hierdoor wilden ze hier niet diep op in gaan. Dit is niet na het proefinterview aangepast, omdat deze respondent het een zinnige opdracht vond. Doordat vier van de zeven respondenten het nut van de collega niet inzagen en geen zin hadden om deze te maken, is het de vraag of het betrouwbare informatie is wat ze hebben gegeven. Zijn het dan wel betrouwbare conclusies? Daarbij is bij één respondent door tijdgebrek de collage niet meer gemaakt, omdat ze haar kinderen van school moest halen. Een muzische activiteit kan weerstand oproepen, omdat men het kinderachtig vindt. Het is goed om over deze weerstand met de ander in gesprek te gaan (Behrend, 2012). Echter ging dit lastig, omdat het interview al 45 minuten duurde. Zoals eerder vermeld is de concentratieboog van deze doelgroep niet hoog (Schoorman et al., 2004).

Bij de interne validiteit is de onderzoeker in staat de juiste conclusies te trekken (Verhoeven, 2011). De vraag kan gesteld worden of dit gebeurd is? Bij de conclusies (zie hoofdstuk 8) bleek dat tussen de resultaten van het literatuuronderzoek en de interviews veel verschillen zaten in het beheersen van de sociale vaardigheden van ouders met een LVB. Zoals in § 8.1.1 'opvallende punten' in de conclusie beschreven is hebben mensen met een LVB een beperkt reflectievermogen, waardoor ze denken dat ze de sociale vaardigheden bezitten, terwijl dit mogelijk niet het geval is (MEE Zuid-Holland Noord, 2015). Hierdoor kan de vraag gesteld worden of de respondenten de juiste antwoorden hebben gegeven. Het is mogelijk dat ze zich hier niet bewust van zijn geweest. Daarbij gaven vijf respondenten aan dat ze niets aan de situatie konden veranderen en daarom niets wilden leren in bepaalde sociale vaardigheden waar ze moeite mee hadden. Volgens Van Hove (2003) hebben ouders met een LVB het idee hun onvermogen in de situatie niet te kunnen veranderen, door

beperkte sociale zelfredzaamheid. Hier kan op ingespeeld worden door vervolgonderzoek te doen, om te kijken of er de juiste conclusies getrokken zijn. Deze worden beschreven in de aanbevelingen in hoofdstuk 10. De onderzoeker had dieper kunnen doorvragen op de sociale vaardigheden, maar een dilemma dat meespeelt is de korte spanningsboog van deze doelgroep (Schuurman et al., 2004).

§ 9.3 Bruikbaarheid

Ondanks dat de betrouwbaarheid en interne validiteit van het onderzoek niet op alle vlakken optimaal is, is de bruikbaarheid voor de organisatie toch goed. Verhoeven (2011) bevestigt ook dat dit vaak het geval is. Het is voor het OKP Tilburg nu duidelijk dat er veel kansen liggen als de gezinsbegeleiders meer aandacht besteden aan het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk van de cliënten. Tevens is duidelijk aan welke aspecten men nu meer aandacht moet besteden. Dit onderzoek is mede bruikbaar doordat er ontdekt is dat er vervolgstappen nodig zijn, die in de aanbevelingen van dit onderzoek zijn opgenomen.

De bruikbaarheid kan behaald worden door goed contact met de praktijk te houden, dit door onder andere critical friends in te zetten (Verhoeven, 2011), zoals te lezen was in de vorige paragraaf is dit toegepast. Ook draagt volgens Verhoeven (2011) bij: "Ook het instellen van een vaste contactpersoon bij de opdrachtgever, voor informatie, overleg, het maken van afspraken en meedenken, levert een bijdrage" (p. 202). D. Kapteijn was de vaste contactpersoon bij dit praktijkonderzoek, om de week was er overleg over de voortgang van het onderzoek en gaf D. Kapteijn haar perspectief over de inhoud van het onderzoek.

Hoofdstuk 10 Aanbevelingen

In dit hoofdstuk zullen aanbevelingen gegeven worden voor vervolgonderzoek en de praktijk van het OKP Tilburg, zodat de conclusies omgezet kunnen worden en de doelstelling behaald kan worden: De cliënten van het Ouder-Kind project (OKP) Tilburg hebben handvaten om hun informeel sociaal netwerk op te kunnen bouwen, te onderhouden, te versterken en te benutten.

§ 10.1 Aanbevelingen voor vervolgonderzoek

Hieronder volgen drie aanbevelingen voor vervolgonderzoek die nodig zijn om mogelijk een nog completer antwoord te krijgen op de probleemstelling van dit onderzoek. Knelpunten en helpende punten worden hierdoor mogelijk meer zichtbaar, zodat de doelstelling beter bereikt kan worden.

- ✚ Vervolgonderzoek naar hoe er meer bewustzijn bij de cliënten van het OKP Tilburg gecreëerd kan worden, zodat men inzicht krijgt in hun mogelijke gebrekkige sociale vaardigheden. Knelpunten en helpende punten kunnen hierdoor beter belicht worden in het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk van de cliënten.
- ✚ Vervolgonderzoek in hoe de weerstand met betrekking tot het aanleren van sociale vaardigheden weggenomen kan worden, door de cliënten van het OKP Tilburg inzicht te geven dat ze zelf het vermogen hebben iets aan de situatie te veranderen. Hier moet onderzoek naar het creëren van meer zelfvertrouwen en openheid gedaan worden.
- ✚ Vervolgonderzoek naar hoe het informeel sociaal netwerk van de cliënten van het OKP Tilburg aankijkt tegen het contact met de cliënten als netwerklid. Wat zijn de positieve en negatieve ervaringen volgens het informeel sociaal netwerk? Hoe kan het netwerk effectiever worden ingezet? Volgens Smit en Van Gennep (2002) is het goed om een compleet beeld van de situatie te krijgen en hierdoor ook het sociaal netwerk te bevragen.

§ 10.2 Aanbevelingen voor de praktijk van het OKP Tilburg

Als algemene aanbeveling wordt gedaan dat er één lijn getrokken moet worden in de werkwijze van het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk van de cliënten van het OKP Tilburg door de gezinsbegeleiders. Iedere gezinsbegeleider moet hier aandacht aan besteden in het hulpverleningsplan van de cliënt. Dit is nodig om de cliënt de handvaten kunnen bieden. Deze algemene lijn resulteert zich in de volgende concrete aanbevelingen:

- ✚ De cliënten van het OKP Tilburg moeten handvaten krijgen, maar omdat de gezinsbegeleiders van het OKP Tilburg niet consequent hiernaar handelen en aangeven niet te weten hoe men moet handelen (D. Kapteijn, persoonlijke communicatie, 10 maart 2017), moeten zij getraind worden om de cliënten de handvaten aan te reiken. Intervisie is een adequaat middel hierbij in te zetten. Redeker en Calis (2014) raden dit ook aan, om te zorgen voor bewustzijn en groei in het professioneel handelen. Tevens is het een idee om inspiratie op te doen bij bijvoorbeeld MEE, omdat in de probleemanalyse beschreven werd dat zij de koploper zijn in het werken met sociale netwerkstrategieën (Stichting de Meent Groep, 2015).

- ✚ De gezinsbegeleiders dienen de cliënten van het OKP meer te stimuleren hun informeel sociaal netwerk te benutten en op te bouwen.
- ✚ Gezinsbegeleiders dienen meer aandacht te hebben voor de opvang van de kinderen van de cliënten. Dit kan door ondersteuning in het zoeken naar oppas en daarbij het netwerk betrekken. De cliënten moeten gaan ervaren dat hun kind bij een oppas in goede handen is.
- ✚ Het is van belang om de sociale vaardigheden van de cliënten te stimuleren. Hier is een rol voor de gezinsbegeleider weggelegd in: stimuleren om een eerste praatje te maken, hulp vragen en iets persoonlijks over jezelf vertellen aan een netwerklid. Dit kan door het geven van tips, voorbereiding en in het oefenen door middel van een rollenspel.
- ✚ Elke cliënt is een uniek persoon, maatwerk is wenselijk in het proces van het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk.

Uit deze vijf aanbevelingen voor de praktijk, worden aanbevelingen twee t/m vijf uitgewerkt in het beroepsproduct: de handvatenkaart (bijlage 6). Dit is een kaart waar handvaten en concrete tips voor de cliënten op staan, deze wordt uitgevoerd door de gezinsbegeleider. Voor de gezinsbegeleider zijn er ook tips op gezet, zodat zij weten hoe ze een start kunnen maken met het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk. D. Kapteijn (Persoonlijke communicatie, 15 mei 2017) gaf aan dat hier behoefte aan was.

Hoofdstuk 11 Beroepsproduct

In dit hoofdstuk staat het beroepsproduct centraal. Wat is volgens de onderzoeker de meerwaarde van het afstudeerproject en het beroepsproduct? Hoe is de overdracht van het beroepsproduct gegaan? Wat vond de onderzoeker van de feedback op het beroepsproduct vanuit de praktijk?

§ 11.1 Meerwaarde afstudeerproject inclusief beroepsproduct

Volgens de visie van de onderzoeker is het afstudeerproject van meerwaarde voor de het OKP Tilburg, omdat in de huidige maatschappij het informeel sociaal netwerk erg belangrijk geacht wordt. Volgens de missie van het maatschappelijk werk en Amarant hoort hiernaar gehandeld te worden (Amarant, z.j.; Jagt, 2013). Het OKP Tilburg geeft aan hier nog onvoldoende aandacht aan te besteden, omdat men niet weet hoe men hiernaar moet handelen. Er wordt binnen het OKP Tilburg al gekeken naar wat gezinsbegeleiders hiervoor nodig hebben. Echter is de onderzoeker van mening dat dit afstudeerproject van meerwaarde is, omdat er juist wordt gekeken naar wat de cliënten van het OKP Tilburg hierin nodig hebben. Anders kan het zijn dat er interventies ingezet worden die niet helpend zijn voor de cliënten. Doordat het OKP Tilburg nu weet heeft wat de cliënten hierin nodig hebben, kan men hiernaar gaan handelen. Hierdoor kan de cliënt een betere stap zetten richting zijn/haar sociaal netwerk, waardoor men meer in zijn/haar kracht komt te staan en mee kan participeren in de samenleving. Wel vindt de onderzoeker dat deze meerwaarde verder ontwikkeld kan worden door het uitvoeren van de vervolgonderzoeken (hoofdstuk 10).

De onderzoeker vindt tevens het beroepsproduct van meerwaarde, omdat dit is voortgekomen uit de interviews met de respondenten. Hierdoor kan met zekerheid gezegd worden dat de cliënten van het OKP Tilburg baad bij het beroepsproduct zullen hebben. "Cliënten helpen zichzelf te helpen" (Jagt, 2013, p 13), is een motto van het maatschappelijk werk. Door deze handvaten kan de cliënt, met ondersteuning van de gezinsbegeleider, zichzelf helpen hier meer vaardigheden in te krijgen. Indirect is het ook van meerwaarde voor de gezinsbegeleiders van het OKP Tilburg. Zij hebben hierdoor ook concrete handvaten, om te zorgen dat de cliënten hun informeel sociaal netwerk beter kunnen opbouwen, onderhouden, versterken en benutten. Daarbij is de onderzoeker van mening dat het een grote toegevoegde waarde heeft dat er een opdracht is gemaakt, waarbij op maat hulp geboden kan worden om te kijken wat de cliënt nodig heeft in het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van zijn/haar informeel sociaal netwerk. De missie van het maatschappelijk werk luidt ook: "bevorderen dat mensen in onze samenleving tot hun recht komen, als mens en als burger" (Jagt, 2013, p 10). Volgens de visie van de onderzoeker komt een mens tot zijn recht wanneer er gekeken wordt naar de individuele wensen van de persoon. Wat ook in de missie terugkomt (Jagt, 2013).

§ 11.2 Overdracht beroepsproduct aan de praktijk

De onderzoeker heeft de twee teams (Zuiderkwartier/La Scala en Reeshof/Buitengebied) en de manager van het OKP Tilburg uitgenodigd voor een lunchbijeenkomst, waar de resultaten en het beroepsproduct van het onderzoek zijn gepresenteerd. Daarbij was deze bijeenkomst ook bedoeld om met elkaar over de resultaten in gesprek te gaan, om de mening van de gezinsbegeleiders te horen op de resultaten. Er is voor gekozen alle gezinsbegeleiders uit te nodigen, omdat zij de begeleiding bieden aan deze doelgroep en een ondersteunende rol kunnen spelen. Uit het onderzoek bleek dat er nog niet veel gedaan werd met het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk. Op maandag 22 mei heeft deze bijeenkomst plaatsgevonden.

Maandag 8 mei heeft de onderzoeker een uitnodiging per mail gestuurd. Nadat hier een week later niet iedereen respons op had gegeven, is er een herinneringsmail gestuurd. Er waren uiteindelijk 7 van de 24 gezinsbegeleiders aanwezig. De onderzoeker had op een hogere opkomst gehoopt, maar heeft het wel genoeg onder de aandacht gebracht, door een mail en herinneringsmail te sturen.

§ 11.3 Verhouding feedback op het beroepsproduct vanuit de praktijk

De onderzoeker heeft tijdens de bijeenkomst feedback gevraagd over de bruikbaarheid en kwaliteit van het beroepsproduct. D. Kapteijn heeft dit ook apart gemaild (zie bijlage 7). De feedback was positief. Over de bruikbaarheid waren de gezinsbegeleiders enthousiast. Men vond vooral opdracht 1 (zie bijlage 6), erg bruikbaar doordat hij helder en laagdrempelig is. De onderzoeker is het ermee eens dat het een heldere opdracht is en dat de verschillende kleuren kaartjes met de thema's (opbouwen, onderhouden, versterken en benutten) hierin helpend zijn. Dit omdat het zo voor de gezinsbegeleider helder is welke vaardigheden bij welk onderdeel horen. Ook vindt de onderzoeker dat het voor de cliënt helder is, omdat zo structuur aangebracht wordt in de thema's. Schuurman et al. (2004) benoemen dat structuur voor deze doelgroep fijn is om vragen te beantwoorden. Tevens is de onderzoeker ook van mening dat deze opdracht laagdrempelig is, omdat het spel er op een speelse wijze voor zorgt dat er met elkaar in gesprek gegaan wordt. De kwaliteit vond men van deze opdracht ook goed, omdat het zorgt voor inzicht. De onderzoeker vindt dit ook, omdat de inhoud van de opdracht ervoor zorgt dat je de cliënt inzicht kan geven in zijn vaardigheden en hier zo als begeleider je handelen op af kan stemmen.

Het wordt als sterk ervaren dat in de andere opdrachten verschillende elementen van het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het sociaal netwerk zitten. De onderzoeker sluit zich hierbij aan, omdat deze opdrachten handvaten zijn die respondenten aangaven tijdens het interview.

Ook wordt genoemd dat de andere aspecten op de kaart veel herhaling is van wat gezinsbegeleiders al weten. Hier is de onderzoeker het mee eens. De tips voor de gezinsbegeleider, de andere opdrachten en de interventies horen volgens de onderzoeker vanzelfsprekend te zijn. Dit omdat in de huidige maatschappij en het beroepsprofiel van VGN wordt verwacht dat je bijvoorbeeld de cliënt richting zijn netwerk stimuleert. Aan de andere kant merkt de onderzoeker op dat de respondenten aangaven dat hier nog niet veel mee gebeurt. De onderzoeker vindt dat de gezinsbegeleiders hier bewuster mee om mogen gaan. Daarbij kwamen deze opdrachten uit de resultaten van de interviews, waardoor deze opdrachten voor de cliënten wel bruikbaar zijn. Dit laatste wordt bevestigd door gezinsbegeleiders. Hierdoor is volgens hen de kwaliteit van de opdrachten wel goed. De onderzoeker was het daarom ook met de opmerking van D. Kapteijn eens dat het in lijn was met het onderzoek, dat het krachtiger werd door een combinatie van het gebruik van literatuur en interviews.

Tevens wordt benoemd dat er veel informatie op de kaart staat, waardoor het onoverzichtelijk wordt. Hier kan de onderzoeker zich in vinden. De onderzoeker denkt dat de kans bestaat dat men daardoor de kaart niet uitnodigend vindt om te lezen. De onderzoeker is zich bewust dat dit komt door haar valkuil dat ze graag alles tot in detail uit wil werken, waardoor ze lang van stof is. De onderzoeker ziet hierdoor in dat het overzichtelijker was geweest als er minder informatie op de kaart gezet was.

Literatuurlijst

- Abbott, S., & McConkey, R. (2006, September). *The barriers to social inclusion as perceived by people with intellectual disabilities*. *Journal of Learning Disabilities*, 10, 275–287.
doi: 10.1177/1744629506067618
- Admiraal, L. (2016, mei). *Sociale netwerken. Docentenhandreiking ten behoeve van het thema Werken met Sociale Netwerken*. Utrecht: Kenniscentrum Sociale Innovatie, Hogeschool Utrecht.
- Amarant. (z.j.). Kind en gezin. Informatie voor gemeente over veilig opgroeien in de eigen omgeving. Geraadpleegd op 6 februari 2017, van http://www.amarant.nl/images/PDF/Kind_en_gezin.pdf
- Amarant Groep. (z.j.). Basisproduct Ouder-Kind project. Geraadpleegd op 6 februari 2017
file:///C:/Users/Rimac/Downloads/1422351079_okp.pdf
- Amarant Groep. (2013, maart). *Brandend vuur. De koers tot 2015*.
file:///C:/Users/Rimac/Downloads/1362379986_brochuresk-intranet%20(3).pdf
- Amarant Groep. (2013, juni). Jaardocument maatschappelijke verantwoording 2013. Geraadpleegd op 19 februari 2017, van
file:///C:/Users/Rimac/Downloads/jaardocument_amarant_groep_2013%20(4).pdf
- Amarant Groep. (2016). Reorganisatieplan Slagvaardig voor Kwaliteit. Geraadpleegd op 20 februari 2017, van
file:///C:/Users/Rimac/Downloads/1473926811_moederplan%20slagvaardig%20voor%20kwaliteit.pdf
- Amarant Groep. (2016, augustus). Zorgprogramma Ouder-Kind project. Geraadpleegd op 24 februari 2017, van
file:///C:/Users/Rimac/Downloads/20160825%20Einddocument%20zorgprogramma%20OK_P_definitief%20(1).pdf
- Asselt-Goverts, I. van., Embregts, P., Hendriks, L. & Frielink, N. (2010, december). *Werken met sociale netwerken in de zorg voor mensen met een lichte verstandelijke beperking*. Nijmegen: Nijmegen: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen.
- Asselt-Goverts, I. van., Embregts, P., Hendriks, L., Vereijken, A., Frielink, N., Bogaard, K, van den. & Meer, J. van der. (2012). *Maastrichtse Sociale Netwerk Analyse voor mensen met een Verstandelijke Beperking (MSNA-VB)*. Handleiding. Nijmegen: Hogeschool Arnhem en Nijmegen.
- ASVZ. (z.j.). Ouder en kind. Geraadpleegd op 24 februari 2017, van
<http://www.asvz.nl/volwassenen/ambulante-zorg/ouder-en-kind/>
- ASVZ. (2016, 7 december). ASVZ jaarplan 2017. Samen sterker. Geraadpleegd op 24 februari 2017, van <http://www.asvz.nl/media/147113/asvz-jaarplan-2017.pdf>
- Baarda, B. (2009). *Dit is onderzoek! Handleiding voor kwantitatief en kwalitatief onderzoek*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Baartman, H. (2010). *Ouderschap en de betekenis van solidariteit om je heen. Ouderschapskennis*, 13, 182-194.
- Babyroute. (2012, december). 'Babyroute' een goede start. Samenwerking met zwangere vrouwen en partners met een (lichte) verstandelijke beperking en hun toekomstig kind.
Geraadpleegd op 24 februari 2017, van
http://www.kennispleingehandicaptensector.nl/docs/KCZ/babyroute_oktober_2013.pdf
- Bartelink, C. & Verheijden, E. (2015, december). Wat werkt bij het versterken van het sociale netwerk van gezinnen? Geraadpleegd op 7 februari 2017, van

http://www.nji.nl/nl/Download-NJi/Wat-werkt-publicatie/Watwerkt_Sociaalnetwerkversterken.pdf

- Beer, Y., de. (2011). *De kleine gids: Mensen met een licht verstandelijke beperking*. Deventer: Kluwer.
- Behrend, D. (2012). *Muzische – Agogische Methodiek een handleiding (5e druk)*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Bigby, C. (2008). *Known well by no-one: Trends in the informal social networks of middle-aged and older persons with intellectual disability five years after moving to the community*. *Journal of Intellectual and Developmental Disability*, 33, 148-157.
doi:10.1080/13668250802094141
- Bouwkamp, R. & Bouwkamp, S. (2012). *Handboek Psychosociale hulpverlening*. Utrecht: De Tijdstroom.
- Brabander, R. de. (2013). *Van gedachten wisselen. Filosofie en ethiek voor zorg en welzijn (2^e ed.)*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Bredewold, F., Kampen, T., VerlaPlinke, L., Tonkes E., & Duyvendak, J.W. (2016, 30 juni). *Een mooie gedachte. Wat professionals denken over zelfredzaamheid en wat ze vervolgens (niet) doen*. Amsterdam/Utrecht: Universiteit van Amsterdam / Universiteit voor Humanistiek.
- Brettschneider, E., & Wilken, J.P. (2007). *Hoezo een netwerk?* Amsterdam/Utrecht: SWP/kenniscentrum Sociale innovatie-Hogeschool Utrecht.
- Brinkman, J. (2009). *Praktische inleiding in de agogische theorie. Voor de verandering (4de druk)*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Brun, C. & Rapp, R.C. (2003). Strengths-based casemanagement: wat cliënten vinden van deze benadering en de relatie met de casemanager. *Themanummer Strengthsbenadering van Paspoort Maatschappelijk Werk*, 2, 69-86.
- Brysbaert, M. (2006). *Psychologie*. Gent: Academia Press.
- Cardol, M., Speet, M. & Rijken, M. (2007). *Anders of toch niet? Deelname aan de samenleving van mensen met een lichte of matige verstandelijke beperking*. Utrecht: Nivel.
- Claes, L., Neve, L. de., Declercq, K., Jonckheere, B., Marrecau, J., Morrisse, F., . . . Vangansbeke, T. (2012). *Emotionele ontwikkeling bij mensen met een verstandelijke beperking*. Antwerpen–Apeldoorn: Garant.
- Cohen, W. (2015, mei). Bachelor scriptie. Onderzoek naar de visie van informele netwerkleden op een ondersteund sociaal netwerk (master thesis). Breda: Avans Hogescholen.
- De Tilburgse Aanpak. (2014, 9 oktober). De Tilburgse Aanpak. De transformatie van het sociaal domein. Geraadpleegd op 20 februari 2017, van
file:///C:/Users/Rimac/Downloads/1415280586_de%CC%81%20tilburgse%20aanpak.pdf
- Dijk, B. van., Dijk, A. van. & Carson, R. (2010). *De mythe van perfectionisme. Over het nut en nadeel van perfectionistisch gedrag (1ste druk)*. Zaltbommel: Uitgeverij Thema.
- Donk, C. van der., & Lanen, B. van. (2014). *Praktijkgericht onderzoek in zorg en welzijn*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Embregts, P. (2009). *Lectoraat 'Zorg voor mensen met een verstandelijke beperking'. Menslievende professionalisering in de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking*. Nijmegen: Hogeschool van Arnhem en Nijmegen Faculteit Gezondheid, Gedrag en Maatschappij.
- Europees Hof voor de Rechten van de Mens. (2010). *Europees Verdrag voor de Rechten van de*

Mens. Strasbourg cedex: European Court of Human Rights.

- Fokker, S. (2015, juni). Onderzoeksrapport. Onderzoek naar de visie van de gezinsbegeleiders op een ondersteunend sociaal netwerk van ouders met een verstandelijke beperking (master thesis). Breda: Avans Hogescholen.
- Gennep, A. van. (2002). *Richtlijnen voor de praktijk van onderzoek en diagnostiek van problemen met de geestelijke gezondheid bij volwassenen met een verstandelijke beperking*. Utrecht: Landelijk Kennis Netwerk Gehandicaptenzorg.
- Gennep, A. van, (2007). *Waardig leven met beperkingen. Over veranderingen in de hulpverlening aan mensen met beperkingen in hun verstandelijke mogelijkheden*. Antwerpen / Apeldoorn: Garant
- Goderie, M., Steketee, M. & Plemer, E. (2005, februari). Kinderen van ouders met een verstandelijke beperking. Pilotstudie preventie voor de Raad van de Kinderbescherming. Geraadpleegd op 10 mei 2017, van http://www.verwey-jonker.nl/doc/jeugd/rapportKinderenvanoudersmetverstandelijkebeperking12_1.pdf
- Groen, M. (2011). *Op weg naar bewust en bekwaam handelen. Reflecteren: De Basis (2^e druk)*. Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Hendrix H. (2001). *Bouwen aan netwerken*. Soest: Uitgeverij Nelissen.
- Hermesen, P., Keukens, R., & Meer, J. van der. (2016). *Mensen met een verstandelijke beperking*. Deventer: Van Tricht uitgeverij.
- Hofman, E. & Lustgraaf, M. van de. (2008). *Een sterk sociaal netwerk. Handleiding voor vrijwilligers en organisaties*. Utrecht: Movisie.
- Hooghiemstra, E., & Verharen, L. (2013, april). *Uitleiding: het is niet de vraag 'of', maar de vraag 'hoe'*. In E. Hooghiemstra & L. Verharen (red.), *Krachten in de zorg voor jeugd en gezinvervaringen en verwachtingen in kaart gebracht* (p. 36-38). 's-Hertogenbosch: Avans Hogescholen.
- Houten, G. van., Tuynman, M., & Gilsing, R. (2008, augustus). *Eerste tussenrapportage Wmo evaluatie. De invoering van de Wmo: lijk beleid in 2007*. Den Haag: Sociaal Cultureel Planbureau.
- Hove, G. van. (2003). Personen met een verstandelijke handicap. In Broekaert, E. (Ed.), *Handboek Bijzondere Orthopedagogiek* (6de druk, p. 17 – p. 70). Antwerpen/Apeldoorn: Garant.
- Jagt, N. (2013). *Beroepsprofiel van de maatschappelijk werker: Positionering, taken en competenties van het beroep maatschappelijk werker (9^e ed.)*. Utrecht: Nederlandse vereniging van maatschappelijk werkers.
- Jagt, N. & Jagt, L. (2004). *Taakgerichte hulpverlening in social work (3^e ed.)*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Joosen, W. & Van der Vaart, W. (2014). *Oplossingsgerichte hulp- en dienstverlening: Cirkel van empowerment (2de druk)*. Antwerpen-Apeldoorn: Garant.
- Joha, D. (2004). *Ouders met een verstandelijke beperking: Een praktijkstudie*. Utrecht: Landelijk Kennis Netwerk Gehandicaptenzorg.
- Joha, D., Gerards G., Nas, M., Gendt, J. van. & Kersten, M. (2006). *Ondersteuning van ouders met een verstandelijke beperking Een overzicht van methodieken*. Den Haag: Uitgeverij LEMMA BV.
- Jong, A. de., Stremmelaar, B., & Looij, J. (2014). *Goed genoeg opvoederschap. Handreiking voor ondersteuning van ouders met een verstandelijke beperking*. Baarn: Klomp Reproka.

- Kalthoff, H. (2015). *Verstandelijk beperkte ouders. Wat betekent het voor een kind om verstandelijk beperkte ouders te hebben?* Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut.
- Kapteijn, A. (2013, april). Werken met een sociaal netwerk: van visie naar doen. In E. Hooghiemstra & L. Verharen (red.), *Krachten in de zorg voor jeugd en gezin ervaringen en verwachtingen in kaart gebracht* (p.14-18). 's-Hertogenbosch: Avans Hogescholen.
- Klop, A.M. (2014, juli). *Eigen Kracht versterken binnen generalistisch werken in wijkteams - Visie, werkwijze en ervaringen*. Utrecht: Universiteit Utrecht/Nederlands Jeugd Instituut.
- Kluft, M. (2012, maart). Zeg, bent u misschien de nieuwe professional? De omslag van de visie over welzijn naar het handelen van de nieuwe professional. *Journal of Social Intervention: Theory and Practice*, 21, 59-71.
- Koolen, J. (2013, april). Professionals over het inzetten van het netwerk van mensen met een licht verstandelijke beperking: Ons een zorg? In E. Hooghiemstra & L. Verharen (red.), *Krachten in de zorg voor jeugd en gezin ervaringen en verwachtingen in kaart gebracht* (p.19-22). 's-Hertogenbosch: Avans Hogescholen.
- Kröber, H. R. T., Verdonschot, M. M. I., & Schuurman, M. I. M. (2013, maart). Inclusie dreigt te verworden tot illusie. Over mensen met een beperking, armoede en inclusie. *Nederlands Tijdschrift voor de Zorg aan mensen met verstandelijke beperkingen*, 39(1), 44-62.
- Kruijswijk, W., Veer, M. van der., Brink, C., Calis, W., Maat, J. van den. & Redeker, I. (2014, maart). *Aan de slag met sociale netwerken. De 44 meest bekende methoden verzameld*. Utrecht: Movisie, kennis en aanpak van sociale vraagstukken.
- Lamont, A. & L. Bromfield (2009, December). Parental intellectual disability and child protection: Key issues. *NCPC Issues No. 31*.
- Lange-Frunt, A. van en Wajon, T. (2007). *Het gewone voorbij.... Bevindingen van persoonlijk begeleiders in de zorg met vermaatschappelijking*. Breda: Avans Hogeschool, lectoraat vermaatschappelijking van de zorg.
- Lippold, T., & Burns, J. (2009, March). Social support and intellectual disabilities: A comparison between social networks of adults with intellectual disability and those with physical disability. *Journal of Intellectual Disability Research*, 53, 463-473. doi: 10.1111/j.1365-2788.2009.01170
- MEE NL. (z.j.). Cliëntondersteuning. Op eigen kracht meedoen. Geraadpleegd op 24 februari 2017, van <https://www.mee.nl/clientondersteuning>
- MEE NL. (2016, juni). MEE Cliëntondersteuning Wlz Rapportage onafhankelijke cliëntondersteuning Casuïstiek & Signalen Januari 2015 – Juni 2016. Geraadpleegd op 7 maart 2017, van file:///C:/Users/Rimac/Downloads/rapportage%20wz%20casu%C3%AFstiek%20en%20signalen%20juni%202016.pdf
- MEE Zuid-Holland Noord. (2015, september). LVB-ers die uit balans zijn. Hoe herken je ze, hoe ga je ermee om? Sociaal-emotioneel functioneren bij mensen met een licht verstandelijke beperking. Geraadpleegd op 4 april 2017 op <https://www.zorgwelzijn.nl/PageFiles/33133/inzetten/whitepaper-lvb.pdf>
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport & Ministerie van Veiligheid en Justitie. (2013, 1 juli). *Stelselwijziging Jeugd. Hoofdlijnen wetsvoorstel Jeugdwet*. Den Haag: Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport & Ministerie van Veiligheid en Justitie.
- Movisie. (2015, 25 januari). Wmo 2015: wat is er veranderd? Geraadpleegd op 10 februari 2017, van <https://www.movisie.nl/artikel/wmo-2015-wat-er-veranderd>
- Movisie. (2015, 20 september). De drie decentralisaties in het sociale domein. Een overzicht in vogelvlucht. Geraadpleegd op 10 februari 2017, van <https://www.movisie.nl/artikel/drie-decentralisaties-sociale-domein>

- Movisie. (2016, 17 juli). Wijzigingen AWBZ en Wmo: een overzicht. Geraadpleegd op 19 februari 2017, van <https://www.movisie.nl/artikel/wijzigingen-awbz-wmo-overzicht>
- Nieuwenhuijzen, M. van., Orobio Castro, B., de. & Matthys, W. (2006). *LVG jeugdigen: Specifieke problematiek en behandeling*. Utrecht: Landelijk Kenniscentrum LVG.
- Overvoorde, P., & Biemans, P. (2013). *Ondernemen in welzijn*. Delft: Eburon.
- Plooi, F. (2011). *Onderzoek doen. Een praktische inleiding in onderzoeksvaardigheden (2^e ed.)*. Amsterdam: Pearson Education Benelux
- Prisma. (z.j.). Aanbod. Geraadpleegd op 24 februari 2017, van <http://www.prismanet.nl/zorgaanbod/>
- Redeker, I. & Calis, W. (2015, juni). Werken aan sociale netwerken. Tips voor professionals in zorg en welzijn. Ga direct aan de slag! Geraadpleegd op 4 april 2017 <http://www.vilans.nl/docs/vilans/publicaties/werkwijzer-werken-aan-sociale-netwerken-clienten.pdf>
- Riet, N. van. (2010). Social work. *Mensen helpen tot hun recht te komen (2^e ed.)*. Assen: Van Gorcum.
- Saunders, M., Lewis, P. & Thornhill, A. (2004). *Methoden en technieken van onderzoek (3^e ed.)*. Amsterdam: Pearson Education Benelux
- Scheffers, M. (2014). *Sterk met een vitaal netwerk: Empowerment en de sociaal netwerkmethodiek*. Bussum: Coutinho.
- Scholten, C., & Dijk, K. de. (2012, maart). Grenzen verleggen. Geraadpleegd op 9 februari 2017 <http://www.vilans.nl/docs/vilans/blog/Vilans%20NotitieGrenzenVerleggen.pdf>
- Schuurman, M., Speet, M. & Kersten, M. (2004). *Onderzoek met mensen met een verstandelijke beperking. Handreikingen voor de praktijk*. Utrecht: Landelijk Kennis Netwerk Gehandicaptenzorg.
- Schweren, I. (2015, mei). Wat is een ondersteunend sociaal netwerk? Een onderzoek naar de ervaringen en ideeën van ouders met een licht verstandelijke beperking over een ondersteunend sociaal netwerk (master thesis). Breda: Avans Hogescholen.
- Smit, B., & Gennep, A. van. (2002). *Netwerken van mensen met een verstandelijke beperking. Werken aan sociale relaties: praktijk en theorie (4^e ed.)*. Utrecht: NIZW.
- Snellen, A. (2010). *Basismodel voor methodisch hulpverleners in het maatschappelijk werk*. Bussum: Coutinho.
- Sprinkhuizen, A., & Scholte, M. (2012). *De sociale kwestie hervat: De Wmo en sociaal werk in transitie*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Steyaert, J. (2012, July). *Sociaal werk en sociale netwerken hoog tijd voor nieuwe verbindingen. Pow Alert, 38 (3), 32-39*. Geraadpleegd van, <http://www.steyaert.org/jan/publicaties/2012%20ALERT%20Steyaert%20sociaal%20werk%20en%20sociale%20netwerken.pdf>
- Steyaert, J. & Kwekkeboom, R. (2012). *De zorgkracht van sociale netwerken*. Utrecht: Movisie.
- Stichting De Meent Groep. (2015). Directieverslag De Meent Groep 2015. Geraadpleegd op 7 maart 2017, van <file:///C:/Users/Rimac/Downloads/directieverslag%20de%20meent%20groep%202015.pdf>
- Swanborn, P.G. (2010). *Basisboek sociaal onderzoek*. Den Haag: Boom Lemma uitgevers.
- Tragelzorg. (z.j.). *Wie ken ik en wat wil ik. Instructieboek*. Terneuzen: Tragelzorg.

- Trappenburg, M. (2015, december). *De verhalen achter zorg vragen en zorg bieden. Moeilijke gevoelens in de participatiesamenleving. Maatwerk*, 6, 10 – 13. Geraadpleegd op 26 april 2017, van <http://margotrappenburg.nl/wp-content/uploads/2016/01/2015-12-22-Moeilijke-gevoelens-in-de-participatiesamenleving-maatwerk-nr-6-2015.pdf>
- Trigt, M. (2015). *Zorg voor mensen met een verstandelijke beperking. Inleiding en ziektebeelden*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Unicef. (2009). *Verdrag inzake de Rechten van het Kind*. Voorburg: Unicef Nederland.
- Valster, Y., Jong, de B. & Schilt, van E. (2012, juli). *Ouder-Kindproject Tilburg. Van Project tot Dienstverleningsvorm*. Tilburg: Amarant.
- Venema, E. (2015, 3 september). Wettelijk is de zorg voor mensen met een verstandelijke beperking geregeld, nu de uitvoering nog. Geraadpleegd op 19 april 2017, van <http://www.socialevraagstukken.nl/wettelijk-is-de-zorg-voor-mensen-met-een-verstandelijke-beperking-geregeld-nu-de-uitvoering-nog/>
- Verdonk, I. (2011). *Ze zeggen dat we het niet kunnen. Kinderwens en ouderschap van mensen met een lichte verstandelijke beperking*. Assen: Van Gorcum.
- Verdonkschot, M.M.L., Witte, L.P., Reichrath, E., Buntinx, W.H.E., & Curfs, L.M.G. (2009, April). Community participation of people with an intellectual disability: A review of empirical findings. *Journal of Intellectual Disability Research*, 53, 303- 318. doi:10.1111/j.1365-2788.2008.01144.
- Verhoeven, N. (2011). *Wat is onderzoek? Praktijkboek methoden en technieken voor het hoger onderwijs (4^e ed.)*. Den Haag: Boom Lemma.
- VGN. (2015). *Competentieprofiel D. Beroepscompetentieprofiel voor beroepskrachten met een hogere functie (niveau D) in het primaire proces van de gehandicaptenzorg*. Utrecht: Vereniging Gehandicaptenzorg Nederland.
- Vilans. (2014). Informele netwerken versterken: wat kun je betekenen voor je cliënten? Tips voor verzorgenden en verpleegkundigen in de thuiszorg. Geraadpleegd op 4 april 2017 op <http://www.zorgvoorbeter.nl/docs/PVZ/vindplaats/Zelfredzaamheid/Handreiking-informele-netwerken-versterken.pdf>
- Vries, J.N. de., Willems, D. L., Isarin, J., & Reinders, J. S. (2005). *Samenspel van factoren. Inventariserend onderzoek naar de ouderschapscompetenties van mensen met een verstandelijke handicap*. Amsterdam: AMC-UvA.
- Wibaut, A., Calis, W., & Gennep, A. van. (2006). *De spin in het web. Onderzoek naar het effect van projecten sociale netwerken voor mensen met verstandelijke beperkingen*. Utrecht: LKNG/NIZW.
- Zimbardo, P.G., Johnson, R.L., & McCann, V. (2013). *Psychologie een inleiding (7^e ed.)*. Amsterdam: Pearson Benelux bv.

Bijlage 1 Operationalisatieschema's literatuuronderzoek en interview

Operationalisatie literatuuronderzoek

Doel van het literatuuronderzoek	Thema's	Subthema's 1	Subthema's 2	Kijkpunten
Na afloop van het literatuuronderzoek heeft de onderzoeker data over wat er volgens de literatuur bekend is over het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk bij ouders met een verstandelijke beperking.	Informeel sociaal netwerk	Structuur		- Wat wordt er verstaan onder de structuur van een sociaal netwerk? - Wat is de structuur van een sociaal netwerk voor ouders met een verstandelijke beperking?
		Funcities		- Wat zijn de funcities van een sociaal netwerk?
	Opbouwen	Theoretisch kader		- Wat houdt het informeel sociaal netwerk opbouwen in? - Wat is er bekend over het opbouwen van het informeel sociaal netwerk bij ouders met een verstandelijke beperking?
		Knelpunten	-Praktische factoren -Omgevings-factoren -Persoonlijke factoren/ vaardigheden	- Wat zijn de praktische knelpunten bij het opbouwen van het informeel sociaal netwerk voor ouders met een verstandelijke beperking? - Wat zijn de knelpunten die ouders met een verstandelijke beperking door de omgeving ervaren bij het opbouwen van een informeel sociaal netwerk? - Welke knelpunten worden er met betrekking tot persoonlijke vaardigheden/ factoren bij het opbouwen van een informeel sociaal netwerk ervaren bij ouders met een verstandelijke beperking?
		Ondersteuning door hulpverlening	-Interventies gericht op praktische factoren -Interventies gericht op de omgeving -Interventies persoonlijke ontwikkeling cliënt	- Wat voor interventies kunnen er door de hulpverlening ingezet worden om de knelpunten om te buigen zodat ouders met een verstandelijke beperking hun informeel sociaal netwerk beter kunnen opbouwen? Op praktisch gebied, persoonlijk gebied en op het gebied van de omgeving?
	Onderhouden	Theoretisch kader		- Wat houdt het informeel sociaal netwerk onderhouden in? - Wat is er bekend over het onderhouden van het informeel sociaal netwerk bij ouders met een verstandelijke beperking?

		Knelpunten	-Praktische factoren -Omgevingsfactoren -Persoonlijke factoren/vaardigheden	- Wat zijn de praktische knelpunten bij het onderhouden van het informeel sociaal netwerk voor ouders met een verstandelijke beperking? - Wat zijn de knelpunten die ouders met een verstandelijke beperking door de omgeving ervaren bij het onderhouden van een informeel sociaal netwerk? - Welke knelpunten worden er betrekking tot persoonlijke vaardigheden/factoren bij het onderhouden van een informeel sociaal netwerk ervaren bij ouders met een verstandelijke beperking?
		Ondersteuning door hulpverlening	-Interventies gericht op praktische factoren -Interventies gericht op de omgeving -Interventies persoonlijke ontwikkeling cliënt	- Wat voor interventies kunnen er door de hulpverlening ingezet worden om de knelpunten om te buigen zodat ouders met een verstandelijke beperking hun informeel sociaal netwerk beter kunnen onderhouden? Op praktisch gebied, persoonlijk gebied en op het gebied van de omgeving?
	Versterken	Theoretisch kader	-reanimeren -intensiveren -deblokken	- Wat doet de cliënt als hij zijn informeel sociaal netwerk versterkt? - Wat is er bekend over het versterken van het informeel sociaal netwerk bij ouders met een verstandelijke beperking?
		Knelpunten	-Praktische factoren -Omgevingsfactoren -Persoonlijke factoren/vaardigheden	- Wat zijn de praktische knelpunten bij het versterken van het informeel sociaal netwerk voor ouders met een verstandelijke beperking? - Wat zijn de knelpunten die ouders met een verstandelijke beperking door de omgeving ervaren bij het versterken van een informeel sociaal netwerk? - Welke knelpunten worden er betrekking tot persoonlijke vaardigheden/factoren bij het versterken van een informeel sociaal netwerk ervaren bij ouders met een verstandelijke beperking?
		Ondersteuning door hulpverlening	-Interventies gericht op praktische factoren -Interventies gericht op de omgeving	- Wat voor interventies kunnen er door de hulpverlening ingezet worden om de knelpunten om te buigen zodat ouders met een verstandelijke beperking hun informeel sociaal netwerk beter kunnen versterken? Op praktisch gebied, persoonlijk gebied en op het gebied van de omgeving?

			-Interventies persoonlijke ontwikkeling cliënt	
	Benutten	Theoretisch kader		- Wat doet de cliënt als hij zijn informeel sociaal netwerk benut? - Wat is er bekend over het benutten van het informeel sociaal netwerk bij ouders met een verstandelijke beperking?
		Knelpunten	-Praktische factoren -Omgevingsfactoren -Persoonlijke factoren/ vaardigheden	- Wat zijn de praktische knelpunten bij het benutten van het informeel sociaal netwerk voor ouders met een verstandelijke beperking? - Wat zijn de knelpunten die ouders met een verstandelijke beperking door de omgeving ervaren bij het benutten van een informeel sociaal netwerk? - Welke knelpunten worden er betrekking tot persoonlijke vaardigheden/ factoren bij het benutten van een informeel sociaal netwerk ervaren bij ouders met een verstandelijke beperking?
		Ondersteuning door hulpverlening	-Interventies gericht op praktische factoren -Interventies gericht op de omgeving -Interventies persoonlijke ontwikkeling cliënt	- Wat voor interventies kunnen er door de hulpverlening ingezet worden om de knelpunten om te buigen zodat ouders met een verstandelijke beperking hun informeel sociaal netwerk beter kunnen benutten? Op praktisch gebied, persoonlijk gebied en op het gebied van de omgeving?

Operationalisatie interview

Doel van het interview	Thema's	Subthema's 1	Subthema's 2	Vragen
Na afloop van het interview heeft de onderzoeker data over waar de cliënten van het OKP Tilburg tegenaan lopen, wat ze nodig hebben en hoe ze nu omgaan met het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van hun informeel sociaal netwerk.	Opbouwen	Huidige situatie	-Plaats -Frequentie -Initiatief	- Waar leer je nieuwe mensen kennen? - Hoe vaak leer je nieuwe mensen kennen? - Stap je op mensen af die je niet kent of wacht je tot de mensen naar jou toe komen? - Wanneer stap je eerder op mensen af: In een groep of als je alleen met iemand bent? - Zie bijlage 2 voor de voorbeelden.
		Knelpunten	-Praktische factoren -Omgevingsfactoren -Persoonlijke factoren/vaardigheden	- Stel je voor dat je iemand tegen komt die je nog niet kent. Wat vind je moeilijk in het aangaan van nieuwe contacten? - Zie bijlage 2 voor de voorbeelden van knelpunten.
		Helpend	-Praktische factoren -Omgevingsfactoren - persoonlijke ontwikkeling	- Stel je een persoon voor die je voor het eerst ziet. Wat zou je helpen dat je beter nieuwe contacten met deze persoon aan kan gaan? - Wie zou hierbij kunnen helpen? - Zie bijlage 2 voor de voorbeelden van helpende punten.
		Rol gezinsbegeleider	-Gericht op praktische factoren -Gericht op omgeving -Gericht op persoonlijke ontwikkeling	- Welke rol kan je begeleider hierin spelen? - Hoe ziet de hulp van je begeleider eruit? - Zie ook bijlage 2.
	Onderhouden	Huidige situatie	-Frequentie -Initiatief contact -Manier van contact onderhouden	- Hoe vaak neem je contact op met iemand van wie je wil dat hij/zij je vriend blijft? - Wat doe je om te zorgen dat hij/zij je vriend blijft? - Wie neemt contact op om iets met elkaar te gaan doen? - Zie bijlage 2 voor de voorbeelden.
		Knelpunten	-Praktische factoren	- Neem een vriend/vriendin of een familielid in gedachten. Wat vind je moeilijk om te

			-Omgevingsfactoren -Persoonlijke factoren/vaardigheden	zorgen dat deze persoon je vriend of vriendin blijft? - Zie bijlage 2 voor de voorbeelden van knelpunten.
		Helpend	-Praktische factoren -Omgevingsfactoren - persoonlijke ontwikkeling	- Neem een vriend/vriendin of een familielid in gedachten. Wat zou je helpen om te zorgen dat vriend/vriendin je vriend/vriendin blijft? - Wie zou je hierbij kunnen helpen? - Zie bijlage 2 voor de voorbeelden van helpende punten.
		Rol gezinsbegeleider	-Gericht op praktische factoren -Gericht op omgeving -Gericht op persoonlijke ontwikkeling	- Welke rol kan je begeleider hierin spelen? - Hoe ziet de hulp van je begeleider eruit? - Zie ook bijlage 2.
	Versterken	Huidige situatie	-Reanimeren -Intensiveren -Deblokkeren	- Wat zou je doen als je wilt dat een vriend een betere vriend wordt? - Wanneer merk je dat iemand een beter vriend is: Wanneer je hem/haar veel ziet of alleen spreekt via de telefoon? Of maakt dat niet veel uit? - Wat zou je ervan vinden om weer contact te krijgen met personen die je al lang niet meer gezien hebt? Bijvoorbeeld personen die je van vroeger kent. - Zie ook bijlage 2.
		Knelpunten	-Praktische factoren -Omgevingsfactoren -Persoonlijke factoren/vaardigheden	- Neem een persoon in gedachten waarvan je zou willen dat hij/zij een beter vriend wordt. Wat vind je moeilijk om te zorgen dat deze persoon een beter vriend/vriendin wordt? - Zie bijlage 2 voor de voorbeelden van knelpunten.
		Helpend	-Praktische factoren -Omgevingsfactoren - persoonlijke ontwikkeling	- Neem dezelfde persoon in gedachten waarvan je zou willen dat deze persoon een beter vriend/vriendin wordt. Wat zou je helpen om te zorgen dat deze persoon een betere vriend/vriendin wordt? - Wie zou daarbij kunnen helpen?

				- Zie bijlage 2 voor de voorbeelden van helpende punten.
		Rol gezinsbegeleider	-Gericht op praktische factoren -Gericht op omgeving -Gericht op persoonlijke ontwikkeling	- Welke rol kan je begeleider hierin spelen? - Hoe ziet de hulp van je begeleider eruit? - Zie ook bijlage 2.
	Benutten	Huidige situatie	-Hulp van wie -Frequentie van hulp vragen -Initiatief netwerk bieden van hulp -Hulp op leefgebieden	- Wie vraag je om hulp? - Hoe vaak vraag je familie/vrienden/kennissen om hulp? - Waar vraag je hulp bij? (opvoeding, gezondheid, wonen en huishouding, werk en dagbesteding, onderhouden van contacten met anderen, vrije tijd, financiën en inkomen. - Helpen je familie/vrienden/kennissen je uit zichzelf? - Hoe vind je het om familie/vrienden/kennissen om hulp te vragen? - Als je een vraag of probleem hebt, wie bel je dan als eerste? - Zie ook bijlage 2.
		Knelpunten	-Praktische factoren -Omgevingsfactoren -Persoonlijke factoren/vaardigheden	- Neem een vriend/familielid/kennis in gedachten die je om hulp wil vragen. Wat vind je hier moeilijk aan? - Zie bijlage 2 voor de voorbeelden van knelpunten.
		Helpend	-Praktische factoren -Omgevingsfactoren - persoonlijke ontwikkeling	- Neem een vriend/familielid/kennis in gedachten die je om hulp wilt vragen. Wat zou je hierin helpen, zodat je die persoon beter om hulp durft te vragen? - Wie zou je hierbij kunnen helpen? - Zie bijlage 2 voor de voorbeelden van helpende punten.
		Rol gezinsbegeleider	-Gericht op praktische factoren -Gericht op omgeving	- Welke rol kan je begeleider hierin spelen? - Hoe ziet de hulp van je begeleider eruit? - Zie ook bijlage 2.

			-Gericht op persoonlijke ontwikkeling	
--	--	--	---	--

Bijlage 2 De interviewvragen

Toestemming opnemen: Vind je het goed als ik het interview opneem? Dit is alleen om het interview uit te werken, niemand zal verder de opnamen krijgen.

Bedanken: Dankjewel dat ik een interview af mag nemen. Je helpt me hier heel erg mee.

Voorstellen: Ik ben Noortje Groenendaal en ik studeer dit jaar af, dan kan ik gaan werken. Bijvoorbeeld als begeleider bij het Ouder Kind Project. Ik doe nu onderzoek bij het OKP Tilburg.

Waarover gaat het interview: Heb je vrienden, familie of burens waarmee je afsprekt? Daar gaan we het vandaag over hebben. We gaan het hebben over hoe je contact is met je familie, vrienden, kennissen en burens.

Opbouw en doel: Ik zal je verschillende vragen stellen en daarmee wil ik erachter komen hoe je omgaat met je familie, vrienden, burens en kennissen en hoe je hen om hulp vraagt. Ik wil ontdekken hoe je dit nu doet, wat goed gaat, wat je er nog moeilijk aan vindt, wat je zou helpen om het beter te kunnen en wat je begeleider hierin kan betekenen.

Tijdsduur: Ik verwacht dat het interview 45 minuten zal duren.

Informatie: Je naam zal anoniem blijven. Verder zal ik de resultaten met je delen zodra het onderzoek is afgerond.

Inleidende vragen:

- Kun je jezelf voorstellen?
- Waaruit bestaat de groep mensen waarmee je contact hebt?: (Op een vel schrijven)
Voorbeelden:
 - Vrienden
 - Familie
 - Kennissen
 - Burens
 - Werk
 - Anders...
- Wie zijn de belangrijkste personen voor jou?
- Hoe betrekken jij en je begeleider je familie/vrienden/kennissen bij het hulpverleningsproces?
Voorbeelden:
 - Mijn begeleider heeft mijn familie/vrienden/kennissen nog nooit ontmoet en ze helpen niet bij het hulpverleningsproces.
 - Er was een toevallige ontmoeting.
 - Er is een afspraak gemaakt voor een ontmoeting.
 - Mijn familie/vrienden/kennissen zitten bij gesprekken die ik met mijn begeleider heb.
 - Mijn familie/vrienden/kennissen zitten bij evaluaties of als we een plan gaan maken.
 - Mijn familie/vrienden/kennissen helpen mij met het behalen van mijn doelen.
 - Anders...

Opbouwen:

Huidige situatie:

- Waar leer je nieuwe mensen kennen?
Voorbeelden:
 - In de buurt
 - Werk
 - Sporten
 - Hobby's
 - Via vrienden of familie
 - Op feestjes
 - Anders...
- Hoe vaak leer je nieuwe mensen kennen?
- Stap je op mensen af die je niet kent of wacht je tot de mensen naar jou toe komen?
- Wanneer stap je eerder op mensen af: In een groep of als je alleen met iemand bent?

Knelpunten:

- Stel je voor dat je iemand tegen komt die je nog niet kent. Wat vind je moeilijk in het aangaan van nieuwe contacten?
Voorbeelden:
 - Ik vind het spannend om op iemand nieuws af te stappen.
 - Ik ben bang dat de ander mij niet leuk vindt.
 - Ik weet niet goed hoe ik een eerste praatje met iemand moet maken.

- Ik weet niet goed waar ik nieuwe mensen kan leren kennen.
- Ik heb niet veel tijd om nieuwe mensen te leren kennen.
- Ik ben bang dat de ander geen zin heeft om met mij te praten.
- Ik heb geen oppas.
- Ik heb niet genoeg geld om op pad te gaan.
- Anders...

Helpend/rol hulpverlener:

- Stel je een persoon voor die je voor het eerst ziet. Wat zou je helpen dat je beter nieuwe contacten met deze persoon aan kan gaan?
Voorbeelden:
 - Ik wil leren dat ik niet meer bang ben om op mensen af te stappen.
 - Ik wil leren hoe ik contact kan maken met mensen die ik nog niet ken.
 - Ik wil samen met iemand mensen gaan ontmoeten.
 - Ik wil leren waar ik nieuwe mensen kan ontmoeten.
 - Ik wil meer tijd vrijmaken.
 - Ik wil een oppas.
 - Ik wil meer geld om op pad te kunnen gaan.
 - Anders...
- Wie zou je hierbij kunnen helpen?
- Welke rol kan je begeleider hierin spelen?
- Hoe ziet de hulp van je begeleider eruit?

Onderhouden:**Huidige situatie:**

- Hoe vaak neem je contact op met iemand van wie je wil dat hij/zij je vriend blijft?
- Wat doe je om te zorgen dat hij/zij je vriend blijft?
Voorbeelden:
 - Ik bel ze op.
 - We appen samen.
 - Ik spreek vaak met ze af.
 - Ik hou contact via Facebook.
 - Anders...
- Wie neemt contact op om iets met elkaar te gaan doen?

Knelpunten:

- Neem een vriend/vriendin of een familielid in gedachten. Wat vind je moeilijk om te zorgen dat deze persoon je vriend of vriendin blijft?
Voorbeelden:
 - We wonen te ver bij elkaar vandaan.
 - Ik heb weinig tijd.
 - Ik vind het moeilijk om vragen stellen aan de ander.
 - Ik vind het moeilijk iets over mezelf te vertellen.
 - Ik vind het moeilijk om te vragen of we iets gaan doen
 - Ik vind het moeilijk om mijn afspraken na te komen.
 - Ik vind het moeilijk om te zeggen tegen mijn familie/vriend/kennis dat ik blij met hen ben.
 - Als familie/vrienden/kennissen iets tegen mij zeggen wat ik niet leuk vind, vind ik dit moeilijk om te zeggen.
 - Ik heb geen geld om te reizen of om leuke dingen te doen.
 - Ik kan mijn kinderen niet alleen laten.
 - Mijn vrienden hebben het druk.
 - Ik weet niet wat ik moet gaan doen met mijn vriend/vriendin.
 - Anders...

Helpend/rol begeleider:

- Neem een vriend/vriendin of een familielid in gedachten. Wat zou je helpen om te zorgen dat je vriend/vriendin je vriend/vriendin blijft?
Voorbeelden:
 - Ik zou willen dat ik vaker naar mijn familie/vrienden/kennissen toe kon (afstand).
 - Ik wil leren hoe ik aan mijn familie/vrienden/kennissen kan vragen of ze iets willen gaan doen.
 - Ik wil graag leren plannen.
 - Ik wil leren om vragen te stellen aan de ander.
 - Ik wil leren een ander over mezelf te vertellen.

- Ik wil leren mijn afspraken na te komen.
- Ik wil leren tegen familie/vrienden/kennissen te zeggen dat ik blij met hen ben.
- Ik wil leren wat ik moet zeggen als ik iets niet leuk vind.
- Ik wil gestimuleerd worden om mijn contacten te onderhouden.
- Ik wil graag weten wat ik kan gaan doen met mijn vrienden.
- Ik wil veel geld hebben, zodat ik wat kan gaan doen met mijn vrienden en naar ze toe kan.
- Ik wil graag iemand hebben die op mijn kinderen kan passen.
- Ik wil graag dat mijn vrienden en ik het niet meer druk hebben.
- Ik zou graag heel veel tijd willen hebben.
- Anders...
- Wie zou je hierbij kunnen helpen?
- Welke rol kan je begeleider hierin spelen?
- Hoe ziet de hulp van je begeleider eruit?

Versterken:

Huidige situatie:

- Wat zou je doen als je wilt dat een vriend een betere vriend wordt?
- Wanneer merk je dat iemand een betere vriend is: Wanneer je hem/haar veel ziet of alleen spreekt via de telefoon of whatsapp? Of maakt dit niet uit?
- Wat zou je ervan vinden om weer contact te krijgen met personen die je al lang niet meer gezien hebt? Bijvoorbeeld personen die je van vroeger kent.

Knelpunten:

- Neem een persoon in gedachten waarvan je zou willen dat hij/zij een betere vriend wordt. Wat vind je moeilijk om ervoor te zorgen dat deze persoon een betere vriend/vriendin wordt?
Voorbeelden:
 - Ik vind het moeilijk om personen die ik al lang niet meer gesproken heb weer op te bellen of een berichtje te sturen.
 - Ik vind het moeilijk om ruzies op te lossen.
 - Ik weet niet waarmee ik een ander kan helpen.
 - We wonen te ver bij elkaar vandaan.
 - Ik vind het moeilijk om aan die persoon te vragen of hij vaker iets met me wil gaan doen.
 - Ik weet niet goed wat ik met anderen mensen moet gaan doen als we afspreken.
 - Ik weet niet goed wie een betere vriend/vriendin kan worden.
 - Ze hebben het druk.
 - Ik heb weinig tijd.
 - Ik heb geen geld om naar mijn vrienden toe te gaan of iets leuks met ze te gaan.
 - Ik kan mijn kinderen niet alleen laten.
 - Anders...

Helpend/rol begeleider:

- Neem dezelfde persoon in gedachten waarvan je zou willen dat deze persoon een betere vriend/vriendin wordt. Wat zou je helpen om te zorgen dat deze persoon een betere vriend/vriendin wordt?
Voorbeelden:
 - Ik wil leren hoe ik iemand op kan bellen/berichtje kan sturen die ik allang niet gesproken heb.
 - Ik wil leren hoe ik ruzies op kan lossen.
 - Ik weet niet hoe ik ervoor kan zorgen dat iemand een betere vriend/vriendin wordt.
 - Ik wil erachter komen waarmee ik andere mensen kan helpen.
 - Ik wil geholpen worden door te kijken wat ik kan gaan doen als ik met iemand afsprek.
 - Ik wil graag vaker naar mijn vrienden kunnen die ver weg wonen.
 - Ik wil erachter komen wie een betere vriend/vriendin kan worden.
 - Ik wil graag dat ik meer tijd heb.
 - Ik wil graag meer geld hebben om leuke dingen te doen.
 - Ik wil graag dat mijn vrienden meer tijd hebben.
 - Ik wil graag dat iemand op mijn kind kan passen.
 - Anders...
- Wie zou je hierbij kunnen helpen?
- Welke rol kan je begeleider hierin spelen?
- Hoe ziet de hulp van je begeleider eruit?

Benutten:**Huidige situatie:**

- Wie vraag je om hulp?
- Hoe vaak vraag je, je familie/vrienden/kennissen om hulp? Bijvoorbeeld per week?
- Waar vraag je hulp bij?
 - Opvoeding
 - Gezondheid
 - Wonen en huishouding
 - Werk en dagbesteding
 - Onderhouden contacten met anderen
 - Vrije tijd
 - Financiën en inkomen
 - Anders...
- Helpen je familie/vrienden/kennissen je uit zichzelf?
- Hoe vind je het om familie/vrienden/kennissen om hulp te vragen?
- Als je een vraag of een probleem hebt, wie bel je dan als eerste?

Knelpunten:

- Neem een vriend/familielid/kennis in gedachten die je om hulp wilt vragen. Wat vind je hier moeilijk aan?
Voorbeelden:
 - Ik durf de ander niet om hulp te vragen.
 - Ik schaam me.
 - Ik weet niet goed hoe ik om hulp kan vragen.
 - Ze hebben het druk.
 - Ik wil ze niet lastig vallen.
 - Ze mogen niet van mijn problemen weten.
 - Ik ben bang dat de relatie met mijn familie/vrienden/kennissen anders wordt als ik ze om hulp vraag.
 - Een familielid/vriend/vriendin/kennis zegt vaak nee als ik om hulp vraag.
 - Ik kan de ander geen hulp bieden.
 - Familie/vrienden/kennissen denken dat ik het niet zelf kan, dus ik wil laten zien dat ik het wel kan.
 - Het advies van familie/vrienden/kennissen is anders dan van mijn begeleider, dat vind ik moeilijk.
 - Als mijn familie/vrienden/kennissen iets uitleggen snap ik niet wat ze bedoelen, dus dan doe ik het liever zelf.
 - Anders...

Helpend/rol begeleider:

- Op welke gebieden zou je, je familie/vrienden/kennissen meer om hulp willen vragen?
 - Opvoeding
 - Gezondheid
 - Wonen en huishouding
 - Werk en dagbesteding
 - Onderhouden contacten met anderen
 - Vrije tijd
 - Financiën en inkomen
 - Anders...
- Neem een vriend/familielid/kennis in gedachten die je om hulp wilt vragen. Wat zou je hierin helpen, zodat je die persoon beter om hulp durft te vragen?
Voorbeelden:
 - Ik wil graag leren hoe ik iemand om hulp moet vragen.
 - Ik wil graag eerst samen met iemand, een persoon om hulp vragen.
 - Ik wil niet meer bang zijn anderen om hulp te vragen.
 - Ik wil kijken waarmee iemand mij kan helpen.
 - Ik wil dat iemand uitlegt aan mijn familie/vrienden/kennissen waarom ik hulp nodig heb.
 - Ik wil kijken waarmee ik de ander kan helpen, als hij/zij mij geholpen heeft.
 - Ik wil graag samen met de ander bespreken hoe die het vindt als ik hem/haar om hulp vraag.
 - Ik wil graag dat mijn begeleider en mijn familie/vrienden/kennissen elkaar niet tegenspreken.
 - Ik wil graag dat mijn familie/vrienden/kennissen op een makkelijke manier de hulp uitleggen.

- Anders...
- Wie zou je hierbij kunnen helpen?
- Welke rol kan je begeleider hierin spelen?
- Hoe ziet de hulp van je begeleider eruit?

Slotopdracht:

De onderzoeker neemt vellen papier, stiften, pennen, potloden en tijdschriften mee. En legt het volgende uit:

We hebben het gehad over hoe je mensen leert kennen, hoe je zorgt dat je mensen blijft zien, hoe je zorgt dat iemand een betere vriend/vriendin wordt en hoe je mensen vraagt om hulp. Hierin hebben we ook besproken wat goed gaat, wat je moeilijk vindt, wat je zou helpen om dit beter te doen en hoe je begeleider hierbij kan helpen.

Als je nu morgen wakker wordt en alles is zoals je het liefste zou willen met wat we nu besproken hebben. Hoe ziet dat er dan uit? Je mag het opschrijven, tekenen of plakken met plaatjes uit de tijdschriften. Alles mag!

Na het maken van de collage wordt besproken met de respondent wat hij gemaakt heeft en wat de collage voor hem/haar betekent. De respondent mag de collage houden en de onderzoeker maakt er een foto van.

Afsluitend:

Dank je wel voor je tijd en aandacht. Je heb me erg goed geholpen. Heb je nog dingen die je wil zeggen naar aanleiding van het interview? Hoe vond je het interview

Bijlage 3 Voorbeeld ondersteunend middel interview

Dit is een voorbeeld van een vraag. De vragen waren liggend op het papier afgedrukt.

Wat doe je zodat je, je familie/vrienden/kennissen blijft spreken/zien?

Voorbeelden:

- Ik bel ze op.
- We appen samen.
- Spreek vaak met ze af.
- Ik hou alleen contact via Facebook.
- Ik ga leuke dingen met ze doen.
- Anders...

Bijlage 4 Tabellen analyse interview

Dikgedrukt en rood = rol hulpverlener!

/ = gebeurt al door begeleiding

Opbouwen knelpunten	1 2 3 4 5 6 7 8
Ik vind het spannend om op iemand nieuws af te stappen.	X X X X
Ik ben bang dat de ander mij niet leuk vindt.	X
Ik weet niet goed hoe ik een eerste praatje met iemand moet maken.	X X X X X X
Ik weet niet goed waar ik nieuwe mensen kan leren kennen.	
Ik heb niet veel tijd om nieuwe mensen te leren kennen.	X X X X X
Ik ben bang dat de ander geen zin heeft om met mij te praten.	X X
Ik heb geen oppas.	X X X X X X X
Ik heb niet genoeg geld om activiteiten te ondernemen	X X X X X X X X
Anders..	X (niet netjes) X (zelfvertrouwen) X (zelfvertrouwen)
Opbouwen helpend	1 2 3 4 5 6 7 8
Ik wil leren dat ik niet meer bang ben om op mensen af te stappen.	X X (beide gekoppeld aan zelfvertrouwen)
Ik wil leren hoe ik contact kan maken met mensen die ik nog niet ken.	X X X
Ik wil samen met iemand mensen gaan ontmoeten.	
Ik wil leren waar ik nieuwe mensen kan ontmoeten.	
Ik wil meer tijd vrijmaken.	X X X X
Ik wil een oppas.	X X X X
Ik wil meer geld hebben om activiteiten te ondernemen	X X X X X X X X
Anders...	

Onderhouden knelpunten	1 2 3 4 5 6 7 8
We wonen te ver bij elkaar vandaan.	X X X X X X
Ik heb weinig tijd.	X X X
Ik vind het moeilijk om vragen stellen aan de ander.	X
Ik vind het moeilijk iets over mezelf te vertellen.	X X X X
Ik vind het moeilijk om te vragen of we iets gaan doen	X
Ik vind het moeilijk om mijn afspraken na te komen.	X
Ik vind het moeilijk om te zeggen tegen mijn familie/vriend/kennis dat ik blij met hen ben.	X
Als familie/vrienden/kennissen iets tegen mij zeggen wat ik niet leuk vind, vind ik dit moeilijk om te zeggen.	X X
Soms heb ik ruzie met mijn familie/vriend/vriendin en dan vind ik het moeilijk de ruzie op te lossen.	X X
Ik heb geen geld om te reizen of om leuke dingen te doen.	X X X X X X X X

Ik kan mijn kinderen niet alleen laten.	X X X X X X X
Mijn vrienden hebben het druk.	X X X X X
Ik weet niet wat ik moet gaan doen met mijn vriend/vriendin.	
Anders...	X(ik geef alleen maar en mijn vrienden niet) X(ik geef meer dan mijn vrienden) X (ik geef meer dan mijn vrienden)

Onderhouden helpend	1 2 3 4 5 6 7 8
Ik zou willen dat ik vaker naar mijn familie/vrienden/kennissen toe kon (afstand).	X X X
Ik wil leren hoe ik aan mijn familie/vrienden/kennissen kan vragen of ze iets willen gaan doen.	X
Ik wil graag leren plannen.	X X X/
Ik wil leren om vragen te stellen aan de ander.	X
Ik wil leren een ander over mezelf te vertellen.	X X/
Ik wil leren mijn afspraken na te komen.	
Ik wil leren tegen familie/vrienden/kennissen te zeggen dat ik blij met hen ben.	X/
Ik wil leren ruzies op te lossen.	X/
Ik wil leren wat ik moet zeggen als ik iets niet leuk vind.	X/
Ik wil gestimuleerd worden om mijn contacten te onderhouden.	X
Ik wil graag weten wat ik kan gaan doen met mijn vrienden.	
Ik wil veel geld hebben, zodat ik wat kan gaan doen met mijn vrienden en naar ze toe kan.	X X X X X X X
Ik wil graag dat mijn vrienden het niet meer druk hebben.	X X X
Ik zou graag heel veel tijd willen hebben.	X X X
Ik wil graag iemand hebben die op mijn kinderen kan passen.	X X X X X
Anders...	X(betere telefoonverbinding met familie) X(ander ook meer geven, meer zelfvertrouwen) X(een partner) X (ander meer geven) X (ander meer geven)

Versterken knelpunten	1 2 3 4 5 6 7 8
Ik vind het moeilijk om personen die ik al lang niet meer gesproken heb weer op te bellen of een berichtje te sturen.	X
Ik vind het moeilijk om ruzies op te lossen.	X X X
Ik weet niet waarmee ik een ander kan helpen.	
We wonen te ver bij elkaar vandaan.	X X X X X
Ik vind het moeilijk om aan die persoon te vragen of hij vaker iets met me wil gaan doen.	X
Ik weet niet goed wat ik met anderen mensen moet gaan doen als we afspreken.	
Ik weet niet goed wie een betere vriend/vriendin kan worden.	X X X
Ze hebben het druk.	X X X X X
Ik heb weinig tijd.	X X X X X
Ik heb geen geld om naar mijn vrienden toe te gaan of iets leuks met ze te gaan.	X X X X X X X
Ik kan mijn kinderen niet alleen laten.	X X X X X X X
Anders...	X (mij niet accepteren: krijgen kind, weer naar school gaan) X (mij niet accepteren) X (mij niet accepteren)

	X (ik geef meer dan de ander) X (mij niet accepteren) X(wij geven alleen maar, dus kan niet sterker) X(wij geven alleen maar dus kan niet sterker)
--	--

Versterken helpend	1 2 3 4 5 6 7 8
Ik wil leren hoe ik iemand op kan bellen/berichtje kan sturen die ik allang niet gesproken heb.	
Ik wil leren hoe ik ruzies op kan lossen.	X
Ik weet niet hoe ik ervoor kan zorgen dat iemand een betere vriend/vriendin wordt.	
Ik wil erachter komen waarmee ik andere mensen kan helpen.	
Ik wil geholpen worden door te kijken wat ik kan gaan doen als ik met iemand afspreek.	
Ik wil graag vaker naar mijn vrienden kunnen die ver weg wonen.	X X X
Ik wil erachter komen wie een betere vriend/vriendin kan worden.	
Ik wil graag dat ik meer tijd heb.	X
Ik wil graag meer geld hebben om leuke dingen te doen.	X X X X X
Ik wil graag dat mijn vrienden meer tijd hebben.	X X X X
Ik wil graag dat iemand op mijn kind kan passen.	X X X X
Gestimuleerd worden.	X
Anders...	X (ander moet ook geven) X (ander moet ook geven)

Benutten knelpunten	1 2 3 4 5 6 7 8
Ik durf de ander niet om hulp te vragen.	X
Ik schaam me.	X X X
Ik weet niet goed hoe ik om hulp kan vragen.	X X X
Ze hebben het druk.	X X X X X X X
Ik wil ze niet lastig vallen.	X X X X X X X
Ze mogen niet van mijn problemen weten.	X X
Ik ben bang dat de relatie met mijn familie/vrienden/kennissen anders wordt als ik ze om hulp vraag.	
Een familielid/vriend/vriendin/kennis zegt vaak nee als ik om hulp vraag.	X X X X
Ik kan de ander geen hulp bieden.	
Familie/vrienden/kennissen denken dat ik het niet zelf kan, dus ik wil laten zien dat ik het wel kan.	
Het advies van familie/vrienden/kennissen is anders dan van mijn begeleider, dat vind ik moeilijk.	
Als mijn familie/vrienden/kennissen iets uitleggen snap ik niet wat ze bedoelen, dus dan doe ik het liever zelf.	
Anders...	X (onafhankelijk zijn) X (taal en afstand, onafhankelijk zijn) X (ik kan het moeilijk uit handen geven, ik wil onafhankelijk zijn) X (onafhankelijk zijn) X(ik wil onafhankelijk zijn, zelfvertrouwen)

Benutten helpend	1 2 3 4 5 6 7 8
Ik wil graag leren hoe ik iemand om hulp moet vragen.	X X X
Ik wil graag eerst samen met iemand, een persoon om hulp vragen.	X X
Ik wil niet meer bang zijn anderen om hulp te vragen.	X/ X X
Ik wil kijken waarmee iemand mij kan helpen.	
Ik wil dat iemand uitlegt aan mijn familie/vrienden/kennissen waarom ik hulp nodig heb.	X
Ik wil kijken waarmee ik de ander kan helpen, als hij/zij mij geholpen heeft.	
Ik wil graag samen met de ander bespreken hoe die het vindt als ik hem/haar om hulp vraag.	X
Ik wil graag dat mijn familie/vrienden ja zeggen als ik ze om hulp vraag.	X X
Ik wil graag dat mijn begeleider en mijn familie/vrienden/kennissen elkaar niet tegenspreken.	
Ik wil graag dat mijn familie/vrienden meer tijd hebben.	X X X
Ik wil graag gestimuleerd worden mijn familie/vrienden/kennissen om hulp te vragen.	X X X X X/ X/
Ik wil graag dat mijn familie/vrienden/kennissen op een makkelijke manier de hulp uitleggen.	
Anders...	X (als familie dichterbij zou wonen)

Overige schema's voor huidige situatie:

Opbouwen:

Waar leer je nieuwe mensen kennen?	1 2 3 4 5 6 7 8
Buurt	X X
Werk	X X X X X
Sporten	X
Hobby	X X X X X
Via vrienden of familie	X X X X X
Op feestjes	X X X X X
Anders	X(op mijn eigen school) X(school kinderen) X(in de stad) X(boodschappen doen en sportvereniging kinderen) X(school kinderen) X(school kinderen)

Stap je makkelijk op mensen af?	
Ik stap op mensen af	Ik wacht tot ze naar me toekomen
X X(behalve als ik nerveus ben niet) X	X X X X X

In een groep of individu op mensen afstappen		
Groep	Individu	Beide
X X X	X	X X X X

Onderhouden:

Hoe vaak contact	
Respondent 1:	Verschillend. Elke dag appen bellen. Moeder 1 keer per week zien. Zeker eens per maand afspreken met vriendinnen.
Respondent 2	Om de dag en eens per week langs.
Respondent 3	Vriendin dagelijks, ex wekelijks. Per persoon anders.
Respondent 4	Zomer vaker dan winter. Maar bepaalde vriendinnen wel eens per week.
Respondent 5	Wekelijks.
Respondent 6	Moeder: paar keer per week, broertje dagelijks. Vriendinnen appen wekelijks, zien maandelijks.
Respondent 7:	Verschillend, sommige eens per maand, ouders 2/3 keer in de week.
Respondent 8:	Wisselend: zus eens per maand, schoonouders 2/3 keer in de week.

Wat doe je om te zorgen dat hij/zij je vriend blijft	1 2 3 4 5 6 7 8
Bellen	X X X X X X X
Appen	X X X X X X X X
Afspreken	X X X X X X X X
Facebook	X X X
Anders	

Wie neemt contact op met wie?			
Ik	De ander	Beide	Per persoon anders
X X		X X X	X X (een vriendin ik, andere wisselend) X (meestal ik, behalve bij mijn zus)

Versterken:

Wel of niet versterken netwerk?	
Ja	Nee
X X	X X X X X X

Wel of geen contact met iemand die je allang niet gezien hebt?		
Wel	Niet	Per persoon verschillend
X X X X	X X X	X (vrienden wel, moeder en broer niet)

Benutten:

Wie bel je als eerste?	
Begeleider	Familie/vrienden
X X X /(gevoelsmatig/kind)	X X /(praktisch: kapot of vervoer) X X

Hoe vaak vraag je om hulp?	
Respondent 1:	Verschillend, als ik echt hulp nodig heb.
Respondent 2:	Wekelijks.
Respondent 3:	Wekelijks.
Respondent 4:	Gemiddeld eens per week.
Respondent 5:	Eens per maand/ twee maanden. Alleen als ik echt hulp nodig heb.
Respondent 6:	Wisselend, wanneer ik hulp nodig heb.
Respondent 7:	Als het nodig is, alleen hoge nood, komt niet vaak voor.
Respondent 8:	Wisselend, kan eens per week of eens per twee weken zijn. Ligt eraan wanneer ik hulp nodig heb.

Wie vraag je om hulp?	
Respondent 1:	Moeder, zusje, tante, beste vriendin
Respondent 2:	Eerste de begeleiding,
Respondent 3:	Ex, vriendin en begeleiding
Respondent 4:	Mijn dochter, vriend of de begeleiding
Respondent 5:	Zussen, broers en begeleiding
Respondent 6:	Vriend van mijn moeder en heel soms vriendinnen, maar die hebben het ook druk en begeleiding
Respondent 7:	Begeleiding, moeder, stiefvader en soms burens
Respondent 8:	Begeleiding, man, schoonmoeder of burens

Helpen mensen soms uit zichzelf?	
Ja	Nee
X X X X X X	X

Hoe vind je het om mensen om hulp te vragen?	
Respondent 1	Vaak makkelijk, sommige situaties moeilijk. Per situatie verschillend. Vaak moeilijk als ik ergens naar toe wil (festival bijvoorbeeld) en dan oppas nodig heb.
Respondent 2	Lastig, ik pak gewoon de begeleiding
Respondent 3	Niet moeilijk, bij mensen die ik goed ken. Mensen die ik niet goed ken vraag ik niet om hulp, ze hoeven niets van mij te weten.
Respondent 4	Niet leuk, ik wil liever onafhankelijk zijn.
Respondent 5	Lastig, ik wil niet horen dat ze me niet kunnen helpen, wat vaak is. Ik doe het wel terug en zij niet.
Respondent 6	Moeilijk en lastig. Behalve als het echt moet dan gaat het wel makkelijker, bijvoorbeeld als mijn dochter ziek is.
Respondent 7	Ik kan gewoon alles zelf dus hoeft niet vaak om hulp te vragen. Als het echt moet doe ik het, maar liever niet, ik wil het zelf kunnen.
Respondent 8	Meestal doe ik het gewoon zelf, maar als het echt niet anders kan vind ik het niet erg om te vragen.

Wil je wel of niet dat je je netwerk meer om hulp vraagt?	
Wel	Niet
X X X X (alleen echt nodig is) X (alleen echt nodig is)	X X X

Ik wil graag alles zelf oplossen	
Wel	Niet
X X X X X(eerst zelf proberen)	X X X

Op welke gebieden vraag je om hulp	1 2 3 4 5 6 7 8
Opvoeding	X X X X X X
Gezondheid	X X X X X
Veiligheid	
Wonen en huishouden	X X X X
Werk en dagbesteding	X
Onderhouden contacten met anderen	
Vrije tijd	X
Financiën en inkomen	
Vooraf veel begeleiding	X X X

Betrokken bij het hulpverleningsproces	1 2 3 4 5 6 7 8
Nooit ontmoet	X X X X X X X
Toevallige ontmoeting	X X X X X X
Zitten bij gesprekken	X X X X
Bij evaluaties of plan maken	X X
Helpen bij doelen	X X X

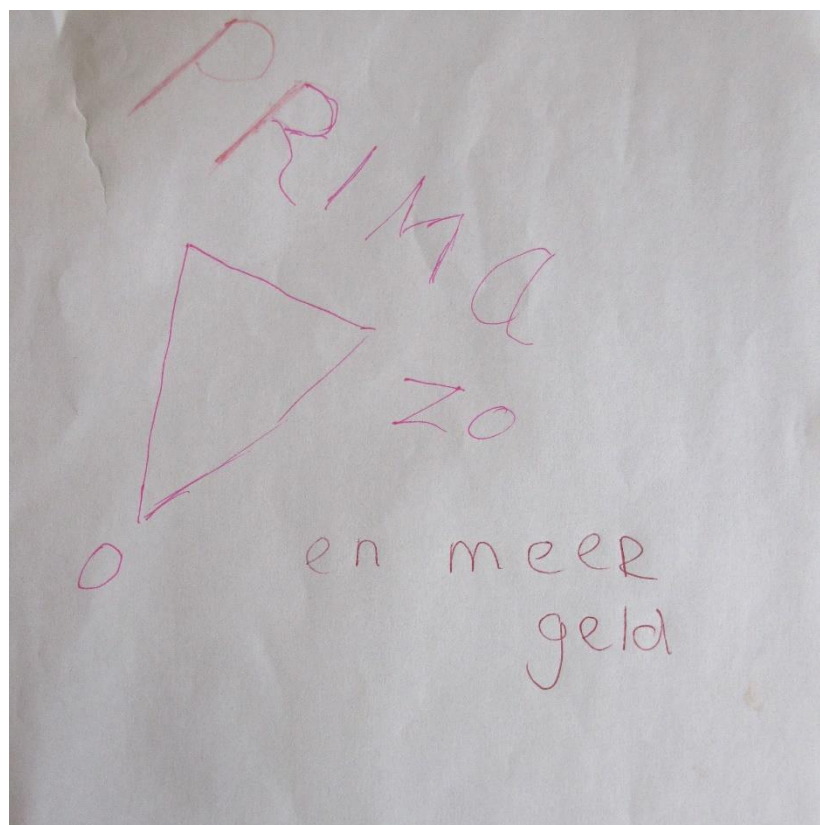
Bijlage 5 Collages ideaal beeld respondenten

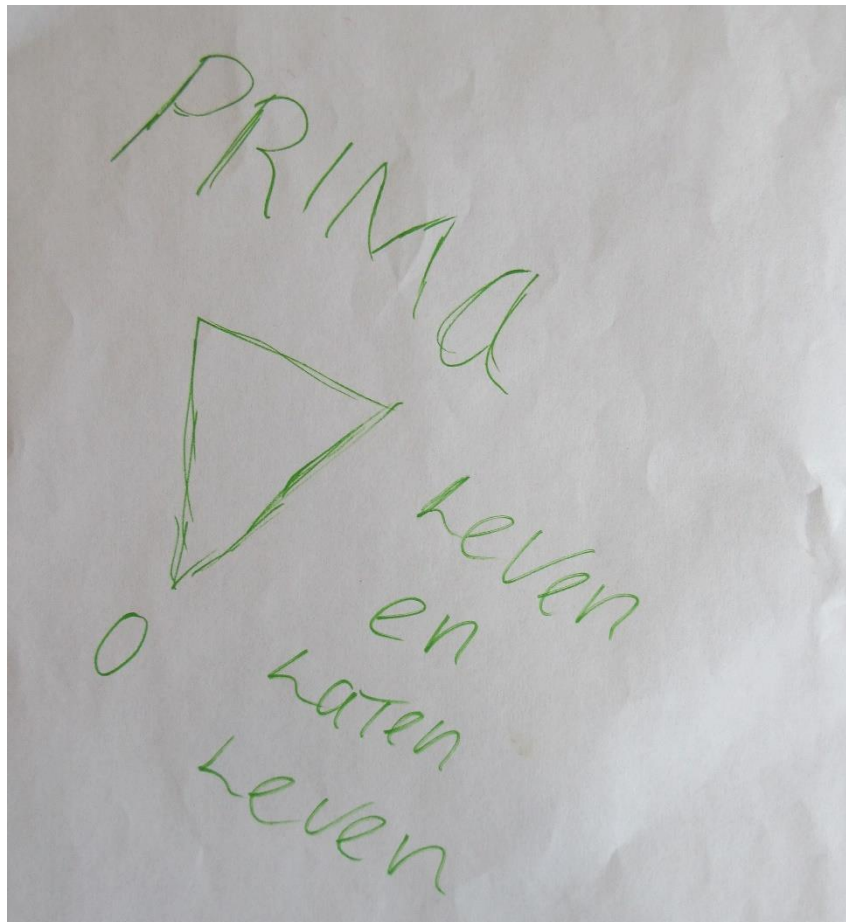
dat ik met mijn vriend
en mijn dochter weer
samen kunnen wonen.
dat ik samen met mijn dochter
kan sporten een keer in de
week.
Hoe het nu is met vrienden en
familie vind ik het zo wel goed
en ik hoop dat ik 30 uur in de
week kan werken en uit de
soirée-dienst bent.

Ik Ben hoe ik Ben
alst volik
ze moeten maar nemen
hoe ik Ben zo met
moet ze maar weg blijven!
Bewind - is ku!
dat ik geluk is Ben
met mijn gezin
goed leven
Bewind
is
super goed
zo goed het met
coega - s gaal is
prima Ben keuze

- Dat ik mijn vriendinnen vaker zie
- Meer financiële ruimte heb
- meer t huis uit ga
- meer in mijn familie/vrienden kring om hulp vraag
- vaker afsprekt met mensen die ik niet vaak zie.
- Meer zelfvertrouwen.

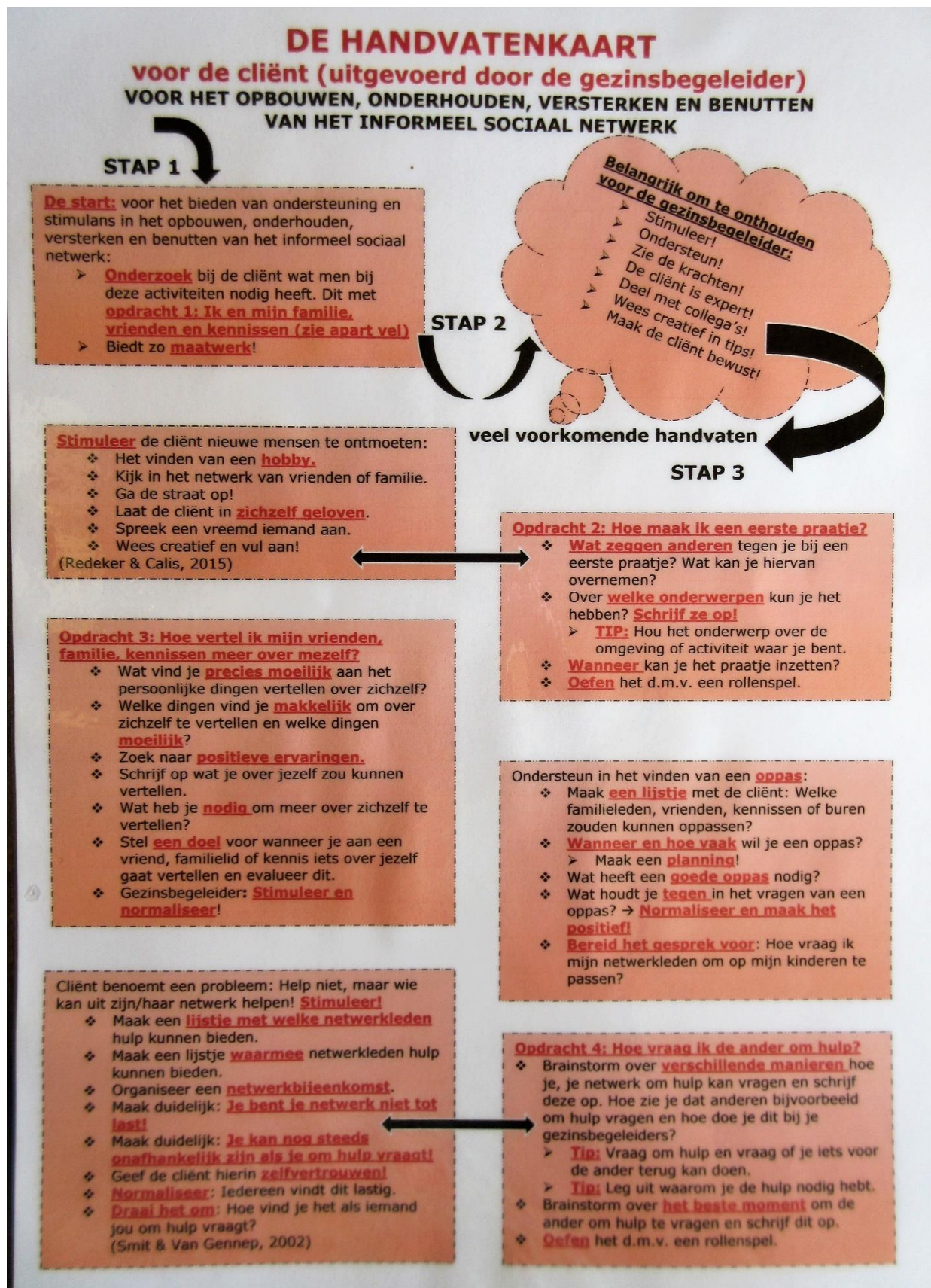

Bijlage 6 Beroepsproduct

Voorkant: De Handvatenkaart

Achterkant: De Handvatenkaart

DE HANDVATENKAART
voor de cliënt (uitgevoerd door de gezinsbegeleider)
VOOR HET OPBOUWEN, ONDERHOUDEN, VERSTERKEN EN BENUTTEN
VAN HET INFORMEEL SOCIAAL NETWERK

Deze handvatenkaart voor de cliënten van het OKP Tilburg is tot stand gekomen door middel van onderzoek binnen het OKP Tilburg. De opdrachten en handvaten zijn bedacht aan de hand van interviews met cliënten van het OKP Tilburg.

De handvatenkaart is voor de cliënt, maar de gezinsbegeleider reikt de opdrachten aan de cliënt aan, waardoor de cliënt zo handvaten krijgt voor het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van zijn/haar informeel sociaal netwerk.

Iedere cliënt is uniek, dus zal tegen andere moeilijkheden aanlopen. De handvatenkaart kan aangevuld worden met andere opdrachten, tips en interventies. Om zo iedere cliënt de beste ondersteuning te bieden!

Voorkant: opdracht 1

Ik en mijn familie, vrienden en kennissen	
Dit kan ik goed!	Dit vind ik nog moeilijk
Dit heb ik wel	Dit heb ik niet

Achterkant: opdracht 1

Ik en mijn familie, vrienden en kennissen

Uitleg opdracht 1:

De voorbeelden op de kaartjes zijn tot stand gekomen door middel van het literatuuronderzoek. Deze punten worden door deze doelgroep volgens de literatuur als moeilijk ervaren. Wees creatief en vul sociale vaardigheden, praktische factoren of omgevingsfactoren aan!

Er zijn verschillende kaartjes met sociale vaardigheden. Wanneer de cliënt deze sociale vaardigheid bezit wordt het kaartje in het vakje 'Dit kan ik goed!' gelegd. De sociale vaardigheden waar de cliënt nog moeite mee heeft worden in het vakje 'Dit vind ik nog moeilijk' gelegd. Vraag bij elk kaartje door hoe de cliënt dit aanpakt of wat men er precies moeilijk aan vindt, om te ontdekken of de cliënt de vaardigheid bezit en om hem/haar na de uitleg in zijn/haar kracht te zetten. De kaartjes hebben te maken met het opbouwen, onderhouden, versterken en benutten van het informeel sociaal netwerk.

Verder zijn er nog kaartjes met praktische factoren of omgevingsfactoren. Bijvoorbeeld 'Ik heb een oppas', wanneer de cliënt dit heeft wordt het kaartje gelegd bij 'Dit heb ik wel'. Wanneer de cliënt geen oppas heeft wordt het kaartje gelegd bij 'Dit heb ik niet'. Vraag ook hier door op hoe dit bij de cliënt in elkaar steekt. Sommige kaartjes zijn specifiek voor opbouwen, onderhouden, versterken en benutten en sommige kaartjes kunnen bij meerdere van deze activiteiten gelden.

Wanneer de cliënt alle kaartjes doorlopen heeft, kan gekeken worden welke kaartjes in de vakken 'Dit heb ik niet' en 'Dit vind ik nog moeilijk' liggen. Deze vaardigheden, praktische factoren en/of omgevingsfactoren kunnen omgezet worden naar doelen voor in het hulpverleningsplan. Kijk wat de cliënt zelf kan, mogelijk met behulp van zijn/haar informeel sociaal netwerk en waar de gezinsbegeleider ondersteuning of stimulans in kan bieden.

Gele kaartjes: Opbouwen
 Oranje kaartjes: Onderhouden
 Blauwe kaartjes: Versterken
 Rode kaartjes: Benutten
 Groene kaartjes: Bij meerdere activiteiten mogelijk (opbouwen, onderhouden en versterken)

Kaartjes bij opdracht 1

Bijlage 7 Feedback bruikbaarheid en kwaliteit beroepsproduct

Mail feedback D. Kapteijn

bruikbaarheid:

De bruikbaarheid van opdracht 1 is zeer groot; het is duidelijk, behapbaar en met de verschillende kleurtjes extra helder. Ik denk dat mijn collega's hier echt in de dagelijkse praktijk wat aan kunnen hebben!

De handvatenkaart geeft veel informatie, mogelijk maakt dit het iets onoverzichtelijk. Het werken met opdrachten op verschillende elementen van het sociaal netwerk vind ik sterk. Dus een opdracht over sociale vaardigheden, eentje meer praktisch rondom oppas. Dus verschillende elementen die horen bij het sociale netwerk vind ik sterk!

kwaliteit:

De producten zijn goed doordacht. Er zijn bronnen gebruikt naast inzichten uit het eigen onderzoek. Dit maakt de producten krachtiger. Doordat de resultaten uit het onderzoek zijn verwerkt in het product wordt het zeer toepasbaar voor de doelgroep.

Het ziet er netjes verzorgd uit en is helder opgebouwd.

Deirdre Kapteijn
Gezinsbegeleider

Ouder-Kind Tilburg
Locatie Zuiderkwartier

Feedback tijdens de bijeenkomst met de gezinsbegeleiders

- De eerste opdracht van de handvatenkaart vinden cliënten leuk om te doen, dit maakt het bruikbaar.
- De kleurtjes die gebruikt zijn bij de kaartjes van opdracht 1 dat maakt het helder.
- Opdracht 1 en de handvatenkaart zijn laagdrempelig voor de doelgroep.
- Het beroepsproduct is makkelijk uitvoerbaar, waardoor ik het snel zou gebruiken.
- Opdracht 1 op de handvatenkaart is een handig hulpmiddel om tot gesprek te komen.
- Bij opdracht 1 is het goed dat het visueel gemaakt wordt, de cliënt kan alle kaartjes op het blad leggen. Dit zal de cliënt helpen, omdat ze het dan kunnen zien.
- De handvatenkaart over het algemeen, niet opdracht 1, maar de anderen opdrachten en de tips zijn goed voor de bewustwording. Dan ben je er weer mee bezig. Echter is het wel herhaling, dit horen we gewoon te doen en te weten.
- Het is herhaling, maar wel een spiekbrieftje wat de doelgroep vanuit de resultaten al belangrijk vindt. Hierdoor vind ik het geen herhaling, omdat we dan ook weten waar we op in kunnen spelen.
- De handvatenkaart geeft handvaten om het wel in te zetten. De opdrachten geven ondersteuning in hoe het aangepakt kan worden.
- Bij alle opdrachten moeten lijstjes gemaakt worden, dit is helpend, omdat de cliënt het dan voor zich ziet.
- Je hebt goed over alle opdrachten nagedacht!
- Wij gaan altijd in gesprek met de cliënten, maar het is veel beter om te oefenen met de cliënten door middel van deze opdrachten.